2015

Latvijas Stabilitātes programma 2015.-2018.gadam

RĪGA, 2015

LATVIJAS REPUBLIKAS
FINANŠU MINISTRIJA

SATURS

1. Vispārējās ekonomiskās politikas vadlīnijas un mērķi 5
2. Ekonomiskā situācija 7
   2.1. Ārējā ekonomiskā vide 7
   2.2. Pašreizējā ekonomiskā situācija 9
   2.3. Makroekonomiskās attīstības scenārijs 12
3. Vispārējās valdības budžeta bilance un parāds 19
   3.1. Pašreizējā fiskālā situācija 19
   3.2. Fiskālās politikas stratēģija un vidēja termiņa mērķis 20
   3.3. Fiskālās attīstības scenārijs 40
   3.4. Valdības parāda vidēja termiņa attīstības tendences 43
4. Jutīguma analīze un salīdzinājums 46
   4.1. Makroekonomiskā scenārija riski 46
   4.2. Jutīguma analīze 48
5. Vispārējās valdības budžeta bilances un parāda prognožu salīdzinājums ar Latvijas Stabilitātes programmu 2014.-2017.gadam 51
6. Valsts finanšu kvalitāte 52
   6.1. Valsts budžeta līdzekļu efektivitāte un izlietojuma kontrole 52
   6.2. Ieņēmumu struktūras un sistēmas efektivitāte 54
7. Publisko finanšu ilgtspēja 63
   7.1. Publisko finanšu ilgtermiņa attīstības scenārijs 63
   7.2. Valsts sniegtie galvojumi 64
8. Valsts finanšu institucionālās iezīmes 66
   8.1. Valsts budžeta noteikumu ieviešana un citas institucionālās attīstības attiecībā uz valsts finansēm 66
   8.2. Vidēja termiņa budžeta plānošana 67
   8.3. Budžeta procedūras, t.sk. valsts finanšu statistikas pārvalde 68
      8.3.1. Budžeta procedūras 68
      8.3.2. Valsts finanšu statistikas pārvaldība 70

Pielikumi 72

Saīsinājumu apzīmējumi

ASV	Amerikas Savienotās valstis
AWG	Ekonomikas politikas komitejas Sabiedrības novecošanās un valsts finanšu ilgtspējas darba grupa
ĀTI	Ārvalstu tiešās investīcijas
CSP	Centrālā statistikas pārvalde
ECB	Eiropas Centrālā banka
EK	Eiropas Komisija
EKS	Eiropas Kontu sistēma
ES	Eiropas Savienība
FM	Finanšu ministrija
FDL	Fiskālās disciplīnas likums
Ietvara likums	Vidēja termiņa budžeta ietvara likums
Ietvars	Vidēja termiņa makroekonomiskās attīstības un fiskālās politikas ietvars
IIN	Iedzīvotāju ienākumu nodoklis
IKP	Iekšzemes kopprodukts
JPI	Jaunās politikas iniciatīvas
LPS	Latvijas Pašvaldību savienība
LBFV	Likums par budžetu un finanšu vadību
MK	Ministru kabinets
NAP 2020	Nacionālās attīstības plāns 2014.-2020.gadam
NRP	Latvijas nacionālā reformu programma „Eiropa 2020" stratēģijas īstenošanai
NVS	Nacionālo Valstu Sadraudzība
PVN	Pievienotās vērtības nodoklis
Protokola projekts	MK un LPS domstarpību un vienošanās protokola projekts
PZDG	Potenciāli zaudētie dzīves gadi
Regula Nr. 1175/2011	Eiropas Parlamenta un Padomes regula (ES) Nr. 1175/2011 (2011. gada 16. novembris), ar ko groza Padomes Regulu (EK) Nr. 1466/97 par budžeta stāvokļa

	uzraudzības un ekonomikas politikas uzraudzības un koordinācijas stiprināšanu
UIN	Uzņēmumu ieņēmumu nodoklis
SIP	Stabilitātes un izaugsmes pakts
SVF	Starptautiskais valūtas fonds
VID	Valsts ieņēmumu dienests
VK	Valsts kase
VTM	Vidēja termiņa budžeta bilances mērķis strukturālā izteiksmē

1. VISPĀRĒJĀS EKONOMISKĀS POLITIKAS VADLĪNIJAS UN MĒRĶI

Latvijas Stabilitātes programma ir vidēja termiņa politikas dokuments, kas raksturo Latvijas fiskālo politiku 2015. – 2018.gadam un ir sagatavots, vadoties pēc SIP ieviešanas nosacījumiem un vadlīnijām. Stabilitātes programma ir vērsta uz stingras un ilgtspējīgas fiskālās politikas īstenošanu un makroekonomiskās stabilitātes nodrošināšanu.

ES ekonomiskās politikas uzraudzības un koordinācijas cikla jeb Eiropas Semestra ietvaros, Stabilitātes programma tiek gatavota un iesniegta EK vienlaicīgi ar NRP un tajā iekļautajiem pasākumiem.

2014.gadā Latvijas izaugsme bija 2,4% no IKP. Ekonomikas izaugsme sabremzējās dažādu iekšējo un ārējo faktoru ietekmē, starp kuriem svarīgākie ir ģeopolitiskās situācijas eskalācija, tirdzniecības sankciju ieviešana un Krievijas ekonomikas recesija. Neskatoties uz izaugsmes tempu palēninašanos, Latvijas IKP pieaugums pērn ir bijis viens no augstākajiem ES dalībvalstu vidū un par 1,1 procentpunktu pārsniedz ES vidējo izaugsmes līmeni.

Makroekonomiskās attīstības scenārijs 2015. – 2018.gadam izstrādāts, balstoties uz konservatīviem pieņēmumiem par ārējā un iekšējā pieprasījuma pieaugumu un ņem vērā gan iekšējos, gan ārējos riskus. Vidējā termiņā makroekonomiskās attīstības scenārija pozitīvie un negatīvie riski ir sabalansēti, tomēr īstermiņā vairāk dominē negatīvie riski, no kuriem būtiskākie ir ārējās vides riski, kas saistīti ar ģeopolitisko situāciju reģionā, Krievijas ekonomikas nonākšanu recesijā un vājo ekonomikas izaugsmi *euro* zonā. Vienlaikus makroekonomiskajā scenārijā pieņemts, ka Krievijas noteiktās sankcijas būs spēkā vienu gadu no to noteikšanas brīža.

FM ir samazinājusi IKP pieauguma prognozes 2015. un 2016.gadam, paredzot, ka IKP 2015.gadā pieaugs par 2,1%, savukārt 2016.gadā tas pieaugs par 3,0%. Vidējā termiņā, ārējai nenoteiktībai mazinoties, izaugsme atkal kļūs sabalansēta starp ārējo un iekšējo pieprasījumu. Atbilstoši FM prognozēm Latvijas IKP 2017. un 2018.gadā palielināsies par 3,6% gadā.

Latvijas fiskālās politikas specifiskie mērķi 2015. – 2018.gadam ir sekojoši:

1. Nodrošināt atbildīgu un ilgtspējīgu fiskālo politiku, ievērojot fiskālo disciplīnu;
2. Kāpināt iedzīvotāju dzīves kvalitāti.
3. Nodrošināt labvēlīgu vidi ekonomikas attīstībai.
4. Nodrošināt ģeopolitiskajiem riskiem adekvātu valsts aizsardzības kapacitāti.

Vienlaikus Latvijas fiskālās politikas vispārējais mērķis netiek mainīts un arī 2015.-2018.gadā ir ilgtspējīgi kāpināt iedzīvotāju dzīves kvalitāti. Dzīves kvalitāte ietver gan iedzīvotāju labklājību, medicīnas pakalpojumu pieejamību, dabas vidi, attīstītu infrastruktūru un kultūru, gan pārmērīgas iedzīvotāju ienākumu nevienlīdzības novēršanu. Tomēr šajā trīs gadu periodā ir nācis klāt jauns izaicinājums – ģeopolitiskās situācijas eskalācija, kas liek citā gaismā raudzīties uz valsts drošības jautājumiem, radot nepieciešamību būtiski paaugstināt finansējumu valsts aizsardzībai.

2014.gadā Latvija pēc vairāku gadu pārtraukuma atgriezās *euro* finanšu tirgos, VK organizējot divas etalona vērtspapīru emisijas *euro* valūtā. 2014.gada janvārī tika emitētas 7 gadu obligācijas 1 mljrd. *euro* apmērā un aprīlī tika emitētas 10 gadu obligācijas 1 mljrd. *euro* apmērā. Eiroobligāciju emisiju rezultātā tika nodrošināti resursi finansēšanas nepieciešamības segšanai, kā arī ekonomiskās krīzes laikā Latvijai piešķirtā starptautiskā aizdevuma daļas kārtējai atmaksai (2014.gada 25.martā EK tika atmaksāta aizdevuma daļa 1 mljrd. *euro* apmērā un 2015.gada 16.janvārī otrā daļa 1,2 mljrd. *euro* apmērā). Abas eiroobligāciju emisijas veiktas vidēja termiņa aizņemšanās stratēģijas ietvaros, savlaicīgi nodrošinot resursus finansēšanas nepieciešamības segšanai, t.sk. apjoma ziņā lielāko valsts parāda saistību izpildei 2014. un 2015.gadā. Ekonomiskā izaugsme, pievienošanās *euro* zonai, saņemtie Latvijas kredītreitingu

uzlabojumi, investoru augstais novērtējums par paveikto Latvijas valsts ekonomikā iepriekšējos gados un ticība Latvijas attīstībai ilgtermiņā ir ļāvuši aizņemties finanšu resursus starptautiskajos tirgos ar labvēlīgiem nosacījumiem.

Stabilitātes programma kā politikas dokuments ir apstiprināta MK, prezentēta un apstiprināta atbilstošajā Saeimas komisijā.

2. EKONOMISKĀ SITUĀCIJA

2.1. ĀRĒJĀ EKONOMISKĀ VIDE

Pasaules ekonomika joprojām attīstās nevienmērīgi un kopumā 2014.gadā globālā izaugsme sasniedza 3,3% salīdzinājumā ar 2013.gadu. Pasaules ekonomikas attīstības tendences pērn noteica vairāki globāla mēroga notikumi – ģeopolitiskā nestabilitāte Ukrainā un Tuvajos Austrumos, zemā *euro* zonas ekonomiskā izaugsme, kā arī straujais naftas cenu kritums 2014.gada nogalē. Kopumā pasaules izaugsme lēnām paātrinās, taču pieauguma tempi nav tik spēcīgi kā cerēts.

ES ekonomikas izaugsme 2014.gadā sasniedza 1,3%. Lai arī joprojām zems šis izaugsmes rādītājs, ir jūtams progress salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem, kad ES IKP 2012.gadā samazinājās par 0,5% un 2013.gadā nemainījās.

Pērnā gada sākumā manāmi uzlabojās ES patērētāju un uzņēmēju konfidences līmenis, signalizējot par pozitīvām ekonomiskās attīstības tendencēm, taču gada otrajā pusē līdz ar ģeopolitiskā konflikta saasināšanos un ieviestajām sankcijām starp ES un Krieviju konfidence kritās. Tas atspoguļojās arī IKP dinamikā, jo 2014.gada nogalē izaugsme bija nedaudz vājāka nekā gada sākumā. Saskaņā ar EK 2015.gada ziemas prognozēm, ES ekonomiskās izaugsmes tempi turpinās uzlaboties, uzrādot kāpumu par 1,7% un 2,1% attiecīgi 2015. un 2016.gadā.

Krievijas ekonomiskā situācija bija sarežģīta jau kopš 2013.gada, bet tās ievainojamību pastiprināja tieši ģeopolitiskais saspīlējums, kā rezultātā pērn Krievijas IKP pieaugums sasniedza vien 0,6% un atbilstoši EK prognozēm Krievijas ekonomika samazināsies par 3,5% 2015.gadā un pieaugs vien par 0,2% 2016.gadā. Krievijas ekonomiku negatīvi ietekmē ES ekonomiskās sankcijas, naftas cenu un rubļa kursa kritums, kā rezultātā samazinās Krievijas patērētāju pirktspēja un pieprasījums pēc importa precēm. Tas savukārt negatīvi ietekmē eksportējošos uzņēmumus, kas darbojas Krievijas tirgū. Turklāt 2014.gada augustā Krievijas noteiktais tirdzniecības embargo atsevišķām lauksaimniecības un pārtikas precēm vēl vairāk saasina konkurenci ES, papildus negatīvi ietekmējot Latvijas eksporta potenciālu.

Pārējo pasaules valstu ekonomiskā attīstība ir svārstīga un neviendabīga. Tā, piemēram, ASV ir viena no retajām valstīm, kur ekonomiskā izaugsme ir spēcīgāka par prognozēto, ko galvenokārt ietekmē enerģijas cenu straujais kritums. Savukārt Ķīnā 2014.gada sākums iezīmējies ar vāju izaugsmi, gadā kopumā IKP pieaugumam samazinoties līdz 7,4%. Savukārt Japānas ekonomikā pērnā gada vidū bija reģistrēts pat kritums, bet gadā kopumā IKP pieaugums veidojis tikai 0,4%. Taču arī šo valstu un Āzijas reģiona kopējo izaugsmi turpmāk veicinās zemās naftas cenas, stimulējot pieprasījuma pieaugumu.

2.1.tabula. Lielāko pasaules ekonomiku IKP pieauguma tempi un prognozes, % pret iepriekšējo gadu[1]

	2013	2014	2015p	2016p
Pasaule	3,3	3,3	3,6	4,0
Euro zona	-0,5	0,8	1,3	1,9
Vācija	0,1	1,5	1,5	2,0
Lielbritānija	1,7	2,6	2,6	2,4
ASV	2,2	2,4	3,5	3,2
Japāna	1,6	0,4	1,3	1,3
Ķīna	7,6	7,4	7,1	6,9

[1] *European Economic Forecast - Winter 2015, European Commission*

Naftas cenu straujās izmaiņas, tām samazinoties par 44% laikā posmā no 2014.gada septembra sākuma līdz decembra beigām, ES dalībvalstis, tai skaitā Latviju, kas ir naftas importētājas, ietekmēs pozitīvi. Lētāka nafta nozīmē zemākas ražošanas izmaksas un pievilcīgākas degvielas cenas, tādējādi veicinot privātā patēriņa kāpumu. Tajā pašā laikā šie notikumi samazina inflācijas prognozi 2015.gadam, lai arī inflācijas līmenis ES jau tā ir ļoti zems. Taču naftas eksportētājvalstis, kas galvenokārt ir attīstības valstis, ir zaudētājas naftas cenu krituma rezultātā, jo būtiski samazinās to budžeta ieņēmumi. Turklāt vājāka ekonomiskā situācija attīstības valstīs norāda uz zemāku ārējo pieprasījumu ES valstīm. Tādējādi naftas cenu izmaiņas pasaules valstis ietekmē dažādi un turpmāk uzsvērs reģionālās atšķirības.

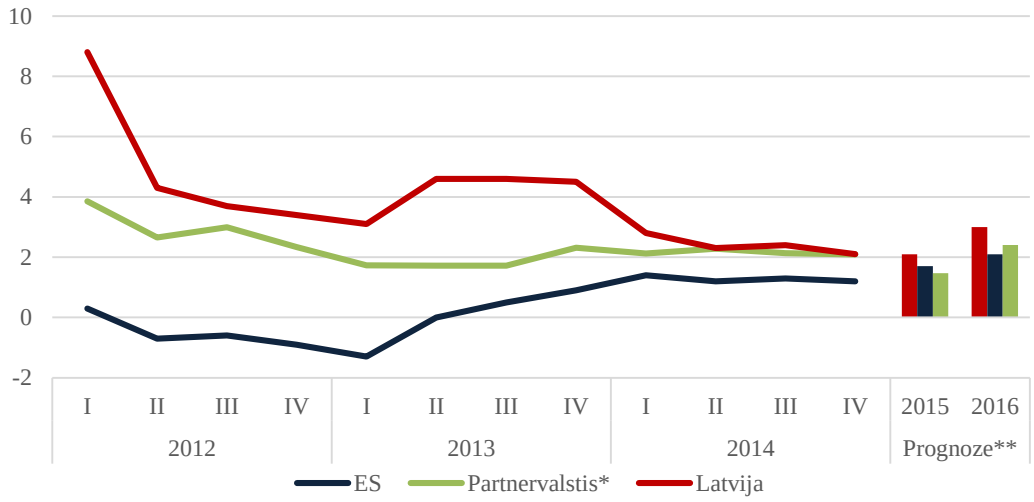
Taču, neskatoties uz naftas cenu atšķirīgo ekonomisko ietekmi dažādos reģionos, starptautisko finanšu institūciju prognozes liecina, ka naftas cenu krituma kopējā ietekme uz pasaules ekonomiku būs pozitīva. Piemēram, SVF eksperti ir aprēķinājuši, ka naftas cenu kritums par 60% laika posmā līdz 2019.gadam veicinās pasaules IKP pieaugumu par 0,3-0,8% 2015. un 2016.gadā.[2]

Neskatoties uz naftas cenu krituma pozitīvo ietekmi, gada sākumā EK ir samazinājusi globālās izaugsmes prognozi 2015.gadam no 3,8% uz 3,6%, bet 2016.gadam – no 4,1% uz 4,0%. Taču *euro* zonas IKP pieauguma prognoze, tieši otrādi, tika paaugstināta – par 0,2 procentpunktiem uz 1,3% un 1,9% attiecīgi 2015. un 2016. gadā. Papildus zemajām naftas cenām augstāku izaugsmi *euro* zonā veicinās EK jaunā investīciju plāna realizēšana, kas paredz laikā līdz 2017.gadam piesaistīt ekonomikā jaunas publiskās un privātās investīcijas vismaz 315 miljardu *euro* apmērā.

ECB savukārt deflācijas novēršanai un ekonomiskās izaugsmes veicināšanai ir paplašinājusi savus monetārās stimulēšanas pasākumus, no 2015.gada marta savā aktīvu iegādes programmā ietverot arī valdību vērtspapīrus. Aktīvu iegāžu kopējais apjoms mēnesī sasniegs 60 miljardus *euro* un programma darbosies vismaz līdz 2016.gada septembra beigām, veicinot uzņēmumu un privātpersonu kreditēšanu, iepludinot ekonomikā papildus naudas līdzekļus un stimulējot ekonomisko aktivitāti *euro* zonā. Arī *euro* vērtības samazināšanās pret ASV dolāru nostiprinās *euro* zonas uzņēmumu cenu konkurētspēju un veicinās eksportu.

Latvijas un tās galveno tirdzniecības partnervalstu vidējā svērtā ekonomikas izaugsme 2014.gada nogalē bija vienā līmenī, aizvien pārsniedzot ES vidējo rādītāju, lai arī izaugsmes tempu dinamika norāda uz ekonomikas pieaugumu tuvināšanos. Turklāt atbilstoši prognozēm 2015.gadā ES kopējā izaugsme pārsniegs Latvijas tirdzniecības partneru izaugsmi, kas skaidrojams ar negatīvo IKP pieauguma prognozi Krievijai.

[2] Datu avots: *World Economic Outlook Update, January 20, 2015, International Monetary Fund*



2.1.attēls. Latvijas partnervalstu[3] un ES IKP pieauguma tempi un prognozes, %

Tajā pašā laikā jāatzīmē, ka kopumā situācija ES darba tirgū pakāpeniski uzlabojas un ieviestās strukturālās reformas pamazām sniedz rezultātus, kas par spīti ārējās vides nestabilitātei un iekšējām ekonomiskajām problēmām labvēlīgi ietekmēs reģiona izaugsmi 2015. gadā.

2.2. PAŠREIZĒJĀ EKONOMISKĀ SITUĀCIJA

Pēc vairākiem spēcīgas ekonomiskās izaugsmes gadiem, kad laika periodā no 2011.gada līdz 2013.gadam Latvijas ekonomika pieauga par 4-5% gadā, 2014.gadā Latvijas IKP pieauguma tempi palēninājās, uzrādot 2,4% izaugsmi. Ekonomikas izaugsme sabremzējās dažādu iekšējo un ārējo faktoru ietekmē, starp kuriem svarīgākie ir ģeopolitiskās situācijas eskalācija, tirdzniecības sankciju ieviešana un Krievijas ekonomikas recesija. Neskatoties uz izaugsmes tempu palēninašanos, Latvijas IKP pieaugums pērn ir bijis viens no augstākajiem ES dalībvalstu vidū un par 1,1 procentpunktu pārsniedz ES vidējo izaugsmes līmeni.

Ja pēckrīzes laikā Latvijas ekonomiku virzīja eksports un investīciju pieaugums, tad kopš 2013. gada par galveno izaugsmes dzinējspēku ir kļuvis privātais patēriņš. Līdz ar to arī nozares, kas apkalpo vietējo tirgu, aug straujāk un dod lielāku ieguldījumu kopējā IKP izaugsmē. Jāatzīmē, ka līdz ar kopējās ekonomiskās attīstības palēninašanos arī privātā patēriņa izaugsmes temps 2014.gadā bija ievērojami zemāks nekā 2013.gadā.

Neskatoties uz lēnāku ekonomikas izaugsmi, 2014.gadā pieaugumu uzrādīja gandrīz visas tautsaimniecības nozares, izņemot nekustamā īpašuma darījumu nozari un rūpniecību. Ņemot vērā ārējās vides pasliktināšanos, vājāka izaugsme vērojama uz eksportu vērstajās nozarēs. Rūpniecībā fiksēts samazinājums 0,9% apmērā, ko noteica kritums elektroenerģijas un gāzes apgādes nozarē, kā arī apstrādes rūpniecībā. Apstrādes rūpniecības izlaidi gada sākumā joprojām negatīvi ietekmēja metālu ražošana saistībā ar AS "Liepājas metalurgs" dīkstāvi, taču gada otrajā pusē ģeopolitiskā konflikta tiešo un netiešo seku dēļ ar sarežģījumiem saskārās arī citas apstrādes rūpniecības apakšnozares. Lauksaimniecībā, neskatoties uz pērn sasniegto graudu kopražas rekordapjomu, ir reģistrēts kāpums vien par 1,8%. Taču transports, par spīti negatīvajai ārējai videi, pērn uzrādījis izaugsmi 3,2% apmērā, kas ir divreiz spēcīgāks

[3] Latvijas ārējās tirdzniecības galveno partnervalstu (Igaunija, Lietuva, Krievija, Vācija, Polija, Zviedrija) vidējā izaugsme, svērta ar vidējo eksporta īpatsvaru uz konkrēto valsti 2014. gadā. Datu avots: *Eurostat; European Economic Forecast - Winter 2015, European Commission*; FM aprēķini.

pieaugums nekā 2013.gadā. Būtiskākā loma šajā izaugsmē bija kravu apgrozījuma pieaugumam Rīgas ostā par 15,8%, kamēr dzelzceļā pārvadāto kravu apjoms palielinājās par 2,2%.

Savukārt priekšnoteikumi izaugsmei nozarēm, kas apkalpo vietējo tirgu, ir bijuši daudz labvēlīgāki, jo būvniecība, tirdzniecība, finanšu un apdrošināšanas darbības ir uzrādījušas spēcīgu un stabilu kāpumu. Jāatzīmē, ka tieši būvniecība 2014.gadā bija straujāk augošā tautsaimniecības nozare (+8,1%), kas, neskatoties uz tās ne tik lielo īpatsvaru, devusi lielāko pienesumu Latvijas IKP izaugsmē pēc pievienotās vērtības. Tajā pašā laikā tirdzniecība augusi par 2,2% un finanšu un apdrošināšanas darbības – par 4,7%.

IKP analīze pēc izlietojuma liecina, ka kopumā 2014.gadā pieaugumu uzrādīja visas izlietojuma puses komponentes, taču izaugsmi galvenokārt nodrošināja iekšējais patēriņš. Pozitīvās tendences darba tirgū, samazinoties bezdarba līmenim un pieaugot darba algām, nodrošināja mājsaimniecību privātā patēriņa pieaugumu par 2,3%, salīdzinot ar 2013.gadu. Labus izaugsmes tempus saglabāja arī sabiedriskais patēriņš, kurš pērn uzrādīja 3,6% kāpumu.

Ievērojot ārējās vides negatīvo ietekmi, nelielais pieaugums preču un pakalpojumu eksporta apjomos 1,9% apmērā ir vērtējams kā labs sniegums. Jāatzīmē, ka galvenā eksporta virzītāja 2014.gadā bija kokapstrādes nozare, kas savus eksporta apjomus kāpinājusi par 8,1%. Taču lauksaimniecības un pārtikas preces, kas ir pēc īpatsvara lielākā preču eksporta kategorija, gada laikā tika eksportētas par 2,7% mazāk. 2014.gadā preču eksports uz trešo lielāko Latvijas tirdzniecības partnervalsti Krieviju samazinājās par 5,1%, taču to ir kompensējis eksporta apjomu pieaugums uz tādām valstīm kā Lietuva, Lielbritānija, Spānija, Zviedrija, Čehija un Ungārija. Tajā pašā laikā preču un pakalpojumu imports auga nedaudz lēnāk par eksportu, kā rezultātā pērn uzlabojās Latvijas preču un pakalpojumu ārējās tirdzniecības bilance Latvijā un tirdzniecības deficīts bija 3% no IKP.

2014.gadā saglabājās vāja investīciju aktivitāte. Nestabilās ārējās vides ietekmē investīcijas Latvijā pērn palielinājās vien par 1,6%. Tomēr investīciju dinamika nav viendabīga. Investīcijas apstrādes rūpniecībā pieauga par 21,2%, ko noteica straujais investīciju pieaugums kokrūpniecībā. Investīcijas transporta un uzglabāšanas nozarē palielinājās par 12,2%, savukārt investīcijas vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības nozarē pieauga par 29,7%. Tajā pašā laikā investīciju kritums fiksēts elektroenerģijas, gāzes un siltumapgādes nozarē par 19,4%, ko ietekmēja 2013.gadā īstenoto lielo investīciju projektu pabeigšana. Jau otro gadu pēc kārtas kritušās arī investīcijas lauksaimniecības nozarē, samazinoties par 18,4% salīdzinājumā ar 2013.gadu, kas vismaz daļēji saistāms arī ar Krievijas noteiktajām sankcijām ES lauksaimniecības nozarei.

Krievijas noteiktās sankcijas un ģeopolitiskās spriedzes pieaugums reģionā ir galvenie negatīvie faktori, kas ietekmēja ĀTI Latvijā. 2014.gadā Latvijā ienāca ĀTI 355,2 milj. *euro* apjomā, kas ir uz pusi mazāk nekā 2013.gadā. Tomēr 2014.gada vidū lielākas starptautiskās reitingu aģentūras, *Standart&Poor's, Moody's Investors Service* un *Fitch Ratings*, kārtējo reizi paaugstināja Latvijas valsts kredītreitingu, kas pirmo reizi kopš krīzes atkal sasniedzis virs vidējā riska A līmeni. Vidējā termiņā tas ir pozitīvs signāls ārvalstu investoriem.

Investīcijas 2014.gadā ietekmēja arī piesardzīgā komercbanku kredītu izsniegšanas politika, tomēr salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem kredītportfeļa apjoma samazināšanās temps ir nedaudz palēninājies. Kopējais Latvijas komercbanku izsniegto kredītu apjoms 2014.gadā samazinājās par 6,1%. Lejupvērsta dinamika vērojama gan rezidentu uzņēmumu, gan rezidentu mājsaimniecību portfeļos, taču nerezidentu kredītu portfelis pieauga par 4,1%. 2014.gadā Latvijas komercbanku kredītportfeļa apjoms saruka par 37,9% jeb 8,9 mljrd. *euro* salīdzinājumā ar 2008.gadu, kad banku kredītportfelis bija sasniedzis savu vēsturisko maksimumu. Tā kā šo gadu laikā rezidentiem izsniegto kredītu apjoms samazinājies straujāk, nerezidentu īpatsvars kopēja kredītportfeļa nedaudz pieaudzis, sasniedzot 14%. Kredītportfeļa sarukumu noteica arī mazāks rezidentiem jauno izsniegto kredītu apjoms – 1,3 mljrd. *euro*

2014.gadā, salīdzinot ar 2,1 mljrd. *euro* 2013.gadā. Ja mājsaimniecībām jauno izsniegto kredītu apjoms pat nedaudz pieauga, tad uzņēmumiem, kam ir lielāks īpatsvars jauno izsniegto kredītu portfelī, tas ir strauji samazinājies.

Neskatoties uz ekonomiskās izaugsmes tempu palēninašanos, situācija darba tirgū joprojām uzrāda uzlabojumus. Darba meklētāju īpatsvars 2014.gadā noslīdēja līdz 10,8% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem, kas ir zemākais līmenis kopš 2008.gada. Salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu, bezdarbs samazinājies par 1,1 procentpunktu, tomēr tas ir lēnāk nekā iepriekšējos trīs gadus. Pērn turpināja samazināties arī reģistrētā bezdarba līmenis, 2014.gada decembra beigās veidojot 8,3% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem, kas ir par 1 procentpunktu mazāk nekā 2013.gada nogalē.

Taču atbilstoši darbaspēka apsekojuma datiem tautsaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaits 2014.gadā samazinājās par 1%, noslīdot līdz 884,6 tūkstošiem. Šādu kritumu noteica gan metodoloģijas maiņa, gan negatīvās demogrāfiskās tendences, jo nodarbināto skaita īpatsvars ir palielinājies par 0,9 procentpunktiem, sasniedzot 59,1% no visu iedzīvotāju kopskaita 15-74 gadu vecuma grupā. Tajā pašā laikā statistika par aizņemtajām darba vietām parāda, ka strādājošo skaits tomēr lēnām turpinājis palielināties, un 2014.gada beigās aizņemto darba vietu skaits bijis par 0,7% lielāks nekā pirms gada. Lielākais darba vietu pieaugums 2014.gadā bijis sabiedriskajā sektorā, kur aizņemto darba vietu skaits gada laikā palielinājies par 1,3%, kamēr privātajā sektorā aizņemto darba vietu skaits audzis par 0,4%.

Visa 2014.gada laikā turpinājās straujš vidējās mēneša bruto darba samaksas pieaugums, un gadā kopumā vidējā bruto alga palielinājās par 6,8% līdz 765 *euro*, uzrādot būtiski straujāku kāpumu nekā iepriekšējos gados. Lielākais darba samaksas pieaugums atšķirībā no iepriekšējiem gadiem bija privātajā sektorā - par 7,4%, kamēr sabiedriskajā sektorā algas palielinājās par 6,1%. Visbūtiskāk 2014.gada laikā darba samaksa augusi nekustamo īpašumu nozarē un finanšu un apdrošināšanas nozarē – attiecīgi par 11,0% un 9,8%, kamēr zemākie pieaugumi bijuši mākslas, izklaides un atpūtas, kā arī profesionālo pakalpojumu nozarēs. Pateicoties zemajai inflācijai un iedzīvotāju ienākuma nodokļa samazināšanai, reālās darba samaksas kāpums 2014.gadā bijis vēl straujāks nekā bruto algas kāpums un sasniedzis 8,0%.

2014.gadā būtiska loma izaugsmes veicināšanā bija arī Kohēzijas politikas pasākumu īstenošanai. ES fondu ietekmes izvērtējums rāda, ka Kohēzijas politikas pozitīvā ietekme uz reālo IKP dinamiku 2014.gadā sasniedza 0,9 procentpunktus. Nozaru griezumā vislielākā ES fondu stimulējošā ietekme 2014.gadā bija būvniecībā, palielinot nozares pievienotās vērtības pieauguma tempu par 4,9 procentpunktiem. Jāatzīmē, ka pērn ES fondu projektu realizācija ir sekmējusi arī vidējās reālās darba samaksas palielināšanos par 0,9 procentpunktiem, tādējādi veicinot privātā patēriņa pieauguma tempa kāpumu par vienu procentpunktu gadā. ES fondu investīcijas ir arī pozitīvi ietekmējušas nodarbinātības dinamiku. Lai arī kopumā tautsaimniecībā nodarbināto skaits pērn ir samazinājies, bez ES fondiem šis kritums būtu bijis vēl lielāks, jo 2014.gadā ES finansēto projektu ieviešanas rezultātā nodarbināto skaita pieauguma temps ir palielinājies vidēji par 0,3 procentpunktiem.

Patēriņa cenu pieaugums 2014.gadā saglabājās zems, ko noteica galvenokārt ārējie faktori. Tajā pašā laikā inflācija Latvijā bija augstāka par *euro* zonas vidējo inflācijas līmeni. 2014.gadā kopumā patēriņa cenas augušas tikai par 0,6%, turklāt decembrī inflācija noslīdēja līdz 0,2%. Preču cenas 2014.gadā samazinājās par 0,2%, bet pakalpojumu cenas pieauga par 2,9%. Inflācija samazinājusies ārējo faktoru ietekmē – straujais naftas cenu kritums gada nogalē un zemās neapstrādātās pārtikas cenas pasaules tirgos samazināja importēto inflāciju. Savukārt pamatinflācija saglabāja pieaugošu tendenci, jo pakalpojumu cenas uzrādīja stabilu pieaugumu visa gada garumā, kas ir atbilstoši pašreizējai Latvijas ekonomikas attīstībai, kā arī pozitīvajām tendencēm darba tirgū.

Kopumā 2014.gads Latvijas ekonomikā saistās ar ārējās vides izaicinājumiem un riskiem. Ģeopolitiskais konflikts un tā sekas samazināja tautsaimniecības izaugsmi pērn, kā arī turpinās negatīvi ietekmēt ekonomiskās attīstības tendences 2015.gadā.

2.3. MAKROEKONOMISKĀS ATTĪSTĪBAS SCENĀRIJS

Vidēja termiņa makroekonomiskās attīstības scenārijs izstrādāts 2015.gada februārī, pamatojoties uz 2014.gada 4.ceturkšņa ātro IKP novērtējumu un statistisko informāciju, kas bija pieejama līdz 2015.gada 11.februārim. Makroekonomiskās attīstības scenārijā tehniski precizēts 2014.gads pēc pilnu makroekonomisko datu saņemšanas par 2014.gadu, nemainot izaugsmes prognozes vidējam termiņam.

Izstrādājot makroekonomisko rādītāju prognozes, FM ir konsultējusies ar ekspertiem no Latvijas Bankas, Ekonomikas ministrijas un komercbankām. Atjaunotās makroekonomisko rādītāju prognozes prezentētas arī Fiskālās disciplīnas padomei.

Makroekonomiskās attīstības scenārijs veidots pamatojoties uz EK 2015.gada ziemas prognožu tehniskajiem pieņēmumiem. Šie pieņēmumi paredz, ka 2015.gadā vidējā naftas cena būs 53 dolāri par Brent jēlnaftas barelu, savukārt 2016.gadā tā būs 61,5 dolāri. Tāpat tiek pieņemts, ka vidējā termiņā EUR/USD kurss būs 1,17.

Prognozēs pieņemts, ka *euro* zonā turpināsies lēna, bet tomēr stabila ekonomikas atveseļošanās un izaugsmes tempi pakāpeniski kļūs straujāki, vidējā termiņā tuvojoties 1,5% - 2% izaugsmei. Tādējādi palielināsies pieprasījums pēc Latvijas precēm un pakalpojumiem, kas veicinās ekonomikas izaugsmes tempu paātrināšanos 2016. un 2017.gadā.

Ņemot vērā izmaiņas ārējā ekonomiskajā vidē un 2014.gada faktiskos izaugsmes rādītājus, FM salīdzinājumā ar 2015.gada budžeta prognozēm ir samazinājusi IKP pieauguma prognozes 2015. un 2016.gadam. Saskaņā ar FM prognozēm IKP 2015.gadā pieaugs par 2,1%, savukārt 2016.gadā tas augs par 3,0%. Ārējo faktoru ietekmē 2015.gada pirmajā pusē ekonomikas izaugsme būs nedaudz zemāka nekā 2014.gada otrajā pusē.

Sagaidāms, ka salīdzinājumā ar iepriekšējo ceturksni pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem IKP 2015.gada pirmajos divos ceturkšņos palielināsies par 0,4% - 0,5%. Makroekonomiskajā scenārijā pieņemts, ka Krievijas noteiktās sankcijas būs spēkā vienu gadu no to noteikšanas brīža, tādēļ 2015.gada otrajā pusē gaidāms pakāpenisks izaugsmes tempu paātrinājums, ko ierobežos recesija Krievijā un Krievijas rubļa zemā vērtība pret *euro*.

Īstermiņā ekonomikas izaugsmi turpinās balstīt privātā patēriņa pieaugums, savukārt investīcijās 2015.gadā gaidāms kritums. Līdz ar zemākām naftas cenām sagaidāms, ka uzlabosies Latvijas tirdzniecības nosacījumi, eksporta cenu pieaugumam pārsniedzot importa cenu pieaugumu. Vidējā termiņā, ārējai nenoteiktībai mazinoties, izaugsme atkal kļūs sabalansēta starp ārējo un iekšējo pieprasījumu. Atbilstoši FM prognozēm Latvijas IKP 2017. un 2018.gadā palielināsies par 3,6% gadā.

2.2.tabula. Izaugsme un ar to saistītie faktori

	EKS Kods	2014	2014	2015	2016	2017	2018
		milj. *euro*	**Pieaugums %**				
1. IKP 2010.gada cenās	B1*g	21333,4	2,4	2,1	3,0	3,6	3,6
2. IKP faktiskajās cenās	B1*g	24058,1	3,6	3,3	5,0	6,2	6,2
IKP pēc izlietojuma 2010. gada cenās							
3. Privātais patēriņš	P3	13373,3	2,3	2,4	3,1	3,8	3,8
4. Sabiedriskais patēriņš	P3	3637,9	3,6	2,8	2,8	2,8	2,8
5. Kopējā pamatkapitālā veidošana	P51	4751,4	1,6	-1,5	3,5	4,1	4,5
6. Krājumu pārmaiņas un vērtslietu iegāde	P52+P53		-25,9	-0,4	0,8	1,0	1,1
7. Eksports	P6	12242,2	1,9	0,8	4,0	4,5	5,0
8. Imports	P7	12882,0	1,5	0,0	4,2	4,6	5,3
Ieguldījums IKP izaugsmē							
9. Kopējais iekšzemes pieprasījums			2,4	1,6	3,2	3,7	3,8
10. Krājumu pārmaiņas un vērtslietu iegāde	P52+P53		-0,3	0,0	0,0	0,0	0,0
11. Preču un pakalpojumu ārējā sektora bilance	B11		0,2	0,5	-0,2	-0,2	-0,3

Privātā patēriņa attīstība vidējā termiņā būs cieši saistīta ar norisēm darba tirgū, kur turpmākajos gados salīdzinājumā ar 2014.gadu gaidāms mērenāks algu kāpums. Tāpat vidējā termiņā nav sagaidāms arī tik straujš nodarbinātības pieaugums kā laika periodā no 2011. līdz 2013.gadam, tādēļ privātā patēriņa attīstību noteiks produktivitātes pieaugums.

Papildus iedzīvotāju ieņēmumu dinamikai būtiski faktori, kas var ietekmēt privātā patēriņā attīstību, ir tendences kreditēšanā un patērētāju noskaņojuma izmaiņas. Izstrādājot prognozes tika pieņemts, ka tuvākajos gados komercbanku kreditēšanas politika saglabāsies piesardzīga. Sagaidāms, ka mājsaimniecību saistību apjoms varētu pakāpeniski stabilizēties, bet tā straujš pieaugums nav gaidāms. Tāpat scenārija ietvaros netiek gaidītas būtiskas izmaiņas patērētāju noskaņojumā, kas varētu ietekmēt iedzīvotāju uzkrājumu līmeni. Tādējādi privātā patēriņa izaugsmes temps vidējā termiņā būs salīdzinoši tuvs vispārējam ekonomikas attīstības tempam.

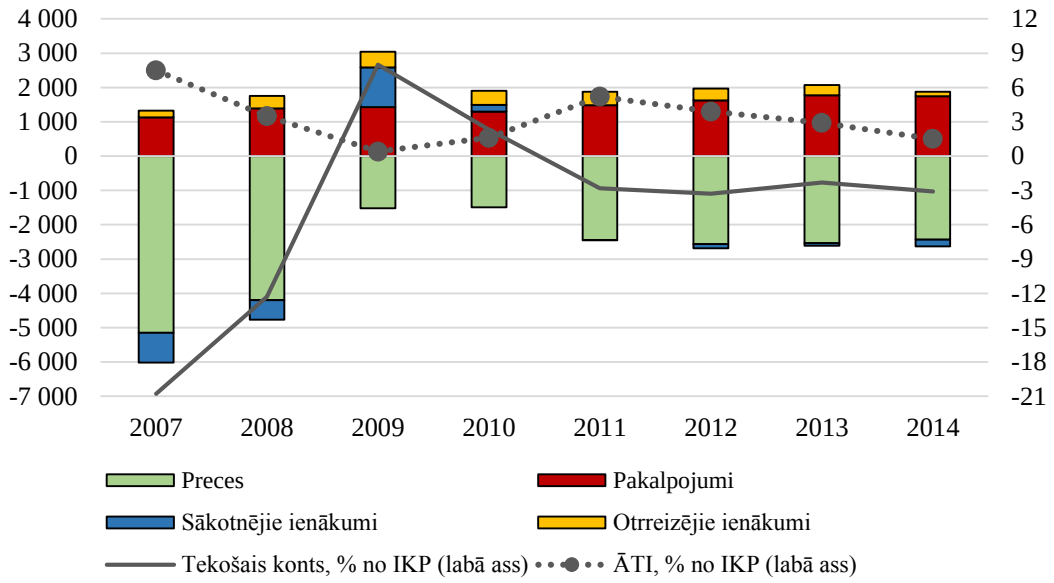
Investīciju aktivitāti turpinās kavēt ģeopolitiskā nenoteiktība, ekonomiskās situācijas pasliktināšanās Krievijā un neskaidrās attīstības perspektīvas *euro* zonā. Krievijas un ES savstarpējās sankcijas ietekmē investīcijas ne tikai sankciju skartajās nozarēs, bet arī citos ekonomikas sektoros, jo nevar izslēgt situācijas turpmāku eskalāciju, kā arī jaunu sankciju ieviešanu.

Ārējās nenoteiktības iespaidā uzņēmēji un investori ir kļuvuši piesardzīgāki attiecībā uz jaunu investīciju projektu uzsākšanu, tādēļ straujš investīciju pieaugums 2015.gadā nav gaidāms. Tomēr pakāpeniska ārējās vides uzlabošanās un pašreizējie vēsturiski ļoti augstie jaudas noslodzes rādītāji apstrādes rūpniecībā ļauj prognozēt investīciju pieauguma tempu palielināšanos 2016. – 2018.gadā, kad investīciju pieaugums varētu pārsniegt kopējos ekonomikas attīstības tempus. Jāatzīmē, ka ilgstoši zems investīciju līmenis rada papildus riskus izaugsmei, jo tiek mazināts ekonomikas izaugsmes potenciāls.

Ārējā sektora attīstības tendences un scenārijs

Pēdējā gada ģeopolitisko satricinājumu negatīvo ietekmi diezgan spilgti var novērot maksājumu bilances statistikā. Jau vairākus gadus tekošajā kontā vērojams deficīts, taču 2014.gadā pirmo reizi pēckrīzes periodā tekošā konta deficītu nespēja nosegt Latvijā ienākošās ĀTI, kuru apjoms bija pat vairāk nekā uz pusi mazāks nekā deficīts. Nedaudz samazinoties rezidentu uzņēmumu gūtajiem ienākumiem ārvalstīs, mazākas ES fondu līdzekļu ieplūdes un lielākas iemaksas ES budžetā 2014.gadā rezultējās maksājumu bilances tekošā konta deficīta

pieaugumā līdz 749,1 milj. *euro* jeb 3,1% no IKP. Neskatoties uz to, ka deficīts pieaug, tekošā konta trīs gadu vidējais līmenis (-2,9% no IKP) nepārsniedz ES agrās brīdināšanas mehānismā noteikto slieksni (-4% no IKP) un ir vērtējams kā ilgtspējīgs.



2.2.attēls. Latvijas maksājumu bilances tekošais konts (milj. *euro*) un ĀTI

Kopš 2011.gada, kad Latvijas ekonomika atgriezās pie izaugsmes, galvenās izmaiņas tekošajā kontā noteica preču un pakalpojumu ārējās tirdzniecības attīstība, taču 2014.gadā būtiskas izmaiņas vērojamas arī ienākumu kontos. Būtiskākais faktors sākotnējo ienākumu konta deficīta pieaugumā saistīts ar mazākām ES fondu līdzekļu ieplūdēm. Sākotnējo ienākumu kontu negatīvi ietekmēja arī ārējās ekonomiskās vides pasliktināšanās un vājā izaugsme *euro* zonā, kā rezultātā samazinājās Latvijas rezidentu ienākumi ārvalstīs.

Jāatzīmē, ka ES fondu līdzekļi sadalās starp vairākiem maksājumu bilances kontiem, tāpēc otrreizējo ienākumu konta pārpalikuma samazināšanās skaidrojama arī ar ES fondu līdzekļu sarukumu. Papildus tam otrreizējo ienākumu konta bilanci pasliktināja arī pieaugušās iemaksas ES budžetā salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu. Tajā pašā laikā, neskatoties uz ES fondu līdzekļu kopējo apjomu sarukumu, kapitāla kontā vērojama pretēja situācija. Saņemtie līdzekļi tieši no ERAF un Kohēzija fonda veicināja kapitāla konta pozitīvo saldo pieaugumu.

Neskatoties uz straujo Krievijas rubļa devalvāciju un *euro* zonas valstu vājo ekonomisko attīstību, Latvijas preču eksports 2014.gadā palielinājies par 2,1% salīdzinājumā ar 2013.gadu. Noturīgs iekšzemes pieprasījums, galvenokārt ne-*euro* zonas valstīs - Lielbritānijā, Zviedrijā, Lietuvā, ļāva kompensēt preču eksporta kritumu uz Krieviju.

Euro vērtības samazinājums pret pasaules vadošajām valūtām 2014.gadā otrajā pusē pavisam nedaudz uzlaboja Latvijas preču un pakalpojumu eksporta pozīcijas, padarot to pievilcīgāku cenu ziņā. Pozitīvu tendenci varēja novērot Lielbritānijas un Turcijas tirgū, taču attiecībā pret citiem galvenajiem Latvijas ne-*euro* zonas tirdzniecības partneriem, piemēram, Poliju, Zviedriju, Krieviju, *euro* vērtība vai nu neizmainījās vai, tieši pretēji, kļuva pat stiprāka.

2015.gadā eksporta izaugsme būs cieši saistīta ar reģiona ekonomisko un politisko attīstību, kā arī ar Latvijas ražotāju konkurētspējas attīstību un jaunu noieta tirgu atvēršanu. EK ziemas prognozes liecina, ka ekonomiskā izaugsme ES valstīs saglabājas zemā līmenī, tomēr vidējā termiņā gaidāms pakāpenisks ekonomiskās aktivitātes pieaugums.

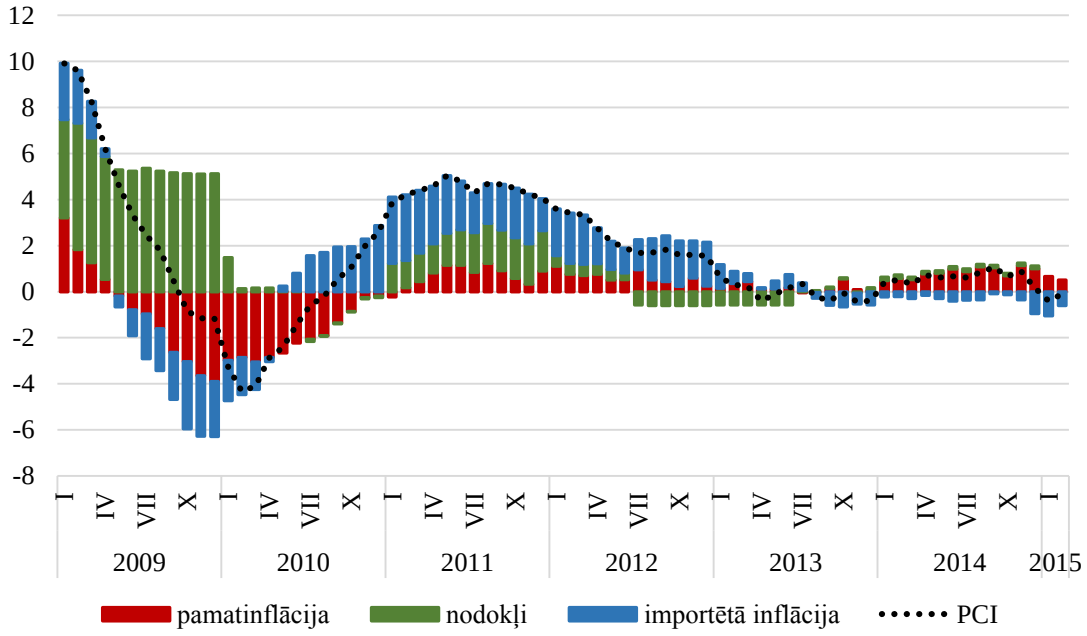
Sliktāks attīstības scenārijs ir vērojams austrumu tirgus virzienā. Krievijas sankcijas šobrīd ir noteiktas līdz 2015.gada augustam, kas pilnībā apturējis sankcijām pakļauto preču

eksportu uz Krieviju. Tomēr lielāku negatīvu ietekmi uz kopējiem eksporta apjomiem atstās Krievijas rubļa kursa svārstības un Krievijas ekonomikas nonākšana recesijā 2015.gadā. Krievijas ekonomikas lejupslīdes negatīvo ietekmi izjutīs arī pārējās NVS valstis, un tas ietekmēs Latvijas eksporta iespējas uz šīm valstīm. Ņemot vērā šos faktors, 2015.gadā tiek prognozēts preču un pakalpojumu eksporta samazinājums faktiskajās cenās 0,5% apmērā, savukārt 2016.gadā gaidāms 5% pieaugums.

Īstermiņā ārējās vides nenoteiktība, vājā investīciju aktivitāte un zemās naftas produktu cenas mazinās importa apjomus. Tomēr, ņemot vērā augsto jaudu noslodzes līmeni apstrādes rūpniecībā, kā arī augošo iekšējo un ES pieprasījumu, vidējā termiņā tiek prognozēts investīciju pieaugums ražošanas jaudu palielināšanai. Papildus tam pakāpeniski turpinās uzlaboties situācija arī darba tirgū, kas līdz ar zemo inflācijas līmeni noteiks reālās pirktspējas un patēriņa pieaugumu. Patēriņa preces veido aptuveni ceturto daļu no kopējā importa, tādējādi augošs patēriņš stimulēs importa pieaugumu kopumā. Balstoties uz iepriekš minētajiem pieņēmumiem, tiek prognozēts, ka preču un pakalpojumu imports faktiskajās cenās 2015.gadā samazināsies par 2%, bet 2016.gadā palielināsies par 5,2%.

Inflācija

Patēriņa cenu izmaiņas 2015.gadā noteiks līdzīgi faktori kā 2014.gadā un inflāciju visbūtiskāk ietekmēs ārējie faktori. Patēriņa cenu izmaiņas 2015.gadā saglabāsies zemā līmenī, un tās ietekmēs pasaules energoresursu un pārtikas cenu samazinājums, kā arī atsevišķi vienreizēji faktori – elektroenerģijas cenu pieaugums saistībā ar elektroenerģijas tirgus liberalizāciju un sabiedriskā transporta cenu pieaugums.



2.3.attēls. Gada inflācija pēc izcelsmes avota

Atbilstoši FM prognozēm 2015.gadā patēriņa cenas vidēji palielināsies par 0,4%, savukārt 2016.gadā par 1,9%. Straujais energoresursu cenu kritums 2014.gada nogalē jau ievērojami samazinājis degvielas cenas, tomēr naftas pasaules cenu kritums pilnā apmērā patēriņa cenās atspoguļosies tikai 2015.gada otrajā pusē. To noteiks gan novēlota energoresursu cenu krituma atspoguļošanās siltumenerģijas tarifos, gan laiks, kas nepieciešams, lai zemākas ražotāju cenu ietekmētu patēriņa cenas.

Stabilitātes programmas makroekonomisko rādītāju prognozes veidotas, balstoties uz EK ziemas prognožu tehniskajiem pieņēmumiem, kas paredz naftas cenu pakāpenisku pieaugumu no vidēji 53 USD par Brent jēlnaftas barelu 2015.gadā līdz 61,5 nākamgad, savukārt EUR/USD kurss būs 1,17. Tādējādi ar 2016.gadu enerģijas un pārtikas cenu pieaugums kļūs pozitīvs.

Saskaņā ar AS "Latvijas Gāze" noslēgto līgumu, dabasgāzes iepirkuma cena no Krievijas un dabasgāzes tarifi Latvijā ir atkarīgi no naftas produktu (mazuta un dīzeļdegvielas) cenām pasaules biržās, kas tiek rēķināta atbilstoši iepriekšējo 9 mēnešu mazuta un dīzeļdegvielas kotācijai. Tādējādi naftas cenām saglabājoties pašreizējā līmenī vai pat nedaudz palielinoties, siltumenerģijas cenas Latvijā turpinās samazināties līdz šā gada otrajai pusei.

Inflāciju 2015.gadā ietekmēs arī elektroenerģijas tirgus liberalizācija, kas stājās spēkā ar 2015.gada 1.janvāri un inflāciju palielināja par 0,88 procentpunktiem. Tāpat ar 2015.gada 1.februāri palielināta braukšanas maksa Rīgas sabiedriskajā transportā, kas vidējo cenu līmeni palielināja par aptuveni 0,2 procentpunktiem. Savukārt turpmākajos gados straujas pārtikas vai naftas cenu izmaiņas netiek prognozētas, tādēļ patēriņa cenu pieaugumu noteiks pamatinflācija.

Sagaidāms, ka līdz ar turpmāku bezdarba samazināšanos un darba samaksas pieaugumu pamatinflācija palielināsies no 1,2% 2014.gadā līdz 2,9% 2017.gadā. Savukārt kopējais patēriņa cenu pieaugums vidējā termiņā gaidāms 2,5% apmērā, ko noteiks sabalansēta ekonomikas attīstība un Latvijas ekonomikas konverģence uz ES vidējo līmeni.

Darba tirgus

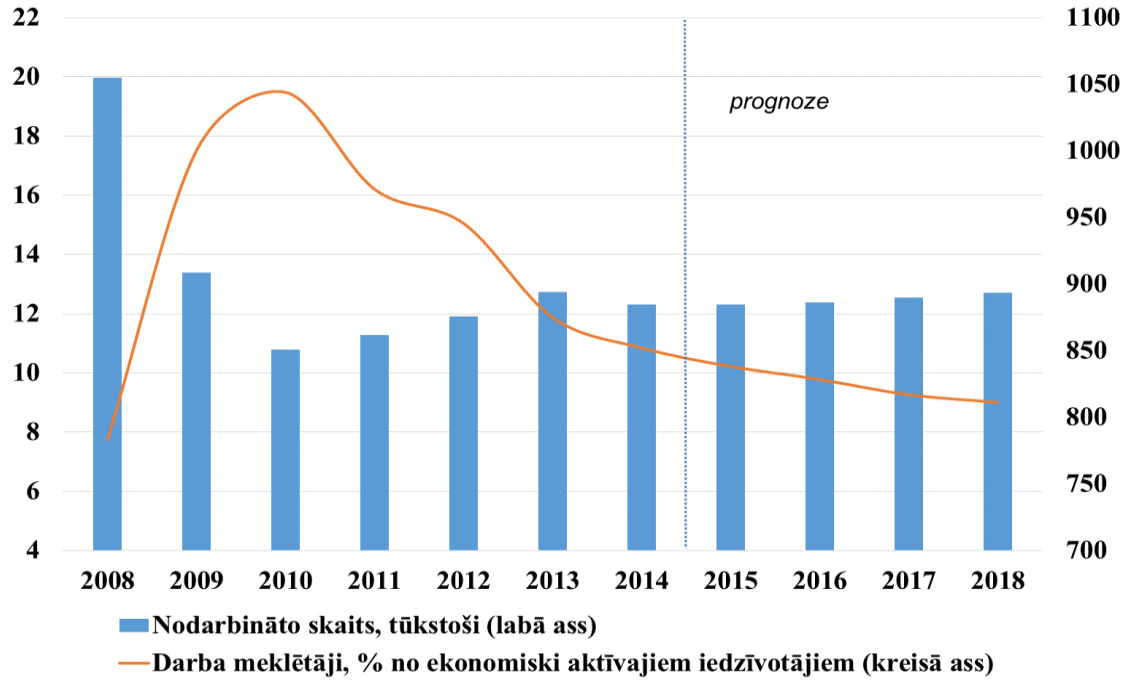
Ekonomiskajai izaugsmei nedaudz palēninoties, uzlabojumi darba tirgū 2014.gadā ir kļuvuši lēnāki, tomēr turpinās. Darba meklētāju īpatsvars pēc darbaspēka apsekojuma rezultātiem 2014.gadā ir samazinājies līdz 10,8%, kas ir par 1,1 procentpunktu mazāk nekā 2013.gadā un ir zemākais rādītājs kopš 2008.gada. Tomēr bezdarba samazināšanās bijusi lēnāka nekā iepriekšējā gadā, kad darba meklētāju īpatsvars bija sarucis par 3,1 procentpunktu.

Par to, ka situācija darba tirgū 2014.gadā turpināja uzlaboties, liecina arī iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes un nodarbinātības līmenis. 2014.gadā ekonomiski aktīvo iedzīvotāju īpatsvars starp visiem darbspējas vecuma iedzīvotājiem ir palielinājies līdz 66,3%, salīdzinot ar 66,0% iepriekšējā gadā. Tas vienlaikus ar izmaiņām iedzīvotāju vecuma struktūrā parāda arī to, ka iedzīvotāju iespējas atrast darbu pēdējo gadu laikā ir uzlabojušās. To cilvēku skaits, kuri ir zaudējuši cerības atrast darbu un kļuvuši ekonomiski neaktīvi, kopš 2010.gada ir pastāvīgi samazinājies, un sarucis arī šo cilvēku īpatsvars starp visiem ekonomiski neaktīvajiem iedzīvotājiem.

Tajā pašā laikā nodarbināto iedzīvotāju skaita pieaugums 2014.gadā praktiski ir apstājies, ko noteikusi gan lēnākā ekonomikas izaugsme, gan kopējā darbspējas vecuma iedzīvotāju skaita samazināšanās. Pēc darbaspēka apsekojuma rezultātiem, kurus cita starpā ietekmējušas arī metodoloģijas izmaiņas, kopējais nodarbināto iedzīvotāju skaits Latvijā 2014.gadā ir samazinājies par 1,0% līdz 884,6 tūkstošiem. Savukārt VID dati par darba ņēmēju skaitu valstī liecina, ka strādājošo iedzīvotāju skaits 2014.gadā ir turpinājis palielināties, bet būtiski lēnākos tempos nekā iepriekšējos gados. Darba ņēmēju skaits pērn ir palielinājies vidēji par 0,7%, kamēr divos iepriekšējos gados pieaugums sasniedza attiecīgi 1,7% un 3,2%.

Nozaru griezumā lielākās darba vietu veidotājas 2014.gadā bijušas informācijas tehnoloģiju, veselības un sociālās aprūpes, kā arī izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu nozares, kur aizņemto darba vietu skaits 2014.gada beigās bijis attiecīgi par 8,5%, 6,7% un 4,8% lielāks nekā pirms gada, un šajā nozarēs kopā strādājošo skaits gada laikā audzis par 7,5 tūkstošiem.

Paredzams, ka 2015.gadā tautsaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaits nemainīsies, bet trīs nākamajos gados gaidāms nedaudz straujāks pieaugums attiecīgi par 0,2% 2016.gadā un 0,4% 2017. un 2018.gadā.



2.4.attēls. Nodarbinātība un bezdarbs 2008.–2018.gadā

Īstermiņā nodarbinātības pieauguma mazināšanās saistāma ar ekonomikas izaugsmes bremzēšanos un pieaugošajiem ārējiem riskiem, kā rezultātā darba devēji ir kļuvuši piesardzīgāki jaunu darbinieku pieņemšanā. Tomēr vidējā termiņā daudz būtiskāku lomu nodarbinātības attīstībā spēlēs tādi pieprasījuma puses faktori kā demogrāfiskā situācija un strukturālais bezdarbs.

Dzimstības samazināšanās pagājušā gadsimta deviņdesmitajos gados nozīmē, ka tuvākajos gados darba tirgū ienāks skaitliski ievērojami mazāks cilvēku skaits, nekā tas ir bijis iepriekšējos gados. Tā rezultātā pensionēšanās vecumu sasniegušo cilvēku skaits tuvākajos gados ievērojami pārsniegs jauniešu skaitu, kas ienāks darba tirgū. Papildus tam pēdējos gados bezdarba līmenis ir būtiski samazinājies salīdzinājumā ar krīzes augstāko punktu, un darba tirgū pieprasītākie darba meklētāji jau ir nodarbināti. Tādējādi arvien vairāk pieaug prasmju un reģionālā neatbilstība starp darba tirgus pieprasījumu un piedāvājumu. Šo faktoru ietekmē ekonomikas izaugsmi turpmāk arvien vairāk noteiks produktivitātes pieaugums, kamēr nodarbinātības pieauguma ietekme būs salīdzinoši nebūtiska.

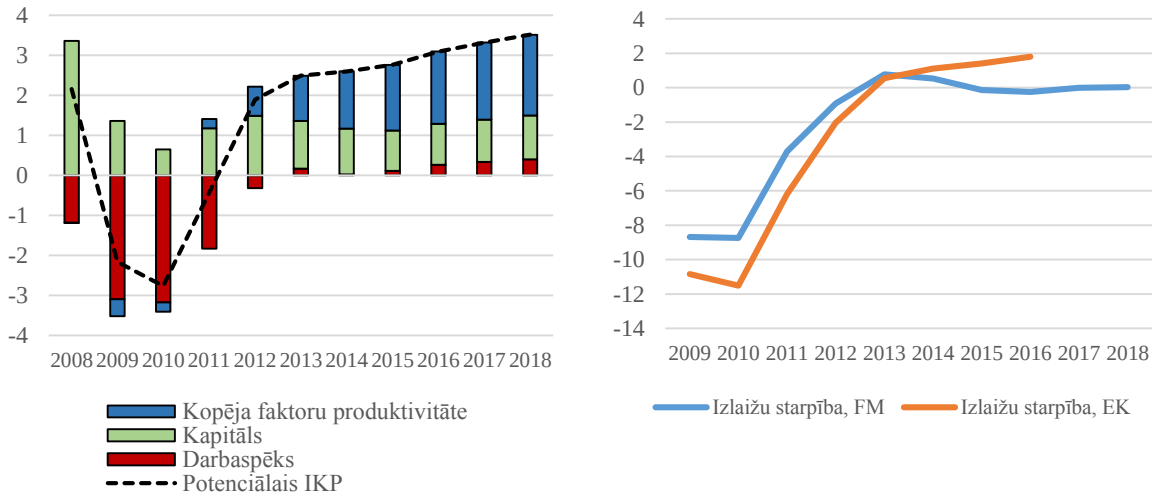
Bezdarba līmenis savukārt turpinās pakāpeniski samazināties tomēr ekonomiskās izaugsmes un demogrāfisko faktoru ietekmē gaidāms arī iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes pieaugums, kā rezultātā bezdarba līmenis samazināsies tikai pakāpeniski no 10,2% 2015.gadā līdz 9,0% 2018.gadā.

Pēdējo divu gadu laikā reālās darba samaksas pieaugums ievērojami pārsniedzis produktivitātes kāpumu, tomēr tas saistāms ar ļoti zemo inflāciju, kas palielina algu pirktspēju, un tautsaimniecības straujo izaugsmi iepriekšējos gados, kas uzlaboja uzņēmumu finanšu rādītājus un nodrošināja resursus algu paaugstināšanai. Tomēr šie ir īstermiņa faktori un sagaidāms, ka vidējā termiņā darba samaksas pieaugumu noteiks produktivitātes pieaugums, kas ir būtisks priekšnoteikums Latvijas konkurētspējas nodrošināšanai.

Ekonomikas cikliskā attīstība

Saskaņā ar FM aprēķiniem, potenciālā IKP izaugsme vidējā termiņā būs aptuveni 3-3,5%, ko pamatā noteiks kopējās faktoru produktivitātes pieaugums. Sākot no 2013.gada vērojams zems, bet pieaugošs pozitīvs darbaspēka devums potenciālā IKP izaugsmē. Straujāku nodarbinātības pieaugumu ierobežos salīdzinoši augsts strukturālais bezdarbs un demogrāfiskās problēmas. Sagaidāms, ka turpmākajos gados ekonomikas izaugsme būs tuvu tās potenciālajam līmenim. Šogad un nākamgad būs vērojama negatīva izlaižu starpība – attiecīgi 0,1% un 0,3%, savukārt vidējā termiņā izlaižu starpība būs neitrāla.

Vidējais reālā IKP pieaugums laikā periodā no 1996.gada līdz 2014.gadam bija ap 4,5%. Tas ir nedaudz - aptuveni par vienu procentpunktu - augstāks nekā FM potenciālā IKP izaugsmes vidējā termiņā novērtējums. Salīdzinājumā ar iepriekšējā gada Stabilitātes programmu un 2015.gada budžeta plānu, FM ir samazinājusi potenciālā IKP izaugsmes novērtējumu no 4,1% līdz 3,3% vidējā termiņā, savukārt 2015.gadam tas ir samazināts no 4,1% līdz 2,8%. Potenciālās izaugsmes prognozes koriģētas saistībā ar pieaugošo ārējo ģeopolitisko risku negatīvo ietekmi uz vidēja termiņa ekonomikas izaugsmes prognozēm un tā rezultātā prognozēto zemāko investīciju līmeni.



2.5.attēls. Potenciālais IKP un izlaižu starpība

Lai gan EK 2015.gada ziemas prognozes rāda, ka vidējā termiņā Latvijā būs vērojama būtiski pozitīva izlaižu starpība (2015.gadā 1,4%, bet 2016.gadā 1,8%), tomēr nedz faktiskie makroekonomiskie indikatori, nedz prognozes šobrīd par to neliecina. Inflācija Latvijā ir zema un tuva ES vidējam līmenim, savukārt vidējā termiņā inflācija būs atbilstoša sabalansētiem ekonomikas attīstības tempiem. Lēni, bet turpina uzlaboties situācija darba tirgū, ārējā neto parāda attiecība pret IKP turpina samazināties. Darba algas pieaugums 2014.gadā saistīts ar pozitīvajiem ekonomikas izaugsmes tempiem iepriekšējos gados un turpmāku algu konverģenci uz ES vidējo līmeni. Jāatzīmē, ka darba samaksas īpatsvars Latvijas IKP ir būtiski zem ES vidējā, tādēļ īslaicīgs pieaugums virs produktivitātes neliecina par ekonomikas pārkaršanu.

Balstoties uz makroekonomiskās attīstības scenāriju, nevar secināt, ka Latvijas ekonomika sāktu pārkarst, kā to paredz EK aprēķini par izlaižu starpību. Jāatzīmē, ka arī atbilstoši agrās brīdināšanas mehānismam Latvijā nav konstatētas makroekonomiskās nesabalansētības, kas varētu norādīt uz iespējamām ekonomikas pārkaršanas pazīmēm. Papildus tam, SVF aprēķini rāda, ka izlaižu starpība vidējā termiņā būs ļoti tuvu nullei.

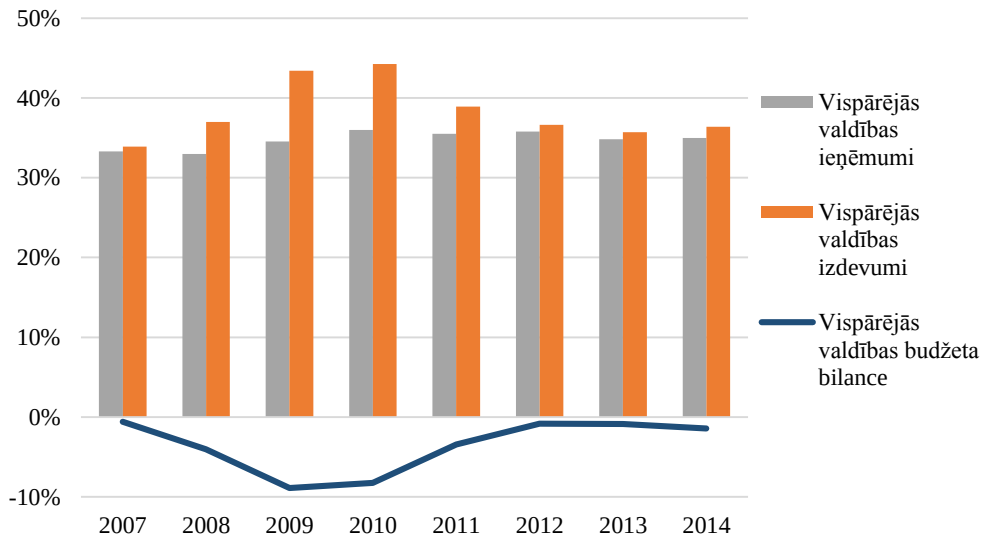
Ņemot vērā augstākminētos faktorus, uzskatām, ka EK izlaižu starpības aprēķini neatspoguļo faktisko ekonomisko situāciju Latvijā.

3. VISPĀRĒJĀS VALDĪBAS BUDŽETA BILANCE UN PARĀDS

3.1. PAŠREIZĒJĀ FISKĀLĀ SITUĀCIJA

Saskaņā ar FM 2015.gada janvārī veikto novērtējumu, vispārējās valdības budžeta nominālais deficīts 2014.gadā ir sasniedzis 1,4% no IKP jeb 339,8 milj. *euro*, kas ir par 0,4 procentpunktiem jeb 85,6 milj. *euro* vairāk nekā plānots iepriekšējā cikla Latvijas Stabilitātes programmā. Šo noviržu pamatā galvenokārt ir vienreizējs kapitāla pārvedums centrālās valdības saistību izpildei pret Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības banku. Dinamikā deficīta pieaugums konstatējams arī attiecībā pret 2013.gada rezultātiem, kad vispārējās valdības sektora neto aizņemšanās veidoja vien 0,9% no IKP jeb 199,6 milj. *euro*.

2014.gadā bija vērojams ieņēmumu un izdevumu nominālais kāpums, gada laikā vispārējās valdības budžeta ieņēmumiem pieaugot par 4,0%, bet izdevumiem – par 5,6%. Tajā pat laikā relatīvi pret ekonomikas izaugsmi ieņēmumi pērn saglabājās tuvu 2013.gada līmenim, sasniedzot 35,0% no IKP, savukārt, pārdalītie resursi vispārējās valdības budžeta izdevumos palielinājās par 0,7 procentpunktiem un veidoja 36,4% no IKP.



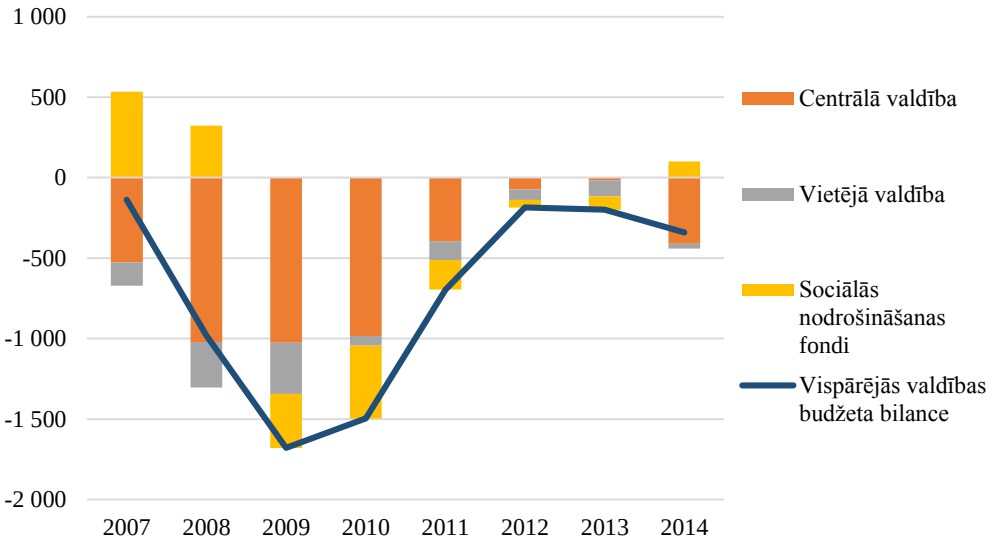
3.1.attēls. Vispārējās valdības ieņēmumi, izdevumi un budžeta bilance[4], % no IKP

Situācija 2014.gada nodokļu ieņēmumos atspoguļoja ekonomikā notiekošo un, palēninoties izaugsmei, arī nodokļu pieauguma temps kopumā ir kļuvis lēnāks. Taču ekonomiskās situācijas negatīvo ietekmi mīkstināja ieviestie pasākumi efektīvākai nodokļu administrēšanai. Pateicoties vidējās darba samaksas pieaugumam, kas sekmēja mazumtirdzniecības apgrozījuma kāpumu, lielāko pieaugumu 2014.gadā nodrošināja ieņēmumi no pievienotās vērtības nodokļa, kā arī ieņēmumi no iedzīvotāju ienākuma nodokļa. Neskatoties uz to, ka sociālās apdrošināšanas iemaksu likme ar 2014.gadu tika samazināta par 1 procentpunktu, arī šī nodokļa veida ieņēmumi pērn palielinājās.

Vispārējās valdības tēriņu kāpumu pērn līdzvērtīgās proporcijās nodrošināja augstāki izdevumi atlīdzībai un intensīvāki kārtējie pārvedumi ES fondu finansējuma saņēmējiem. Salīdzinoši mazākā mērā kopējo izdevumu palielinājumu ietekmēja aktīvāka bruto pamatkapitāla veidošana, kā arī lielāki sociāla rakstura pabalstu maksājumi.

[4] Datu avots: 2014. gada oktobra vispārējās valdības budžeta deficīta un parāda notifikācija (2007. – 2013. gadam) un FM indikatīvs novērtējums 2014. gadam.

Vērtējot vispārējās valdības apakšsektoru [5] ieguldījumu kopējā fiskālajā bilancē, jāsecina, ka pagājušā gada laikā ir būtiski palielinājies centrālās valdības deficīts. Ja 2013.gadā centrālās valdības ieņēmumi un izdevumi bija tuvu sabalansēti, tad pērn izdevumi pārsniedza ieņēmumus par 1,7% no IKP. Diametrāli pretēja dinamika ir vērojama pārējos divos apakšsektoros, jo īpaši sociālās nodrošināšanas fondā, kur pagājušais gads nodrošināja pāreju no 2013.gada deficīta uz fiskālo pārpalikumu 0,4% apmērā no IKP. Situācijas strauju uzlabošanos sociālās nodrošināšanas fondā sekmēja tas, ka sākot ar 2014.gadu centrālā valdība transfertu veidā finansē pensiju piemaksas, kas tiek maksātas no sociālās nodrošināšanas fonda. Savukārt, attiecībā uz vietējo valdību apakšsektoru – virzību uz sabalansētāku budžetu veicināja praktiski nemainīgs izdevumu līmenis kombinācijā ar iepriekš pieminētajiem augošajiem ieņēmumiem no iedzīvotāju ienākuma nodokļa.



3.2.attēls. Vispārējās valdības budžeta bilance sadalījumā pa apakšsektoriem[6], milj. *euro*

3.2. FISKĀLĀS POLITIKAS STRATĒĢIJA UN VIDĒJA TERMIŅA MĒRĶIS

Latvijas fiskālās politikas stratēģijas pamatā ir ekonomiskajā ciklā sabalansēta budžeta nosacījums, jeb nosacījums, ka strukturālais deficīts ilgtermiņā (VTM) nedrīkst pārsniegt 0,5% no IKP.

2013.gadā pieņemtais FDL izveido sistēmu vispārējās valdības bilances mērķu noteikšanai saskaņā ar *lejupvērsto budžeta bilances plānošanas metodi.*

Šī metode ļauj izvirzīt strukturālās bilances mērķus katram gadam, tā lai tie atbilstu SIP nosacījumiem un attiecīgi aprēķināt minimālās nominālās bilances (maksimāli pieļaujamo vispārējās valdības deficītu, vai minimālo pieļaujamo vispārējās valdības budžeta pārpalikumu).

---

[5] Vispārējās valdības sektora dalījums apakšsektoros definēts saskaņā ar Eiropas nacionālo un reģionālo kontu sistēmu ES. Konsolidētā kopbudžeta nacionālajā uzskaites metodoloģijā ar centrālo valdību identificē valsts pamatbudžetu, no valsts budžeta daļēji finansēto atvasināto publisko personu budžetus un budžeta nefinansēto iestāžu budžetus; sociālās nodrošināšanas fondi – valsts sociālās apdrošināšanas speciālais budžets; vietējā valdība – pašvaldību budžeti.

[6] Datu avots: 2014. gada oktobra vispārējās valdības budžeta deficīta un parāda notifikācija (2007. – 2013.gadam) un FM indikatīvs novērtējums (2014.gadam).

Vienlaicīgi tiek piemērota arī *augšupvērstā budžeta bilances plānošanas metode,* saskaņā ar kuru tiek prognozēta vispārējās valdības budžeta bilance **nemainīgas politikas gadījumā**. Arī saskaņā ar šo metodi tiek prognozēta vispārējās valdības budžeta bilance.

Vispārīgā gadījumā budžeta bilances pēc abām metodēm atšķiras. Ja budžeta bilance pēc pirmās metodes ir lielāka, kā pēc otrās metodes, valdības rīcībā ir tā saucamā fiskālā telpa, jeb iespējas palielināt izdevumus jaunām izdevumu politikas iniciatīvām, vai samazināt ieņēmumus jaunām nodokļu politikas iniciatīvām. Ja budžeta bilance pēc pirmās metodes ir mazāka, kā pēc otrās metodes, valdībai ir jāveic konsolidācijas pasākumi, pieņemot diskrecionāros pasākumus izdevumu samazināšanai vai ieņēmumu palielināšanai.

Ņemot vērā, ka Latvija ir sekmīgi pārvarējusi krīzi un nu jau vairākus gadus ir viena no straujāk augošajām ES dalībvalstīm, to, ka valsts parāds ir zem 60% un to, ka Latvija jau 2012.gadā sasniedza savu VTM, iepriekšējā Konverģences programma 2013.- 2016.gadam uzrādīja pozitīvu fiskālo telpu.

Latvijā galvenie budžeta politikas lēmumi, kas skar vidēja termiņa izdevumu un ieņēmumu politiku tiek pieņemti nevis pavasarī, bet rudenī kopā ar gadskārtējo valsts budžeta likumu. Šajā laikā tiek izstrādāts ne tikai gadskārtējais valsts budžeta likums, bet arī Ietvara likums turpmākajiem 3 gadiem. Līdz ar to starplaikā starp iepriekšējās Konverģences programmas izstrādes brīdi un šīs Stabilitātes programmas izstrādes brīdi ir pieņemti būtiski fiskālās politikas lēmumi, kas ir aizpildījuši visu 2015.gada fiskālo telpu un veido pamatu šīs Stabilitātes programmas stratēģijas īstenošanai.

Vidēja termiņa mērķis

Attiecībā uz VTM tiek saglabāta iepriekšējā Stabilitātes programmā noteiktā pieeja nosakot divus atšķirīgus VTM, nacionālo VTM, kas saglabājas -0,5% no IKP un VTM SIP izpratnē, jeb VTM^{SIP} , kas tiek noteikts -1,0% no IKP līmenī.

2016., 2017. un 2018.gadu strukturālās bilances mērķi

Strukturālās bilances mērķu noteikšanā tiek piemērota vairāku pakāpju metode.

Vispirms par atskaites punktu tiek ņemts VTM (tiek veidoti divi scenāriji – viens ar nacionālo VTM un otrs ar VTM SIP izpratnē), kam tiek piemērotas atkāpes, kas izriet no iemaksu palielināšanās 2. pensiju līmenī. Iegūtais rezultāts pēc tam tiek papildus koriģēts ar atkāpēm, ko paredz Eiropas Komisijas (EK) komunikācija par esošā SIP regulējuma elastības labāku piemērošanu attiecībā uz strukturālajām reformām.

Kā jau tika minēts, iepriekšējā Stabilitātes programmā tika noteikts, ka Latvijas fiskālajā politikā tiek ieviesti divi atšķirīgi VTM. Mērķis šādai pieejai bija izveidot drošības spilvenu, kas nodrošinātu, ka noteiktie strukturālās bilances mērķi ir saskaņā ne tikai ar nacionālo pieeju, bet arī, lai pārrēķinot izlaižu starpību pēc EK standartizētās metodoloģijas, tiktu nodrošināta atbilstība SIP nosacījumiem.

Augstāk minētais drošības spilvens nodrošina strukturālās bilances mērķi līdz brīdim, kamēr bilances cikliskās komponentes atšķirība, to aprēķinot pēc nacionālās un EK standartizētās metodoloģijas, nepārsniedz 0,5%. Šīs Stabilitātes programmas izstrādes laikā minētā atšķirība pārsniedz šo robežu un tāpēc strukturālās bilances mērķa noteikšanā tiek izmantota komplicētāka metode.

Šajā Stabilitātes programmā strukturālās bilances mērķi vidējam termiņam tiek noteikti pēc principa, kas paredz vienlaicīgi ievērot fiskālos nosacījumus gan pēc nacionālās metodoloģijas, gan EK standartizētās metodoloģijas, neatkarīgi no dažādu metodoloģiju izsauktajām bilances cikliskās komponentes atšķirībām. Tāpat, tiek pārskatīti atkāpju no VTM noteikšanas principi attiecībā uz iemaksām pensiju 2.līmenī, kā arī ir ietvertas atkāpes

strukturālajām reformām, atbilstoši EK komunikācijā par esošā SIP regulējuma elastības labāku piemērošanu.

Turpmākajās sadaļās ir sniegts detalizētāks izklāsts par strukturālās bilances mērķu noteikšanas algoritmu.

Bilances mērķi, atbilstoši SIP metodoloģijai

Šajā sadaļā tiek noskaidrots, kāds var būt maksimāli pieļaujamais strukturālās bilances mērķis atbilstoši iepriekš minētajai SIP izpratnei. Kā jau iepriekš tika minēts, izejas pozīcija strukturālās bilances mērķa noteikšanai atbilstoši SIP izpratnei ir VTM -1% no IKP. Zemāk esošajā tabulā ir atspoguļotas turpmākās korekcijas.

3.1.tabula. Strukturālās bilances mērķis, atbilstoši SIP izpratnei

		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
VTM		-1,00%	-1,00%	-1,00%	-1,00%	-1,00%	-1,00%	-1,00%
Pieļaujamās atkāpes	no 2% uz 4%	-0,50%	-0,50%	-0,50%	0,00%			
	no 4% uz 5%			-0,27%	-0,27%	-0,27%	0,00%	
	no 5% uz 6%				-0,29%	-0,29%	-0,29%	0,00%
Jaunās atkāpes		-1,50%	-1,50%	-1,77%	**-1,56%**	**-1,40%**	**-1,29%**	**-1,00%**
Strukturālās reformas					**-0,24%**	**0,00%**	**-0,11%**	**-0,40%**
Strukturālā bilance		-1,50%	-1,50%	-1,77%	-1,80%	-1,40%	-1,40%	-1,40%
Maksimālā strukturālā bilance		-1,80%	-1,80%	-1,80%	-1,80%	-1,40%	-1,40%	-1,40%
Cikliskā komponente			0,40%	0,50%	0,70%	0,50%	0,20%	0,00%
Cikliski koriģētais		-1,50%	-1,10%	-1,27%	-1,10%	-0,90%	-1,20%	-1,40%
Vienreizējie izdevumi			-0,30%		-0,30%	-0,40%	-0,50%	-0,25%
Faktiskā bilance		-1,50%	-1,40%	-1,27%	-1,40%	-1,30%	-1,70%	-1,65%

Attiecībā uz atkāpju modeli, kas izriet no iemaksu palielināšanas 2.pensiju līmenī, Latvija saglabā līdzīgu principu kā iepriekšējā Stabilitātes programmā. Iemaksu palielinājums 2.pensiju līmenī joprojām tiek veikts 3 posmos: 2013.gadā palielinot iemaksas no 2 uz 4% (fiskālā ietekme 0,50% no IKP), 2015.gadā palielinot iemaksas no 4 uz 5% (fiskālā ietekme 0,27% no IKP) un 2016.gadā palielinot iemaksu no 5 uz 6% (fiskālā ietekme 0,29% no IKP). Izmaiņas skar atkāpes kvantitatīvo apmēru pa gadiem. Iepriekš bija paredzēts, ka atkāpju apmērs trīs gadu laikā pakāpeniski samazinās. Tā kā SIP regulējums šādu nosacījumu neparedz un EK savā noteikumu piemērošanas politikā arī šādu nosacījumu neizvirza, šogad Latvijas Stabilitātes programmā atkāpju apmērs trīs gadu griezumā saglabājās nemainīgā apmērā, kāds tas bija pirmajā gadā un nobīde tiek likvidēta pilnā apmērā ceturtajā gadā.

Summējot VTM ar pieļaujamo atkāpju apmēru, tiek aprēķināts starprezultāts strukturālās bilances mērķim, kas ir attiecīgi -1,56% no IKP 2016.gadā, -1,40% no IKP 2017.gadā un -1,29% no IKP 2018.gadā. Tālāk tiek pārbaudīts vai iegūtais starprezultāts nodrošina pietiekamu drošības rezervi attiecībā pret deficīta atsauces vērtību, kas 2016.gadā

tiek noteikta 1,8%[7] no IKP strukturālajā izteiksmē, atbilstoši EK aprēķinātajam, savukārt 2017. un 2018. gadā tā tiek noteikta 1,4% no IKP strukturālā izteiksmē, atbilstoši FM aprēķiniem (skat. zemsvītras atsauci).

Veicot pārbaudi tiek secināts, ka līdz deficīta atsauces vērtībai tiek saglabāts attālums 0,24% no IKP 2016. gadā, 0,0% no IKP 2017. gadā un 0,11% no IKP 2018.gadā. Iegūtās starpības tiek izmantotas kā papildu atkāpes no VTM, pamatojot tās ar īstenojamajām reformām veselības nozarē (reformas izvērstu aprakstu lūdzu skatīt sadaļā "Fiskāli nozīmīgākās strukturālās reformas Regulas Nr. 1175/2011 izpratnē"), atbilstoši EK komunikācijai par esošā SIP regulējuma elastības labāku piemērošanu attiecībā uz strukturālajām reformām.

Pēc tam, kad ir noskaidrots strukturālās bilances apmērs, ko izmantot turpmākajos aprēķinos, tiek aprēķināts nominālās bilances apmērs, ņemot vērā EK aprēķināto bilances ciklisko komponenti un vienreizējos pasākumus aizsardzības nozarei (skat. sadaļu "Vienreizējie pasākumi"). Tādējādi tiek iegūta nominālā bilance, kas 2016.gadā ir -1,4% no IKP, 2017. gadā – 1,3% no IKP un 2018.gadā – 1,7% no IKP.

Bilances mērķi, atbilstoši nacionālajai metodoloģijai

Šajā sadaļā tiek noskaidrots, kāds var būt maksimāli pieļaujamais strukturālās bilances mērķis atbilstoši nacionālajai metodoloģijai. Kā jau iepriekš tika minēts, izejas pozīcija strukturālās bilances mērķa noteikšanai, atbilstoši nacionālajai metodoloģijai ir VTM -0,5% no IKP. Zemāk esošajā tabulā ir atspoguļotas turpmākās korekcijas.

3.2.tabula. Strukturālās bilances mērķis, atbilstoši nacionālajai metodoloģijai

		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
VTM		-0,50%	-0,50%	-0,50%	-0,50%	-0,50%	-0,50%	-0,50%
Pieļaujamās atkāpes	no 2% uz 4%	-0,50%	-0,50%	-0,50%	0,00%			
	no 4% uz 5%			-0,27%	-0,27%	-0,27%	0,00%	
	no 5% uz 6%				-0,29%	-0,29%	-0,29%	0,00%
Jaunās atkāpes		-1,00%	-1,00%	-1,27%	**-1,06%**	**-1,06%**	**-0,79%**	**-0,50%**
Strukturālās reformas					**-0,50%**	**-0,34%**	**-0,50%**	**-0,50%**
VTBIL SB mērķis		-1,30%	-1,00%	-1,00%	-1,56%	-1,40%	-1,29%	
Strukturālā bilance		-1,20%	-1,40%	-1,40%	-1,56%	-1,40%	-1,29%	-1,00%
Kumulatīvā nobīde		0,10%	-0,30%	-0,70%				
Maksimālā strukturālā bilance		-1,80%	-1,80%	-1,80%	-1,80%	-1,40%	-1,40%	-1,40%
Cikliskā komponente		0,30%	0,20%	0,00%	-0,10%	0,00%	0,00%	
Cikliski koriģētais		-0,90%	-1,20%	-1,40%	-1,66%	-1,40%	-1,29%	-1,00%
Vienreizējie izdevumi			-0,30%		-0,30%	-0,40%	-0,50%	-0,25%
Faktiskā bilance		-0,90%	-1,50%	-1,40%	-1,96%	-1,80%	-1,79%	-1,25%

Atkāpju modelis, kas izriet no iemaksu palielināšanas 2.pensiju līmenī, ir tāds pats, kā veicot strukturālās bilances mērķa noteikšanu atbilstoši SIP metodoloģijai. Sākotnējais

[7] SIP nosaka maksimāli iespējamo strukturālo deficītu, lai nodrošinātu, ka nepastāv risks, ka nominālais deficīts varētu pārsniegt Māstrihtas kritēriju 3% robežu, jeb tā saucamā drošības rezervi attiecībā pret deficīta atsauces vērtību. Šī drošības rezerve katrai ES dalībvalstij ir specifiska un Latvijai tā ir 1,8% no IKP. Saskaņā ar Regulu Nr. 1175/2011, jebkura atkāpe nedrīkst būt tik liela, lai pārsniegtu šo drošības rezervi, tātad Latvijai jebkura kumulatīvā atkāpe no VTM nedrīkst pieļaut strukturālo deficītu, kas būtu lielāks par 1,8% no IKP. Šo lielumu aprēķina reizinot "tipisko" izlaižu starpības absolūto vērtību ar budžeta elastības (*semi-elasticity*) koeficientu un rezultātu atskaitot no 3% Māstrihtas deficīta lieluma. Jāatzīmē, ka budžeta elastības koeficients ir pārskatīts un Latvijas gadījumā paaugstināts no 0,28 uz 0,38. Šī iemesla dēļ, pieņemot, ka "tipiskās" izlaižu starpības lieluma nemainās, drošības rezervei būtu jāsamazinās no 1,8% uz 1,4%. Saskaņā ar Latvijas rīcībā esošo informāciju, 2015.gadā EK neplāno pārskatīt drošības rezerves lielumu, tāpēc 2016.gadā ir saglabāta drošības rezerve 1,8% apmērā. Tomēr, veidojot piesardzīgu fiskālo politiku, Latvija pieņem, ka 2016.gadā drošības rezerve varētu tikt pārskatīta, izmantojot jauno budžeta elastības koeficientu, tāpēc 2017. un 2018 gados tiek izmantota jaunā drošības rezerve, kas ir 1,4%.

strukturālās bilances mērķis (starprezultāts), summējot VTM ar pieļaujamo atkāpju apmēru, ir -1,06% no IKP 2016. un 2017.gadā un -0,79% no IKP 2018.gadā.

Tālāk tiek pārbaudīts vai iegūtais starprezultāts nodrošina pietiekamu drošības rezervi attiecībā pret deficīta atsauces vērtību, kas tiek noteikta tāpat kā SIP metodoloģijā - 2016.gadā 1,8% no IKP, bet 2017. un 2018.gadā 1,4%.

Veicot pārbaudi tiek secināts, ka līdz deficīta atsauces vērtībai tiek saglabāts attālums 0,74% no IKP 2016. gadā, 0,34% no IKP 2017. gadā un 0,61% no IKP 2018.gadā. Iegūtās starpības varētu tikt izmantotas kā papildu atkāpes no VTM, pamatojot tās ar īstenojamajām reformām veselības nozarē (reformas izvērstu aprakstu lūdzu skatīt sadaļā "Fiskāli nozīmīgākās strukturālās reformas Regulas Nr. 1175/2011 izpratnē"), atbilstoši EK komunikācijai par esošā SIP regulējuma elastības labāku piemērošanu attiecībā uz strukturālajām reformām. Tomēr saskaņā ar EK komunikāciju, atkāpes strukturālajā reformām nedrīkst pārsniegt 0,5%. Līdz ar to 2016.gadā maksimālā atkāpe strukturālajām reformām ir 0,5%, 2017.gadā 0,34% un 2018.gadā 0,5%.

Līdz ar to strukturālās bilances apmērs pēc nacionālās metodoloģijas ir 2016., 2017. un 2018.gadā attiecīgi ir -1,56%, -1,40% un -1,29%.

Pēc tam, kad ir noskaidrots strukturālās bilances apmērs, kas izmantojams turpmākajos aprēķinos, tiek aprēķināts nominālās bilances apmērs. Aprēķinos tiek pielietota FM aprēķinātā cikliskā komponente, kā arī ņemti vērā vienreizējie pasākumi aizsardzības nozarei. Tādējādi tiek iegūta nominālā bilance, kas 2016.gadā ir -1,96% no IKP, 2017. gadā – 1,80% no IKP un 2018.gadā – 1,79% no IKP.

Strukturālo mērķu izvēle

Kad pēc abām metodēm ir noteikti strukturālās bilances mērķi un aprēķināta nominālā bilance, iegūtie rezultāti nominālā izteiksmē tiek salīdzināti un tiek izvēlēta lielākā nominālās bilances vērtība, ar mērķi nodrošināt fiskālo nosacījumu atbilstību gan pēc nacionālās metodoloģijas, gan saskaņā ar SIP izpratni. Pēc tam kad ir noteikta lielākā nominālās bilances vērtība, tiek veikta pāreja uz bilanci strukturālā izteiksmē (izmantojot ciklisko komponenti atbilstoši FM aprēķiniem). Attiecīgi tiek iegūti strukturālās bilances mērķi, kas **2016.gadā ir -1,0% no IKP, 2017.gadā -0,9% no IKP un 2018.gadā -1,2% no IKP.**

Jāatzīmē, ka visos trīs gados stingrāku nosacījumu nosaka SIP, nevis Fiskālās disciplīnas likums (FDL). Līdz ar to, var teikt, ka strukturālā bilances mērķis ir noteikts tā, lai pārrēķinot bilances ciklisko komponenti pēc EK vienotās metodoloģijas, strukturālā bilance atbilstu maksimāli pieļaujamam strukturālajam deficītam.

3.3.tabula. Strukturālā mērķa izvēle

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
1. Nominālā bilance (saskaņā ar SIP izpratni)	-1,50%	-1,40%	-1,27%	-1,40%	-1,30%	-1,70%
2. Nominālā bilance (saskaņā ar nacionālo metodoloģiju)	-0,90%	-1,50%	-1,40%	-1,96%	-1,80%	-1,79%
Max (1;2)				-1,40%	-1,30%	-1,70%
Cikliskā komponente (LV metodoloģija)				-0,10%	0,00%	0,00%
Vienreizējie izdevumi (papildus izdevumi aizsardzības finansēšanai)				-0,30%	-0,40%	-0,50%
Strukturālās bilances mērķis (LV metodoloģija)				**-1,0%**	**-0,9%**	**-1,2%**

Augstāk minētais aprēķins noteica strukturālo bilanci, kas ir atbilstoša bilances nosacījumam.

FDL paredz, ka bilances nosacījuma ievērošana nav vienīgais fiskālais nosacījums. Ir jāievēro arī **izdevumu pieauguma** nosacījums, ko nosaka Regula Nr. 1175/2011. Šis nosacījums vispārīgajā gadījumā var noteikt ambiciozākus strukturālās bilances mērķus. FDL arī paredz, ka centrālās valdības izdevumi tiek noteikti Ietvara likumā turpmākajiem 3 gadiem un tie ir juridiski saistoši (**izdevumu pārmantojamības nosacījums**). Līdz ar to var izveidoties situācija, ka centrālās valdības izdevumu paturēšana iepriekšējā Ietvara likumā noteiktajā līmenī var mainīt strukturālās bilances mērķi. Tomēr izmaiņas ierobežo FDL noteikums, ka, ja izdevumu novirzes ir lielākas par 0,1% no IKP, izdevumi netiek saglabāti, bet tiek aprēķināti no jauna saskaņā ar strukturālās bilances un izdevumu pieauguma nosacījumiem.

Jāatzīmē, ka veicot strukturālās bilances mērķu pārbaudi atbilstoši izdevumu **pieauguma nosacījumam**, nominālo izdevumu korekcijām tiek piemērotas FM veiktās prognozes attiecībā uz valsts parāda apkalpošanas izdevumiem, investīciju izdevumiem, izdevumiem ārvalstu finanšu palīdzības projektiem, kas atbilst saņemtajiem ārvalstu finanšu palīdzības ieņēmumiem, diskrecionārajiem ieņēmumiem, kā arī inflācijas un potenciālā IKP pieauguma rādītājiem. Jāatzīmē, ka diskrecionārie ieņēmumi tiek papildus koriģēti ar iemaksu 2.pensiju līmenī palielinājumu, efektu, kas rodas no iespējas piemērot atkāpes no VTM par īstenotajām strukturālajām reformām, saskaņā ar EK komunikācijā par esošā SIP regulējuma elastības labāku piemērošanu definēto attiecībā uz strukturālajām reformām, kā arī ar diskrecionāro efektu, kas rodas no vienreizējiem izdevumiem aizsardzības nozarei. Divi pēdējie apstākļi ir būtiski, lai izdevumu pieauguma nosacījums pareizi ņemtu vērā pieļaujamās atkāpes.

Veicot iegūto strukturālās bilances mērķu pārbaudi atbilstoši izdevumu pieauguma nosacījumam, iegūstam, ka 2016.gadā izdevumu pieaugums, ko pieļauj izdevumu pieauguma nosacījums atbilstoši potenciālā IKP pieaugumam ir 2,69%, savukārt pirmīt noteiktais strukturālās bilances mērķis nosaka, ka reālajiem koriģētajiem izdevumiem ir jāsamazinās par 0,9%. Līdz ar to 2016.gadā tiek saglabāts sākotnēji noteiktais strukturālās bilances mērķis -1,0% no IKP.

2017.gadā izdevumu pieaugums, ko pieļauj izdevumu pieauguma nosacījums atbilstoši potenciālā IKP pieaugumam ir 3,12%, savukārt reālais koriģēto izdevumu pieaugums, ko pieļauj pirmīt noteiktais strukturālās bilances mērķis ir 3,16%. Līdz ar to 2017.gadā tiek sākotnēji noteiktais strukturālās bilances mērķis tiek nedaudz koriģēts, bet noapaļošanas rezultātā joprojām saglabājam strukturālās bilances mērķi -0,9% no IKP.

2018.gadā izdevumu pieaugums, ko pieļauj izdevumu pieauguma nosacījums atbilstoši potenciālā IKP pieaugumam ir 3,32%, savukārt reālais koriģēto izdevumu pieaugums, ko pieļauj pirmīt noteiktais strukturālās bilances mērķis ir 3,09%. Līdz ar to 2018.gadā tiek sākotnēji noteiktais strukturālās bilances mērķis -1,2% no IKP.

Veicot pārmantojamības nosacījuma pārbaudi, tika konstatēts, ka ņemot vērā 0,1% ierobežojumu, visos Stabilitātes programmas gados pārmantojamības nosacījums tiek aizstāts ar no jauna aprēķinātajiem strukturālās bilances mērķiem.

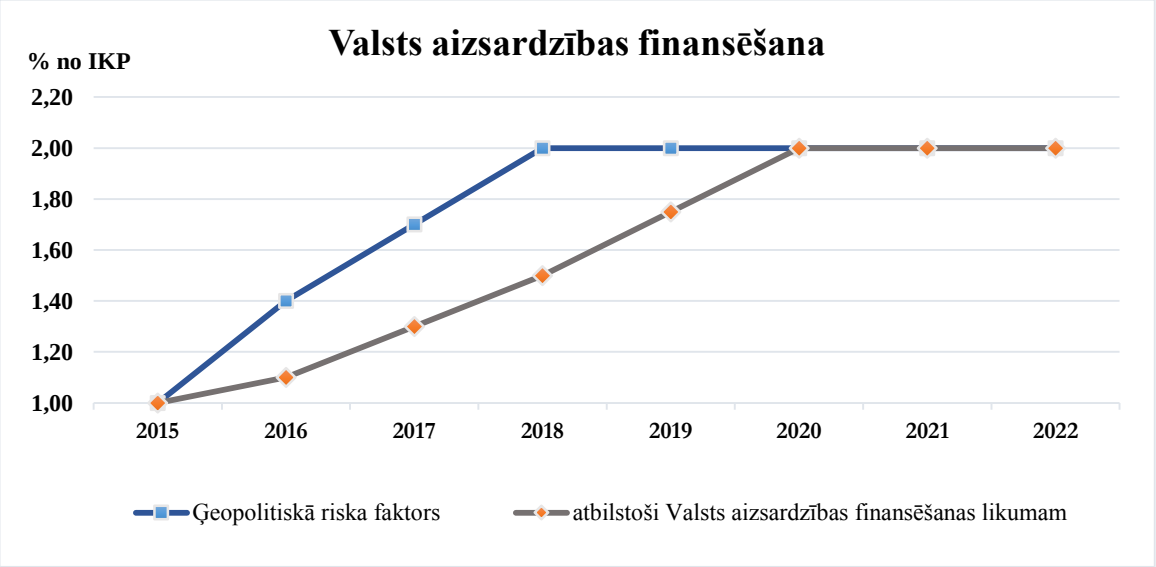
Līdz ar to ir noteikti fiskālie mērķi turpmākajiem trīs gadiem, t.i. nodrošināt vispārējās valdības budžeta strukturālo bilanci **2016.gadā -1,0% no IKP, 2017.gadā -0,9% no IKP un 2018.gadā – 1,2% no IKP.**

Vienreizējie pasākumi

Valsts aizsardzības finansēšanas likums, kas tika izsludināts 2014.gada 10.jūlijā, nosaka konkrētu aizsardzības nozares finansējuma apmēru procentos no IKP, attiecīgi 1% no IKP 2015.gadā, 1,1% no IKP 2016.gadā, 1,3% no IKP 2017.gadā, 1,5% no IKP 2018.gadā, 1,75%

no IKP 2019.gadā un 2,0% no IKP 2020.gadā, turpmākajos gados paredzot to saglabāt 2,0% no IKP apmērā. Šajā likumā noteiktais aizsardzības finansējuma pieaugums ir saskaņā ar NATO Velsas samita deklarāciju par pakāpenisku aizsardzības finansējuma palielinājumu līdz 2% līmenim dekādes laikā. Šāds izdevumu pieaugums ir uzskatāms par adekvātu rīcību standarta drošības situācijās. Tāpēc likumā noteiktais finansējuma apmērs attiecīgajiem gadiem jau tika ņemts vērā likumā "Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017.gadam".

Tomēr ņemot vērā būtisku drošības risku pieaugumu Latvijā kontekstā ar militāro konfliktu Ukrainā, kā arī būtiskiem Krievijas gaisa un jūras militārās tehnikas nepieteiktiem manevriem Latvijas robežu tuvumā, Latvijai nekavējoties ir jānodrošina aizsardzības kapacitāte atbilstoši jaunajiem drošības riskiem. Līdz ar to Latvijas Stabilitātes programma paredz 2016.-2019.gadā papildu finansējuma piešķiršanu aizsardzībai attiecīgi 0,3%; 0,4%; 0,5% un 0,25% virs Valsts aizsardzības finansēšanas likumā noteiktā līmeņa. Tādejādi tiek nodrošināts, ka 2% finansējums tiek sasniegts jau 2018.gadā.



3.3.attēls. Valsts aizsardzības finansēšana, % no IKP

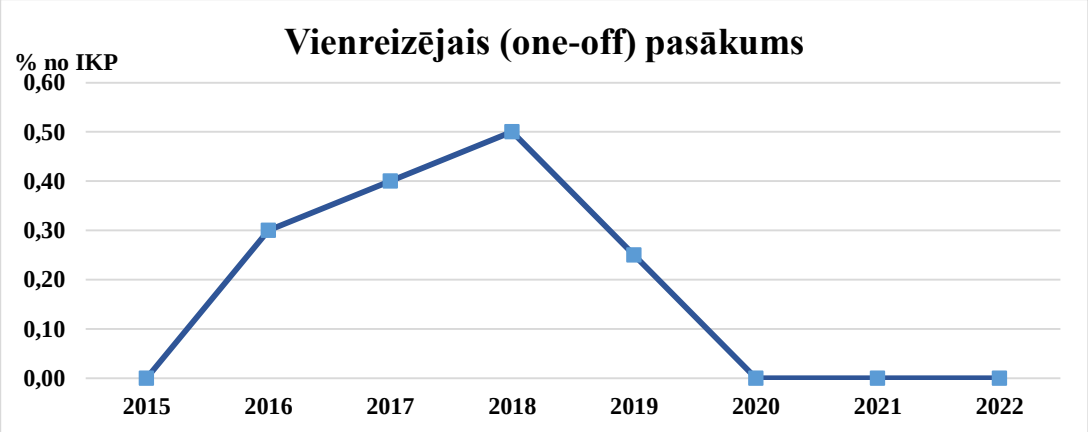
Latvija uzskata, ka papildus paredzētais aizsardzības finansējums ir definējams kā vienreizējais pasākums.

Latvija ņem vērā EK vispārējos apsvērumus, ka deficītu palielinošie vienreizējie pasākumi, kā pamatnosacījums, netiek atbalstīti, jo Padome 2005.gadā, lemjot par vienreizējo pasākumu izslēgšanu no strukturālās piepūles aprēķiniem, vēlējās mazināt valstu centienus veikt konsolidācijas pasākumus ar vienreizējiem ieņēmumus palielinošiem pasākumiem un tai nebija nodomu pavērt ceļu vienreizējiem deficītu palielinošiem pasākumiem. Tai pat laikā deficītu palielinošie pasākumi netiek izslēgti *a priori*. Tas arī nebūtu pareizi, jo strukturālā deficīta parametram būtu jāuztver tikai strukturāli pasākumi un jāatfiltrē vienreizējie pasākumi, ja ir pietiekama pārliecība, ka par vienreizējiem pasākumiem netiek uzdoti strukturālie pasākumi.

Situācijā, kad drošības situācija ir kardināli mainījusies, valsts rīcība, strauji kāpinot aizsardzības spējas, būtu jāuzskata par rīcību, kas nozīmīguma ziņā nav mazāk svarīga, kā centieni ar valsts budžetu glābt finanšu sektoru ekonomiskās krīzes laikā. Sekas bezdarbības gadījumā nebūs mazāk nozīmīgas, kā banku krīzes gadījumā. Tāpēc Latvija uzskata, ka EK pieeja, ar 2008./2009. gadu attiecinot banku glābšanas izdevumus kā vienreizējus deficītu palielinošus pasākumus ir adekvāta rīcība atbilstoši tā laika situācijai un līdzīgi būtu jārīkojas pašlaik, reaģējot uz radikālām izmaiņām drošības situācijā.

Uzskatām, ka arī tehniskajā līmenī ir būtiski argumenti tam, lai papildus izdevumus aizsardzībai uzskatītu par vienreizējiem pasākumiem.

1. Papildus izdevumi ir saistīti ar atbildes rīcību iepriekš neprognozētiem notikumiem un atbildes reakciju nevar atlikt.
2. Izdevumiem ir būtiska fiskālā ietekme (*major fiscal impact*). Papildus nepieciešamais finansējums rada nozīmīga fiskālu ietekmi uz valsts budžetu gan katrā konkrētajā gadā, gan arī kumulatīvi 1,45% no IKP nākamajos četros gados.
3. Nepastāv risks, ka vienreizējie izdevumi kļūs par pastāvīgajiem izdevumiem. Tā kā papildu izdevumi pēc definīcijas ir izdevumi, kas pārsniedz Valsts aizsardzības finansēšanas likumā noteiktos izdevumus, 2020.gadā un visos turpmākajos gados izdevumu pieaugums būs nulle, neatkarīgi no tā, cik precīzi valsts ievēros Valsts aizsardzības finansēšanas likumā noteiktos izdevumu nosacījumus.
4. Izdevumi attiecas uz īsu laika periodu. Lai arī izdevumu periods ir 4 gadi un tādejādi pārsniedz EK noteikto 3 gadu maksimālo periodu, tomēr gadu skaits nav noteikts SIP regulās, ne arī Padomes apstiprinātajos dokumentos, līdz ar to atbilstība īstermiņa kritērijam būtu jāvērtē individuāli, ņemot vērā pasākuma būtību. Jāatzīmē arī, ka 2019.gadā vienreizējā pasākuma lielums ir būtiski mazāks kā iepriekšējos gados.



3.4.attēls. Vienreizējais pasākums, % no IKP

Fiskālās politikas mērķi un galvenie pasākumi

Latvijas fiskālās politikas vispārējais mērķis netiek mainīts un arī 2016.-2018.gadā ir ilgtspējīgi kāpināt iedzīvotāju dzīves kvalitāti.

Dzīves kvalitāte ietver gan iedzīvotāju labklājību, medicīnas pakalpojumu pieejamību, dabas vidi, attīstītu infrastruktūru un kultūru, gan pārmērīgas iedzīvotāju ienākumu nevienlīdzības novēršanu. Būtiski ir nodrošināt, ka valstī būs apstākļi dzīves kvalitātes uzlabošanai ne tikai šobrīd, bet arī turpmāk. Tāpēc fiskālās politikas mērķī akcents ir likts uz ilgtspēju. Ilgtspējīga dzīves kvalitātes kāpināšana nozīmē, ka publiskie finanšu resursi tiek novirzīti ne tikai pašreizējiem dzīvas kvalitātes uzlabošanas pasākumiem, bet publiskie resursi 2015.-2017.gadā tiek plānoti un sadalīti tā, lai tiktu nodrošināti apstākļi, ka valsts varēs dzīves kvalitāti kāpināt ilgtermiņā. To var panākt, pirmkārt, atsakoties no pašreizējo izdevumu segšanas uz nākamo paaudžu rēķina jeb atsakoties no publisko izdevumu palielināšanas uz deficīta rēķina, otrkārt, novirzot publiskos resursus labvēlīgas vides veidošanai ekonomikas attīstībai.

Tomēr šajā trīs gadu periodā ir nācis klāt jauns izaicinājums – karadarbība Ukrainā un pastiprinātā Krievijas militārā klātbūtne pie Latvijas robežām, kas liek citā gaismā raudzīties uz valsts drošības jautājumiem. Nepieciešamība nodrošināties pret riskiem valsts kontinuitātei prasa ātru un būtisku finansējuma pieaugumu valsts aizsardzībai, ko nav iespējams nodrošināt ar prognozēto nodokļu ieņēmumu pieaugumu. Šajā situācijā ir attaisnojams, ka valsts aizsardzības spēju vārdā esošā paaudze rīkojas izšķirīgi un veic izdevumus, kas tiek finansēti uz nākamo paaudžu rēķina.

No augstāk minētā izriet Latvijas fiskālās politikas specifiskie mērķi 2016. – 2018.gadā:

1. Nodrošināt atbildīgu un ilgtspējīgu fiskālo politiku, ievērojot fiskālo disciplīnu;
2. Kāpināt iedzīvotāju dzīves kvalitāti.
3. Nodrošināt labvēlīgu vidi ekonomikas attīstībai.
4. Nodrošināt ģeopolitiskajiem riskiem adekvātu valsts aizsardzības kapacitāti.

Latvijas fiskālās politikas vispārējais mērķis un specifiskie mērķi ir tieši saistīti ar NAP 2020 un rada nepieciešamos fiskālos apstākļus, lai īstenotu dzīvē NAP 2020 redzējumu[8]:

„Latvijas valsts ir dibināta latviešu tautas pašnoteikšanās tiesību īstenošanai. Latvija ir atvērta un draudzīga visu tautību iedzīvotājiem, kas pieņem Latvijas pastāvēšanas jēgu – latviešu tautas, tās valodas un kultūras attīstību savā zemē. Latvija 2020.gadā būs latviska un pašapzinīga, droša un iedzīvotājiem draudzīga, zaļa un sakopta, pārtikusi, efektīva un konkurētspējīga valsts, kurā dzīvo čakli, izglītoti, radoši, veseli un laimīgi cilvēki."

Lai īstenotu **pirmo fiskālās politikas specifisko mērķi,** ir izveidots tiesiskais ietvars (FDL) un institūcijas (Fiskālās disciplīnas padome). 2016.-2018.gadu periodā izmaiņas netiek plānotas un šajā laikā ir būtiski nodrošināt ieviešanu.

Attiecībā uz **otro fiskālās politikas specifisko mērķi**, pašlaik pastāv vai tuvākajos gados radīsies vairāki apstākļi, kas būtiski var kavēt augstāk minētā mērķa sasniegšanu.

Iedzīvotāju dzīves kvalitātes aspektā ir pamats analizēt vidējo iedzīvotāju dzīves kvalitāti un dzīves kvalitātes atšķirības iedzīvotājiem ar atšķirīgu ieņēmumu lielumu. Būtisks rādītājs, vērtējot vidējo dzīves kvalitāti, ir IKP apjoms uz vienu iedzīvotāju, kas Latvijai ir viens no zemākajiem ES, savukārt, Džinī koeficients, kas raksturo ieņēmumu nevienlīdzību, Latvijā ir viens no augstākajiem ES.

Jau likumā „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam" tika iestrādāti vairāki būtiski pasākumi iedzīvotāju ienākumu nevienlīdzības mazināšanai, kas paredzēja IIN neapliekamā minimuma palielināšanu, IIN atvieglojumu palielināšanu par apgādībā esošajām personām, valsts sociālā atbalsta sistēmas pilnveidošanu, kā arī paredzot, ka daļa no ieņēmumiem no subsidētās enerģijas nodokļa tiks novirzīti mājsaimniecībām ar zemiem ienākumiem, lai kompensētu izdevumu kāpumu elektroenerģijai sakarā ar starta tarifa atcelšanu elektroenerģijas tirgus atvēršanas dēļ. Papildus iepriekš īstenotajai valdības politikai likumā „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017.gadam" tika iekļauti papildus pasākumi, lai turpinātu līdz šim uzsākto politikas kursu attiecībā uz ienākumu nevienlīdzības izlīdzināšanu - no 2015.gada sociālās un ienākumu nevienlīdzības mazināšanai tika palielināta minimālā alga no 320 uz 360 *euro*, ar mērķi to pakāpeniski paaugstināt līdz pusei no vidējā atalgojuma tautsaimniecībā, kā arī ar 2016.gadu ieviest progresīvo IIN neapliekamo minimumu, paaugstinot to mazo algu saņēmējiem, vidējo algu saņēmējiem saglabājot tuvu esošajam apmēram, savukārt algām, kas būtiski pārsniedz vidējo algu valstī, to nepiemērojot.

Iedzīvotāju dzīves kvalitāti nosaka ne tikai IKP uz vienu iedzīvotāju un ienākumu nevienlīdzība, bet arī citi faktori, tai skaitā **sabiedrības veselība** un brīvā laika pavadīšana. No šāda aspekta papildus budžeta izdevumu palielinājumam kultūrai un veselībai likumā „Par

[8] NAP 2014-2020 [5].

vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam" arī likumā „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017.gadam" šīm nozarēm, it īpaši veselībai, ir paredzēts nozīmīgu finansējuma palielinājums. Jāatzīmē, ka saskaņā ar valdības funkciju klasifikāciju (COFOG) valsts funkcijas „veselība" finansējums pret IKP Latvijā ir viens no zemākajiem ES un tā palielināšana, būs arī turpmāko vidēja termiņa budžeta ietvara likumu uzdevums.

Veselības sistēmas reforma ir būtisks elements gan iedzīvotāju dzīves kvalitātes uzlabošanā, gan valsts potenciālās izaugsmes kāpināšanā. Veselības sistēmas reforma ir Latvijas viena no būtiskākajām strukturālajām reformām un šīs reforma īstenošanai tiek plānots izmantot SIP strukturālo reformu klauzulu (skat. apakšsadaļu "Veselības sistēmas reforma").

Trešais fiskālās politikas specifiskais mērķis - labvēlīgas vides nodrošināšana ekonomikas attīstībai, ir būtisks ne tikai, lai nodrošinātu stabilus pamatus dzīves kvalitātes ilgtspējai, bet arī, lai radītu **tūlītēju efektu** uz dzīves kvalitāti, palielinot nodarbinātību un iedzīvotāju ienākumus. Viens no fiskāli nozīmīgākajiem pasākumiem likumā „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam" bija darbaspēka nodokļu samazināšana, proti, IIN likmes samazināšana vidējā termiņā, kā arī darba devēja un darba ņēmēja valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu likmes samazināšana 2014.gadā. Likums „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017.gadam" paredz turpināt IIN likmes samazināšanas stratēģiju vidējā termiņa.

Sakārtota infrastruktūra ir būtisks faktors dzīves kvalitātei un ekonomikas attīstībai. Valsts ekonomiskā krīze ir negatīvi ietekmējusi autoceļu stāvokli. Lai arī autoceļu uzlabošanā tiek ieguldīti apjomīgi ES fondu līdzekļi, autoceļu stāvoklis nav uzskatāms par apmierinošu. Saskaņā ar Pasaules ekonomikas foruma (WEF) Globālās konkurētspējas ziņojumu[9], ceļu kvalitātes ziņā Latvija 144 pasaules valstu konkurencē ierindota 108.vietā, kas salīdzinot ar iepriekšējo ziņojumu nozīmē kritumu lejup par 9 vietām. Lai risinātu aktuālo ceļu kvalitātes jautājumu, tāpat kā likumā „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam" arī likumā „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017.gadam" tika paredzēts papildus finansējums ceļu kvalitātes uzlabošanai, proti, papildus līdzekļi ir paredzēti pašvaldību autoceļu uzturēšanai gan 2015.gadā, gan arī vidējā termiņā.

Lai īstenotu **ceturto fiskālās politikas specifisko mērķi,** 2014.gada 3.jūlijā tika pieņemts jauns Valsts aizsardzības finansēšanas likums, kas nosaka pakāpenisku valsts aizsardzības finansējuma pret IKP palielinājumu līdz tas 2020.gadā sasniedz 2% no IKP. Ņemot vērā būtiskās izmaiņas ģeopolitiskajos riskos, šajā Stabilitātes programmā plānots nodrošināt daudz straujāku valsts aizsardzības spēju pieaugumu sasniedzot 2% mērķi jau 2018.gadā.

3.4.tabula. Plānotais izdevumu apmērs aizsardzības nozares finansēšanai

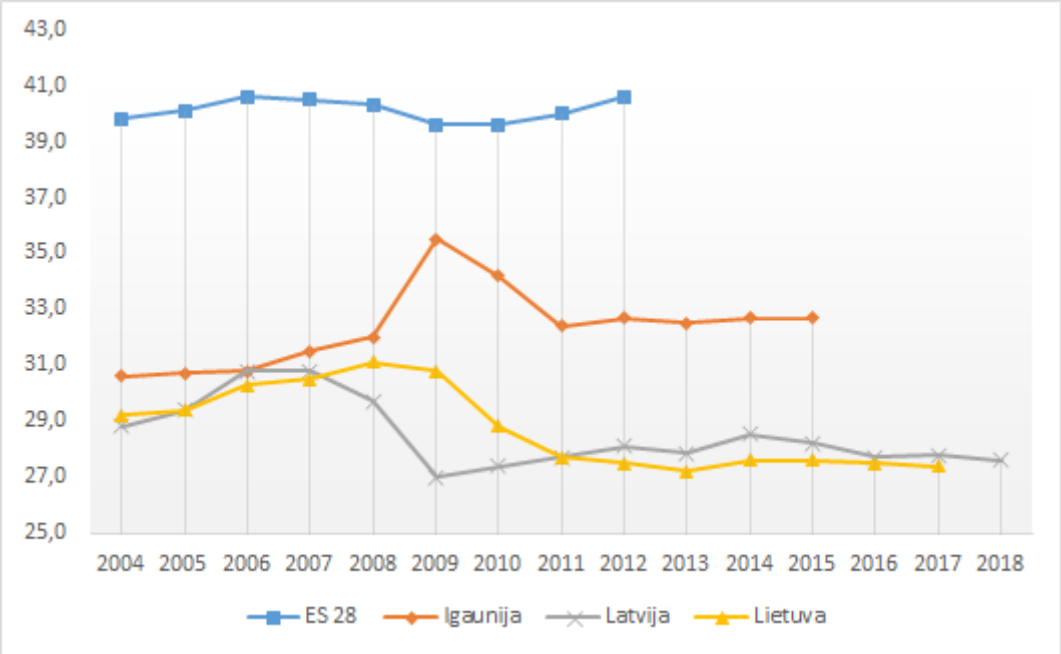
Gads	Minimālais likumdošanā noteiktais valsts budžeta izdevumu apmērs aizsardzībai, % no IKP	Plānotais pieaugums atbilstoši jaunajiem ģeopolitiskajiem riskiem
2015	1,0	1,0
2016	1,1	1,4
2017	1,3	1,7
2018	1,5	2,0
2019	1,75	
2020	2,0	

Nozīmīgs faktors fiskālās politikas specifisko mērķu sasniegšanā ir publiski pieejamo resursu apmērs. Valsts budžeta bāzes izdevumi nodrošina valsts funkciju izpildi nemainīgā līmenī un pie nosacījuma, ja nerodas negatīvi ārēji apstākļi, kas samazinātu dzīves kvalitāti, var teikt, ka tā paliek nemainīgā līmenī. Tātad, lai novērstu negatīvu apstākļu ietekmi

[9] *Klaus Schwab, The Global Competitiveness Report 2014-2015, World Economic Forum*: forumshttp://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2014-15.pdf

uz sabiedrības vidējo dzīves kvalitāti, vai, lai to paaugstinātu, nepieciešami papildu publisko finanšu resursi, bet, lai samazinātu nevienlīdzību dzīves kvalitātē, nepieciešama publisko finanšu resursu pārdale.

Latvija tradicionāli ir valsts ar relatīvi zemu nodokļu slogu. Latvijā nodokļu ieņēmumu attiecība pret IKP ir viena no zemākajām ES un pie pašreiz spēkā esošās nodokļu politikas prognozes liecina, ka turpmākajos gados nodokļu ieņēmumu attiecība pret IKP turpinās samazināties. Valdības stratēģija ir risināt šo problēmu nevis ar nodokļu likmju celšanu, bet gan pastiprināti strādājot pie nodokļu iekasējamības palielināšanas, tai skaitā ieviešot nepieciešamās izmaiņas likumdošanā.



3.5.attēls. Nodokļu ieņēmumu (D.2+D.5+D.61+D.91-D.995) attiecība pret IKP procentos[10]

Pieņemot lēmumu par darbaspēka nodokļa samazināšanu, Latvija vidējā termiņā kā galveno prioritāti ir izvēlējusies ekonomikas attīstību. Šajā situācijā publiski pieejamie resursi relatīvi pret IKP ir ievērojami zemāki, kā citās ES valstīs, padarot sarežģītu uzdevumu atrast finanšu resursus valsts sniegto pakalpojumu attīstībai atbilstoši ES pieņemtajiem standartiem. Apzinoties augstāk minēto problēmu, valdība ir definējusi, ka turpmākajos gados nodokļu politiku raksturos divi galvenie virzieni:

- Stabilitāte nodokļu politikā.
- Nodokļu iekasējamības palielināšana, virzoties uz nodokļu ieņēmumu apjomu pret IKP 1/3 apmērā.

[10] Datu avots – Lietuvai – *Eurostat* līdz 2012.gadam, 2013. – 2017.gadam Konverģences programma 2014. – 2017.gadam; Igaunijai – *Eurostat* līdz 2013.gadam, 2014. -2015.gadam Vispārējās valdības budžeta plāna projekts 2015.gadam; Latvijai - *Eurostat* līdz 2012.gadam, Latvijas Centrālās statistikas pārvalde 2013.gadam, 2014. – 2018.gadam Stabilitātes programma 2015. – 2018.gadam.

3.5.tabula. Būtiskākie fiskālo telpu palielinošie ieņēmumu pasākumi un būtiskākie izdevumus palielinoši pasākumi, kas pieņemti likumā "Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017.gadam"

Ieņēmumi	2015	2016	2017
Ēnu ekonomikas apkarošanas un nodokļu administrēšanas uzlabošanas pasākumi t.sk. : • informācijas publiskošana par nodokļu maksātāju samaksāto nodokļu apmēru; • informācijas apmaiņas procesa uzlabošana starp finanšu iestādēm un Valsts ieņēmumu dienestu; • biedrību un nodibinājumu saimnieciskās darbības nodalīšana no darbības, kurai ir peļņas gūšanas mērķis; • informatīvās deklarācijas ieviešana patērētāju kreditētājiem; • Uzņēmumu reģistra rīcības noteikšana pēc informācijas saņemšanas no Valsts ieņēmumu dienesta par riska adresēm; • riska personu kritēriju noteikšana (ārvalstnieka – uzņēmuma amatpersonas sasniedzamība); • noteiktos gadījumos valdes loceklim personiskās atbildības noteikšana par kapitālsabiedrības nokavētajiem nodokļu maksājumiem; • noteiktos gadījumos aizlieguma noteikšana nodokļu parādniekam veikt skaidras naudas darījumus; • akcīzes nodokļa noteikšana tabakas lapām; • akcīzes nodokļa atbrīvojumu un atvieglojumu pārskatīšana	53,9	52,6	52,0
Valsts kapitālsabiedrību dividenžu likmes paaugstināšana	10,3	55,6	-
Minimālās darba algas paaugstināšana	23,4	23,4	23,4
Ārvalstu pensionāru neapliekamā minimuma piemērošanas izmaiņas	0,4	0,4	0,4
Izdevumi	**2015**	**2016**	**2017**
ZM - pārejas posma valsts atbalsta un investīciju veicināšanas pasākumi lauksaimniecībā	33,0	26,2	1,6
SM - piešķirtais papildu finansējums, tai skaitā:	30,7	27,0	27,0
• finansējums JPI (mērķdotācijām pašvaldību autoceļu uzturēšanai un sabiedriskā transporta pakalpojumu īstenošanai)	12,1	12,1	12,1
• papildu finansējums no ministrijas priekšlikumiem ieņēmumu palielināšanai	18,6	14,9	14,9
VM - veselības nozares finansēšana	30,6	30,6	30,6
AIM – Valsts aizsardzības finansēšanas likuma nodrošināšana	19,3	63,8	136,2
Minimālās mēneša darba algas paaugstināšana līdz 360 *euro* un mēneša darba algas skalu minimuma korekcijai ar 2015.gada 1.janvāri (izņemot VM un KM kapitālsabiedrības)	8,2	8,2	8,2
FM - ēnu ekonomikas apkarošanas pasākumi	6,6	6,6	6,6
64.resors - dotācija pašvaldībām	6,5		
IEM - uz vienlīdzīgiem principiem balstītas atlīdzības nodrošināšana	6,5	6,5	6,5
IZM - valsts budžeta dotācijas atjaunošana zinātniskās darbības attīstības nodrošinājumam augstskolās un koledžās	4,0	5,0	5,0
LM - asistenta pakalpojuma personām ar invaliditāti nodrošināšana pašvaldībām	3,0	3,0	3,0

Fiskāli nozīmīgākās strukturālās reformas Regulas Nr. 1175/2011 izpratnē

Pensiju sistēmas reforma

2012.gadā tika veikti grozījumi Valsts fondēto pensiju likumā, kas paredz pakāpeniskāku iemaksu likmes paaugstināšanu pensiju sistēmas 2.līmenī, t.i. 2013.-2014.gadā 4%, 2015.gadā 5% un 2016.gadā 6%. Politika netiek mainīta. Pamatojoties uz to Latvija turpina izmantot SIP noteiktās iespējas novirzīties no VTM, īstenojot šīs strukturālās reformas.

Pensiju reforma, tomēr ir plašāka un ietver arī citus pasākumus, bez iemaksu palielinājuma 2.pensiju līmenī.

Fiskāli ietilpīgākā strukturālās reformas ir saistītas ar pensiju sistēmas pilnveidošanu. 2012.gadā tika veikti grozījumi likumā „Par valsts pensijām", kas paredz:

- Pensionēšanās vecuma pakāpenisku paaugstināšanu līdz 65 gadiem: ar 2014.gada 1.janvāri palielinājums katru gadu par 3 mēnešiem, sasniedzot pensionēšanās vecumu 65 gadi no 2025.gada 1.janvāra.
- Vienlaicīgi ar pensionēšanās vecuma paaugstināšanu, priekšlaicīgās pensionēšanās vecuma paaugstināšanu sākot ar 2014.gada 1.janvāri.
- Minimālā apdrošināšanas stāža palielināšanu tiesībām uz valsts vecuma pensiju līdz 15 gadiem, sākot ar 2014.gada 1.janvāri, un līdz 20 gadiem, sākot ar 2025.gada 1.janvāri.

2014.gada 3.aprīlī Saeima pieņēma likumu „Grozījumi likumā „Par valsts pensijām"", saskaņā ar kuru ir stājušās spēkā izmaiņas pensiju indeksācijas kārtībā, kas paredz:

- 2014.gada 1.oktobrī indeksēt valsts pensijas vai tās daļas apmēru, kas nepārsniedz 285 *euro*, ņemot vērā faktisko patēriņa cenu indeksu un 25% no apdrošināšanas iemaksu algas reālā pieauguma procentiem.
- turpmāk indeksēt reizi gadā 1.oktobrī valsts pensijas vai tās daļas apmēru, kas nepārsniedz 50% no iepriekšējā kalendārā gada vidējās apdrošināšanas iemaksu algas valstī (noapaļotu līdz veseliem *euro*), ņemot vērā faktisko patēriņa cenu indeksu un 25% no apdrošināšanas iemaksu algas reālā pieauguma procentiem.

Augstāk minēto izmaiņu pensiju indeksācijas kārtībā fiskālā ietekme uz vispārējās valdības budžeta bilanci, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam", tika novērtēta attiecīgi 0,01% no IKP 2014.gadā, 0,04% no IKP 2015.gadā un 0,08% no IKP 2016.gadā. Ņemot vērā novērtēto fiskālās ietekmes apmēru var secināt, ka būtisku ietekmi uz publisko finanšu ilgtspēju šīs izmaiņas neatstās, kā arī iespējams nemainīs nākamā EK Fiskālās ilgtspējas ziņojuma (*Fiscal Sustainability Report*) secinājumus par Latviju kā valsti ar zemu risku attiecībā uz publisko finanšu ilgtspēju.

Veselības sistēmas reforma

Ar šo Stabilitātes programmu Latvija piesaka veselības sistēmas reformu kā būtisku strukturālo reformu ar ilgtermiņa pozitīvu efektu uz publisko finanšu ilgtspēju, nolūkā attiecināt uz šo reformu iespēju novirzīties no VTM saskaņā ar EK komunikāciju par elastības piemērošanu SIP īstenošanā.

Veselības sistēmas uzlabošana ir viens no būtiskākajiem uzdevumiem, lai sekmētu dzīves kvalitāti un palielinātu potenciālo izaugsmi.

Latvijas veselības sistēmas vājās puses galvenokārt saistītas ar šādiem rādītājiem:

- **Zems publiskais finansējums**. Publiskais finansējums veselībai procentos pret IKP ir būtiski zemāks par vidējo rādītāju ES un norāda uz nepietiekamu finansējumu šai nozarei.

- **Nevienlīdzība.** Publiskā finansējuma īpatsvars kopējā veselības sistēmas finansējumā ir viens no zemākajiem ES. Tas nozīmē, ka ārstniecības pakalpojumu pieejamība vairāk kā citās valstīs ir atkarīga no personas ienākumiem. Latvijā daļa iedzīvotāju šo apstākļu dēļ nevar piekļūt veselības aprūpei, kad tā ir nepieciešama. 2013.gada ES Statistikas par ienākumiem un dzīves apstākļiem (EU SILC) iedzīvotāju aptaujā 20% respondentu Latvijā atbildējuši, ka nav apmeklējuši veselības aprūpes speciālistu, lai gan ir bijusi nepieciešamība. No šiem respondentiem, 60% iemesls bijis tas, ka medicīniskos izmeklējumus nevar atļauties finansiāli.[11] Šis ir augstākais rādītājs starp ES valstīm[12]. Tas liecina, ka zemākā ienākuma līmeņa mājsaimniecības ir lielākā mērā pakļautas riskam nesaņemt nepieciešamo medicīnisko palīdzību nekā citas.
- **Augsts veselības problēmu dēļ priekšlaicīgi mirušo skaits.** 2012.gadā kopējais PZDG bija 5960 gadi uz 100 000 iedzīvotājiem, kas starp attīstītajām valstīm ir augsts rādītājs. Būtiska šī rādītāja daļa skaidrojuma ar veselības problēmām.

Jāatzīmē, ka šie faktori ir savstarpēji saistīti. Zems publiskā finansējuma līmenis rada nepieciešamību daļu no ārstniecības pakalpojumiem finansēt ar privāto finansējumu, bet tas, savukārt, tos iedzīvotājus, kas nevar atļauties ieguldīt privāto finansējumu, attur no savlaicīgas ārstēšanās un palielina PZDG.

Minētie Latvijas veselības sistēmas izaicinājumi ir identificēti 2014.gada valstu specifiskajās rekomendācijās:

Uzlabot veselības aprūpes sistēmas izmaksu lietderību, kvalitāti un pieejamību.

Analizējot paveikto, EK savā valstu specifisko rekomendāciju izpildes analīzē ir norādījusi uz ierobežoto progresu šajā jomā: "*Ierobežots progress, uzlabojot veselības aprūpes sistēmas izmaksu lietderību, kvalitāti un pieejamību. Kopumā veselības aprūpes sektoram viennozīmīgi ir atvēlēts pārāk mazs finansējums, kas negatīvi ietekmē neaizsargāto sabiedrības grupu piekļuvi veselības aprūpei"*.

Latvija nopietni izturas pret nepieciešamību uzlabot veselības pakalpojumu kvalitāti un pieejamību. Tas pilnībā atbilst Latvijas fiskālās politikas mērķim kāpināt iedzīvotāju dzīves kvalitāti. Veselības pakalpojumu kvalitāte un pieejamība, kā arī iedzīvotāju informētība un izglītošana veselības profilakses jomā ir būtiski nosacījumi, lai celtu dzīves kvalitāti gan tiešā, gan netiešā veidā. Tiešā veidā dzīves kvalitāte tiktu celta palielinot veselīgi nodzīvoto gadu skaitu. Netiešā veidā dzīves kvalitāte tiktu kāpināta ar lielāku potenciālā IKP pieaugumu, kas notiktu ar lielāku iedzīvotāju skaitu darba tirgū, samazinoties PZDG skaitam.

Šī izpratne ir nostiprināta vairākos politikas plānošanas dokumentos.

Veselības mērķi un pasākumi ir definēti Latvijas galvenajā vidēja termiņa attīstības plānošanas dokumentā – **NAP 2020**, kas ir sasaistīts ar valdības rīcības plānā noteiktajiem pasākumiem un citiem veselības nozares plānošanas dokumentiem. Sabiedrības veselība ir saistīta ar tās darbaspējām, jo darbspēju zaudējumu cēloņi vairumā gadījumu saistīti ar dažādiem veselības riskiem. Mazinot to ietekmi ir iespējams palielināt sabiedrības locekļu veselīgi nodzīvotos mūža gadus un dzīves kvalitāti, kas tādā veidā uzlabo arī dabīgo pieaugumu un sekmē nodarbinātību valstī, nodrošinot tautsaimniecības attīstību.

NAP 2020 rīcības virziena „vesels un darbspējīgs cilvēks" ietvaros ir noteikts sekojošs mērķis: „*veicinot veselīgu dzīvesveidu, uzlabojot plānošanu un koordinēšanu veselības aprūpes sistēmā, kā arī ambulatorās veselības aprūpes kvalitāti un pieejamību, mazināt hronisko slimību un ārējo nāves cēloņu riska faktoru izplatību sabiedrībā, tādā veidā sekmējot*

[11] EU-SILC (*The European Union Statistics on Income and Living Conditions*) 2013, CSP
[12] *Eurostat* dati.

iedzīvotāju veselības saglabāšanu un uzlabošanu, kas ir pamats ilgam un produktīvam darba mūžam"[13]. Šī rīcība virziena īstenošanai 7 gadu periodam NAP 2020 ir noteicis indikatīvi papildu nepieciešamo finansējumu **462,87 milj. *euro* apmērā**.

Sabiedrības veselības rādītāju uzlabošanai svarīgi nodrošināt, ka visiem valsts iedzīvotājiem ir vienlīdzīgas iespējas saņemt veselības aprūpes pakalpojumus. Tādejādi veselības aprūpes pakalpojumu pieejamība raksturo veselības aprūpes sistēmas kvalitāti un efektivitāti, kas ir nepieciešama, lai sabiedrība saņemtu pēctecīgus pakalpojumus visos veselības sistēmas līmeņos atbilstoši cilvēku vajadzībām. Kā viens no mērķa sasniegšanas rādītājiem ir PZDG, kas ir noteikti gan NAP 2020, gan NRP paredzot, ka līdz 2020.gadam PZDG uz 100 000 iedzīvotājiem jāsamazina līdz **5300 no 6746** 2010.gadā.

2014.gada oktobrī MK tika apstiprinātas **„Sabiedrības veselības pamatnostādnes 2014.-2020.gadam"**, kuru ietvaros paredzēts īstenot pasākumus, kas vērsti uz mērķtiecīgu pasākumu realizāciju ar lielākiem atdeves rādītājiem, risinot konkrētas problēmas iedzīvotāju kā darbaspēka labākas veselības nodrošināšanai. Sabiedrības veselības pamatnostādnēs 2014.-2020.gadam ir izvirzīti divi virsmērķi:

- par **trim gadiem** palielināt veselīgi nodzīvoto mūža gadu skaitu (2020.gadā sasniegt 57 gadus vīriešiem un 60 gadus sievietēm);
- par **11%** samazināt PZDG (līdz 64 g.v.) rādītāju (2020.gadā sasniegt 5300 uz 100 000 iedzīvotāju).

„Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2014.-2020.gadam" izstrādes nolūkā, Veselības ministrija pasūtīja pētījumu "Izvērtējums Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2014.–2020.gadam izstrādei", kuru izstrādāja Latvijas Universitāte. Pētījuma pamatuzdevums bija sniegt uz pierādījumiem balstītus priekšlikumus ilgtspējīgas veselības politikas ieviešanai kontekstā ar NAP 2020 un ES fondu plānošanas dokumentu projektos noteikto, sagatavot secinājumus un rekomendācijas „Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2014.-2020.gadam" izstrādei. Augstākminētais pētījums arī ir izmantots par pamatu tam, lai novērtētu veselības nozarē īstenoto reformu ekonomiskos ieguvumus uz izmaksas.

Pētījuma ietvaros tika veiktas „Sabiedrības veselības pamatnostādnēs 2014.-2020.gadam" iekļaujamo mērķa rādītāju, kas izriet no NAP 2020. NAP2020 paredz samazināt PZDG uz 100 000 iedzīvotājiem no 6476 (2010.gadā) līdz 5300 (2020. gadā);

Ekonomiskā ieguvuma apjoma noteikšanai laika posmā no 2013.gada līdz 2020.gadam Pētījuma ietvaros tika aprēķināts kumulatīvais darbaspēka pieaugums, no kura attiecīgi tika izrēķināts prognozētais IKP pieaugums. Ekonomiskajam ieguvumam uzrādīta 2014.gada tagadnes vērtība, piemērojot 5% diskonta likmi.

Atbilstoši NRP analizētajai PZDG rādītāju dinamikai no 2008. līdz 2013.gadam, secināms, ka saglabājoties esošajai tendencei un nodrošinot nepieciešamos ieguldījumus sabiedrības veselībā, turpmākajos gados PZDG mērķis 2020.gadam tiks sasniegts.

Sasniedzot NAP 2020 noteikto PZDG rādītāja samazinājumu līdz 2020.gadam (pesimistiskais scenārijs), diskontētā ekonomiskā ieguvuma vērtība 2014.gadā būs 137,4 milj. *euro*.

[13] Nacionālās attīstības plāns 2014.-2020.gadam

3.6.tabula. Sagaidāmais IKP pieaugums no PZDG rādītāja samazinājuma sasniegšanas līdz 2020.gadam - pesimistiskais scenārijs, milj. *euro*

	2020	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013
Līdz attiecīgajam gadam papildus novērstie PZDG, gadu sk.	10059	8822	7579	6331	5076	3816	2550	1278
No tiem vecumgrupā 15-64 g., gadu sk.	8974	7871	6762	5648	4529	3404	2275	1140
Līdz attiecīgajam gadam papildus novērstie priekšlaicīgas nāves gadījumi vecumgrupā 15-64 g., cilv. sk.	2865	2281	1752	1283	877	539	276	94
Papildus darbaspēks (nodarbināto skaits) 15-64 g.v., cilv. sk.	1785	1419	1088	795	542	333	170	58
IKP pieaugums, milj. *euro*	49,5	38,9	29,5	21,3	14,4	8,7	4,4	1,5
Kopā IKP pieaugums no 2013.gada līdz 2020.gadam, milj. *euro*	168,2							
Diskontētā IKP pieauguma vērtība 2014. gadā, milj. *euro*	137,4							

Ja PZDG samazinājums būs lielāks un sasniegs slimību profilakses un kontroles centra prognozētos 4768 gadus uz 100 000 iedzīvotājiem 2020. gadā (reālistiski optimistiskais scenārijs), diskontētā ekonomiskā ieguvuma vērtība 2014. gadā būs 254,9 milj. *euro*.

3.7.tabula. Sagaidāmais IKP pieaugums no PZDG rādītāja samazinājuma sasniegšanas līdz 2020.gadam – reālistiski-optimistiskais scenārijs, milj. *euro*

	2020	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013
Līdz attiecīgajam gadam papildus novērstie PZDG, gadu sk.	18666	16371	14064	11747	9420	7081	4731	2371
No tiem vecumgrupā 15-64 g., gadu sk.	16653	14605	12547	10480	8403	6317	4221	2115
Līdz attiecīgajam gadam papildus novērstie priekšlaicīgas nāves gadījumi vecumgrupā 15-64 g., cilv. sk.	5316	4233	3252	2380	1627	1001	513	175
Papildus darbaspēks (nodarbināto skaits) 15-64 g.v., cilv. sk.	3312	2633	2019	1475	1006	617	315	107
IKP pieaugums, milj. *euro*	91,8	72,2	54,7	39,5	26,7	16,2	8,2	2,8
Kopā IKP pieaugums no 2013.gada līdz 2020.gadam, milj. *euro*	312,1							
Diskontētā IKP pieauguma vērtība 2014. gadā, milj. *euro*	254,9							

Pieņemot, ka visi līdz 2020. gadam "izglābtie", kuri līdz 2040. gadam nesasniegs 64 gadu vecumu, nodzīvos līdz šim gadam un būs tikpat darbspējīgi kā vidēji attiecīga vecuma Latvijas iedzīvotāji, kopējā IKP pieauguma no 2013. gada līdz 2040. gadam diskontētā vērtība

2014. gadā būs **443,8 milj. *euro*** pesimistiskā scenārija gadījumā un **823,5 mlj. *euro*** reālistiski optimistiskā scenārija gadījumā.

Izmaksu - ieguvumu analīze. Veicot vienkāršotu izmaksu ieguvumu analīzi, Pētījumā tika konstatēts, ka veselības aprūpei papildus nepieciešamais finansējums līdz 2020.gadam, kas izteikts 2014.gada tagadnes vērtībā ir 813 milj. *euro*. Pētījuma autoru aprēķinā nominālajām naudas plūsmām līdz 2016. gadam piemērota diskonta likme 7,1%, no 2017. gada līdz 2020. gadam – 7% saskaņā ar Valsts reģionālās attīstības aģentūras vadlīnijām.

3.8.tabula. Kopējie un papildus izdevumi veselības aprūpē no 2013. līdz 2020. gadam [14]

Papildus izdevumi veselības aprūpei līdz 2020.gadam, pesimistiskais variants, milj. *euro*									
	2020	**2019**	**2018**	**2017**	**2016**	**2015**	**2014**	**2013**	**2012**
VM budžets pamatfunkcijām (nominālvērtība), milj. *euro*	1028	967	910	857	806	727	713	697	692
Papildus VM budžets pamatfunkcijām (nominālvērtība) pret 2012.gadu, milj. *euro*	336	275	218	165	114	35	21	5	
ERAF, ESF un ĀFP (ar CFLA finansējumu) finansējums (nominālvērtība), milj. *euro*	38	38	38	38	38	65	44	49	54
Papildus ERAF, ESF un ĀFP (ar CFLA finansējumu) finansējums (nominālvērtība) pret 2012.gadu, milj. *euro*	-16	-16	-16	-16	-16	11	-10	-5	
Kopējais papildus finansējums (nominālvērtība) veselības aprūpei pret 2012.gadu, milj. *euro*	320	259	202	149	98	46	11	0	
Diskontētā papildus finansējuma 2014.gada tagadnes vērtība, milj. *euro*	213	185	154	122	85	43	11	0	
Diskontētā papildus finansējuma 2014.gada tagadnes vērtība, milj. *euro* kopā	813								
Papildus izdevumi veselības aprūpei vecuma grupai 0-64 līdz 2020.gadam, pesimistiskais variants, milj. *euro*									
	2020	**2019**	**2018**	**2017**	**2016**	**2015**	**2014**	**2013**	**2012**
VM budžets pamatfunkcijām (nominālvērtība), milj. *euro*	730	687	646	608	572	516	506	495	491
Papildus VM budžets pamatfunkcijām (nominālvērtība) pret 2012.gadu, milj. *euro*	239	195	155	117	81	25	15	4	
ERAF, ESF un ĀFP (ar CFLA finansējumu) finansējums (nominālvērtība), milj. *euro*	27	27	27	27	27	46	31	35	38
Papildus ERAF, ESF un ĀFP (ar CFLA finansējumu) finansējums (nominālvērtība) pret 2012.gadu, milj. *euro*	-11	-11	-11	-11	-11	8	-7	-4	
Kopējais papildus finansējums (nominālvērtība) veselības aprūpei pret 2012.gadu, milj. *euro*	227	184	143	106	70	33	8	0	
Diskontētā papildus finansējuma 2014.gada tagadnes vērtība, milj. *euro*	121	131	109	86	61	30	8	0	

[14] Atbilstoši Pētījumam, pesimistiskais variants paredz, ka veselības nozares budžets ir 3% no IKP sākot ar 2014.gadu.

Diskontētā papildus finansējuma 2014.gada tagadnes vērtība, milj. *euro* kopā	577
Izdevumi (*euro*) par vienu novērsu PZDG	30925

Tomēr ņemot vērā, ka Pētījuma ekonomiskie ieguvumu ir aplēsti iedzīvotājiem līdz 64 gadu vecumam, arī izmaksas ir nepieciešams aprēķināt šai vecuma grupai. Līdz ar to, Pētījumā, izmantojot Nacionālā veselības dienesta datus par izdevumu sadalījumu pa vecuma grupām 2011.gadā, ir aprēķināts, ka vecuma grupai līdz 64 gadiem paredzamais papildus izdevumu apmērs tagadnes vērtībā laika posmā no 2013.gada līdz 2020.gadam ir paredzams 577 milj. *euro*.[15]

Kopsavilkums. Atbilstoši Pētījuma rezultātiem var secināt, ka papildus paredzamais izmaksu apmērs no 2013.gada līdz 2020.gadam (577 milj. *euro*) pārsniedz ekonomiskos ieguvumus atbilstošajā laika periodā.

3.9.tabula. Pētījuma ieguvumu un izmaksu kopsavilkums, milj. *euro*

Rādītājs	Ekonomiskais ieguvums		Izmaksas
	2013.- 2020.gads	2013. - 2040.gads	2013.- 2020.gads
			577
NAP 2020 noteiktais PZDG rādītāja samazinājums līdz 2020.gadam – pesimistiskais scenārijs	137,4	443,8	
NAP 2020 noteiktais PZDG rādītāja samazinājums līdz 2020.gadam – reālistiski optimistiskais scenārijs	254,9	823,5	

Apskatot Pētījuma rezultātus attiecībā no veikto reformu izmaksu efektivitātes aspekta, tiek secināts, ka līdz 2020.gadam pesimistiskā scenārija gadījumā tiks novērsti 10 059 PZDG, bet reālistiski optimistiskā scenārija gadījumā – 18 666 PZDG, tādējādi vidējās izmaksas par vienu novērstu PZDG šajā vecuma grupā ir attiecīgi 57 361 *euro* pesimistiskā un 30 925 *euro* reālistiski optimistiskā scenārija gadījumā. Saskaņā ar Pasaules veselības organizācijas vadlīnijām par izmaksu efektīvām uzskatāmas tādas veselības aprūpes intervences, kuru izmaksas ir lēšamas starp 1-3% IKP uz iedzīvotāju; IKP izpilde 2014.gadam ir novērtēta 24 058 miljardu *euro* apjomā, kas, attiecinot uz 2011.gada tautas skaitīšanas iedzīvotāju skaitu, veidotu 11 620 *euro* uz vienu iedzīvotāju, tādējādi 3% no IKP uz iedzīvotāju sasniedzot 34 860 *euro*.

Līdz ar to arī pēc Pasaules veselības organizācijas vadlīnijām reālistiski optimistiskā scenārija gadījumā Latvijas veselības sistēmas reforma ir vērtējama kā **izmaksu efektīva**.

Jāatzīmē, ka ir augsta varbūtība, ka pie plānoto resursu investīciju līmeņa PZDG samazinājums notiks atbilstoši reālistiski optimistiskajam scenārijam. Pētījumā tika analizēta arī ekonomiskais ieguvums no cita rādītāja - Darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība" ieviešanas rezultātā prognozētā priekšlaicīgas mirstības (līdz 64 gadu vecumam) samazinājums, kur nāves cēloņi ir sirds un asinsrites slimības, onkoloģijas slimības un pašnāvības. Kopumā sagaidāmais līdz 2020.gadam novērsto nāves gadījumu skaits vecumgrupā līdz 64 gadiem saskaņā ar pesimistisko scenāriju, kas atbilst NAP 2020 definētajam PZDG samazinājuma mērķim, ir tikai par 9% lielāks par sagaidāmo novērsto letālo iznākumu skaitu gadījumā, ja tiks izpildīts priekšlaicīgas mirstības rādītāja trīs prioritāro cēloņu dēļ samazināšanas mērķis, kas ir definēts Darbības programmā „Izaugsme un nodarbinātība". 2012.gadā no trim analizējamajiem cēloņiem dotajā iedzīvotāju vecumgrupā mirušo īpatsvars sastādīja 64% no visiem mirušajiem. Pārējie 35% pienākas uz citām cēloņu grupām, un var

[15] Pētījumā ir izmantots pieņēmums, ka laika posmā no 2013. gada līdz 2020. gadam vecuma grupai 0–64 g. tiks izmantoti 71% no kopējiem veselības aprūpes izdevumiem.

sagaidīt, ka mirstības līmenis no tiem tāpat pazemināsies. Līdz ar to, ja Darbības programmā „Izaugsme un nodarbinātība" iekļautais mērķis tiks veiksmīgi izpildīts, var sagaidīt straujāku PZDG samazinājumu nekā ir paredzēts saskaņā ar NAP 2020 izvirzīto mērķi.

Novērtētais IKP pieaugums ir tikai daļa no taustāmās ekonomiskās atdeves, kas tiks iegūta iedzīvotāju veselības veicināšanas rezultātā, faktiski ietekme uz IKP būs ievērojami lielāka, kaut arī to kvantitatīvi novērtēt ir sarežģīti:

- Papildus IKP pieaugumu sekmējošie faktori:
  - Jāatzīmē, ka pētījumā veiktais ekonomiskā ieguvuma novērtējums tika veikts par sagaidāmā darbaspēka pieaugumu periodā no 2012.gada līdz 2020.gadam. Taču pozitīvais efekts no investīcijām iedzīvotāju veselībā būs lielāks pateicoties tam, ka arī pēc 2020.gada PZDG rādītāji būs zemāki par 2012.gadu. Pat tad, ja 2020.gadā PZDG rādītāja līmenis vairs nepazemināsies, pateicoties līdz 2020.gadam veiktajām investīcijām **arī turpmākajos gados tiks "papildus" novērsti priekšlaicīgas nāves gadījumi** un tātad izglābtas "papildus" cilvēku dzīvības (salīdzinājumā ar 2012.gadu). Tas arī turpmāk pozitīvi ietekmēs darbaspēka piedāvājumu, veicinot ekonomikas izaugsmi.
  - Iedzīvotāju vispārējam veselības līmenim uzlabojoties, ne tikai samazinās mirstības rādītāji, kas tiešā veidā ietekmē darbaspēka piedāvājumu. Kļūstot retākām un īsākām slimības lapām, paaugstināsies strādājošo **produktivitāte** un līdz ar to palielināsies IKP.
  - Iedzīvotāju vispārējam veselības līmenim uzlabojoties, tiks veicināta **pirmspensijas un pensijas vecuma cilvēku ekonomiskā aktivitāte**.
- Publiskā finansējuma samazinošie faktori:
  - Iedzīvotāju vispārējam veselības līmenim uzlabojoties, **samazināsies izdevumi sociāliem pabalstiem un slimības lapām.**

Papildus izdevumi veselības aprūpei jaunajās politikas iniciatīvās

NAP 2020 izvirzītā un "Sabiedrības veselības pamatnostādnēs 2014. – 2020.gadam" detalizētā **veselības sistēmas reforma** ir MK apstiprināta un tās ieviešana ir uzsākta 2014.gadā, attiecīgi piešķirot būtiskus papildu resursus vidēja termiņa budžeta ietvaros. Divos secīgos vidēja termiņa budžeta sagatavošanas ciklos, proti, gan Likumā „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam", gan likumā "Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017.gadam" valdība lēma par papildus JPI īstenošanu. Jāatzīmē, ka zemāk minētie papildus izdevumu piešķīrumi veselības nozarei ir veikti attiecībā pret sākotnēji definēto bāzes izdevumu līmeni[16].

Likumā „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam" valdība apstiprināja JPI veselības nozarei kopumā **42 milj. *euro* 2014.gadam, kā arī 48,9 milj. *euro* 2015.gadam un 51 milj. *euro* 2016.gadam,** lai veicinātu izmaksu efektīvu, fiziski un finansiāli pieejamu un kvalitatīvu veselības aprūpes pakalpojumu nodrošināšanu, tādējādi turpinot veselības aprūpes jomā uzsākto reformu realizēšanu. Aplūkojot detalizētāk, iepriekšminētais finansējums tika piešķirts sekojošiem galvenajiem pasākumiem:

- ārstniecības personu un pārējā personāla darba samaksas paaugstināšanai, kā arī mēneša darba algas atšķirību izlīdzināšanai starp dažādām veselības aprūpes jomā nodarbināto kategorijām (aptuveni 30 milj. *euro*, 2016.gadam – 32,2 milj. *euro*);

[16] Nozares funkciju pildīšana nemainīgā līmenī.

- ambulatoro un stacionāro veselības aprūpes pakalpojumu gaidīšanas rindu mazināšanai (attiecīgi 2,1 milj. *euro* un 1,3 milj. *euro* katram gadam);
- ambulatorajai ārstniecībai paredzēto zāļu iegādes izdevumu kompensācijai un centralizēto medikamentu iegādes nodrošināšanai (4,5 milj. *euro* katram gadam);
- kompensējamo recepšu medikamentu apmaksāšanai bērniem 100% apmērā (1,4 milj. *euro* katram gadam).

Savukārt likumā "Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017.gadam" valdība lēma par papildu finansējuma novirzīšanu veselības nozarei **30,6 milj. *euro*** apmērā minētajiem trim gadiem, lai turpinātu nodrošināt veselības aprūpes pieejamības, kvalitātes un izmaksu lietderības kāpināšanu. Piešķirtā finansējuma ietvaros tiks nodrošināti sekojoši galvenie pasākumi:

- minimālās mēneša darba algas pieauguma kompensācija veselības aprūpes pakalpojumu tarifos (7,7 milj. *euro* katram gadam);
- rezidentu apmācības nodrošināšana (1,7 milj. *euro* katram gadam);
- ambulatoro veselības aprūpes pakalpojumu gaidīšanas rindu samazināšana un reģionālās pieejamības uzlabošana (9,8 milj. *euro* katram gadam);
- stacionāro pakalpojumu apjoma palielināšana, palielinot plānveida hospitalizāciju apjomu (4,4 milj. *euro* katram gadam);
- pacientu iemaksu un līdzmaksājumu samazināšana (2,7 milj. *euro* katram gadam);
- kompensējamo medikamentu un materiālu sistēmas un reto slimību medikamentozās sistēmas uzlabošana (2,5 milj. *euro* katram gadam).

3.10.tabula. Veselības nozares piešķirtie izdevumi JPI, milj. *euro*

	2014	2015	2016	2017
Ietvara likums 2014-2016	42	48,9	51	-
Ietvara likums 2015-2017	-	30,6	30,6	30,6
Papildus izdevumu palielinājums pret iepriekšējo gadu	42	37,5	2,1	-

Kā jau iepriekš tika minēts 2017.gadā un 2018.gadā atbilstoši pašreizējam fiskālajam scenārijam ir pieejami papildus sadalāmie līdzekļi valdības prioritātēm. Lai gan lēmumi par turpmākiem izdevumu pasākumiem būtiskām tautsaimniecības nozarēm tiks pieņemti šī gada rudenī, proti, uz budžeta un vidēja termiņa ietvara sagatavošanu, vadoties no iepriekšējos gados piešķirtā papildus finansējuma, ar pietiekoši augstu varbūtību var paredzēt, ka veselības nozare būs viena no finansējuma saņēmējam, līdz ar to uzsāktais veselības nozares reformu kurss turpināsies.

"Fiskālā telpa"

Fiskālās prognozes rāda, ka vispārējās valdības budžeta deficīts, kas aprēķināts saskaņā ar augšupvērsto izdevumu plānošanas metodi un ietver centrālās valdības izdevumus saskaņā ar apstiprinātajiem bāzes izdevumiem 2016.gadā (deficīts pie nemainīgas politikas) ir lielāks par vispārējās valdības budžeta deficītu, kas aprēķināts saskaņā ar *lejupvērsto izdevumu plānošanas* pieeju (deficīts, kuru var atļauties saskaņā ar fiskālās disciplīnas nosacījumiem). Saskaņā ar pašreizējiem aprēķiniem šī starpība ir **-0,2% no IKP**, neņemot vērā FDL paredzēto fiskālā nodrošinājuma rezervi, kurai ir jābūt vismaz 0,1% no IKP apmērā. Līdz ar to, saskaņā ar fiskālās disciplīnas regulējumu, šī gada rudenī, ja makroekonomiskās prognozes joprojām norādīs uz negatīvu fiskālo telpu, Latvijas valdība lems par atbilstošiem ieņēmumu vai izdevumu diskrecionārajiem pasākumiem, lai šo plaisu likvidētu.

Savukārt 2017. un 2018.gadā vispārējās valdības budžeta deficīts, kas aprēķināts saskaņā ar augšupvērsto izdevumu plānošanas metodi ir attiecīgi par **1,1% no IKP un 1,9% no IKP** mazāks, kā to valsts var atļauties saskaņā ar lejupvērsto *izdevumu plānošanas* pieeju, jeb, citiem vārdiem sakot, fiskālā telpa ir pozitīva. Saskaņā ar FDL noteikumiem fiskālo telpu 2017. un 2018.gadā var izmantot, plānojot jaunus izdevumu politikas pasākumus, kas iekļaujami kādā no turpmākajiem Ietvaru likumiem.

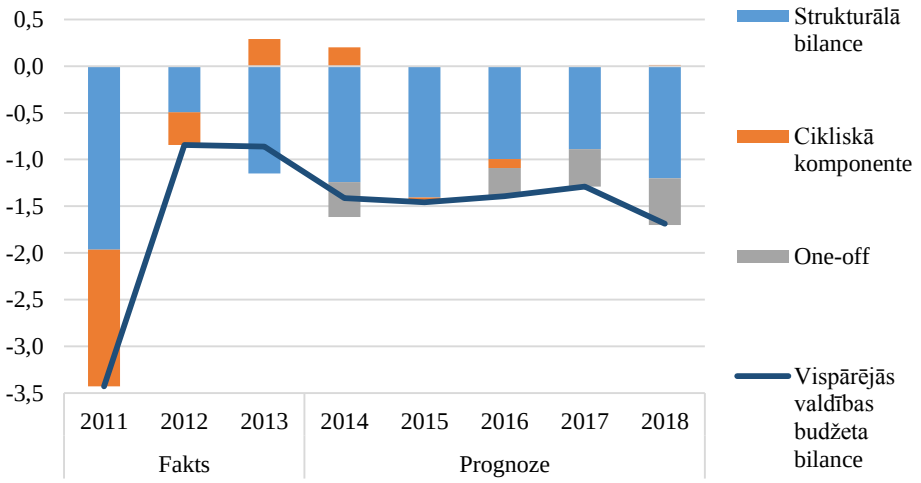
Vidēja termiņa fiskālais plāns un vidēja termiņa budžeta ietvars

Vidēja termiņa fiskālais plāns Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 473/2013 *Par kopīgiem noteikumiem budžeta plānu projektu uzraudzībai un novērtēšanai un pārmērīga budžeta deficīta novēršanai euro zonas dalībvalstīs* izpratnē ir šī Stabilitātes programma.

Vidēja termiņa budžeta ietvars šīs pašas regulas izpratnē ir jaunākais Ietvara likums FDL izpratnē.

3.3. FISKĀLĀS ATTĪSTĪBAS SCENĀRIJS

Fiskālās attīstības scenārijs vidējam termiņam ir veidots, ņemot par pamatu strukturālās vispārējās valdības budžeta bilances mērķus, paredzamos vienreizējos (*one-off)* pasākumus un ievērojot budžeta bilances ciklisko komponenti atbilstoši makroekonomiskajam scenārijam. Salīdzinājumā ar straujās ekonomiskās izaugsmes un lejupslīdes gadiem, kad bilances cikliskā komponente, ņemot vērā būtiskas svārstības ekonomikā, bija ievērojama, 2015. un 2016.gadā bilances cikliskā komponente tiek prognozēta -0,1% no IKP, bet 2017. un 2018.gadā tā ir nulle. Savukārt, kā vienreizējs pasākums vidējā termiņā tiek plānots straujāks nekā šobrīd noteikts Valsts aizsardzības finansēšanas likumā izdevumu palielinājums aizsardzībai, ņemot vērā ģeopolitisko situāciju. Vienreizējo izdevumu apmērs tiek noteikts 2016.gadā 0,3% no IKP, 2017.gadā 0,4% no IKP un 2018.gadā 0,5% no IKP.



3.6.attēls. Vispārējās valdības budžeta bilance sadalījumā pa komponentēm[17], % no IKP

Lai izstrādātu vispārējās valdības budžeta bilances prognozes vidējam termiņam, tika sagatavots scenārijs pie nemainīgas valdības politikas, kas tika balstīts uz aktualizētām

[17] Budžeta bilances cikliskās komponentes aprēķinā izmantota budžeta pus-elastība 0,38 (Datu avots: Adjusting the budget balance for the business cycle: the EU methodology, Economic Papers 536, November 2014).

ieņēmumu prognozēm atbilstoši jaunākajam makroekonomiskās attīstības scenārijam un apstiprinātajiem valsts budžeta bāzes izdevumiem turpmākajiem trim gadiem. Scenārijā pie nemainīgas politikas ir iekļauts valdības nodoms par straujāku finansējuma palielināšanu aizsardzībai, nodrošinot šos izdevumus 2016.gadā 1,4% no IKP, 2017.gadā 1,7% no IKP un 2018.gadā 2% no IKP apmērā. Scenārijā pie nemainīgas politikas 2016.gadā vispārējās valdības budžeta deficīts būtu 1,6% no IKP, 2017.gadā 0,2% no IKP, savukārt, 2018.gadā veidotos budžeta pārpalikums 0,2% no IKP.

Tā kā budžeta bilances mērķi pieļauj lielāku deficītu vispārējās valdības budžetā 2017. un 2018.gadā nekā nemainīgas politikas scenārijs, tiek pieņemts, ka visa izveidojusies pozitīvā starpība jeb fiskālā telpa (2017.gadā telpa ir 1,1% no IKP, 2018.gadā 1,9% no IKP apjomā) tiek izmantota papildus izdevumiem. Bet tā kā nav pieņemti politiski lēmumi par šīs starpības sadalījumu (lēmumi tiks pieņemti rudenī kārtējā Vidējā termiņa budžeta ietvara sagatavošanas laikā), tiek pieņemts, ka tā tiek sadalīta proporcionāli pa izdevumu kategorijām attiecīgajos gados, par pamatu pieņemot atsevišķu izdevumu kategoriju proporciju pret kopējiem izdevumiem pie nemainīgas politikas scenārija. Aprēķinot atsevišķu izdevumu kategoriju proporciju pret kopējiem izdevumiem pie nemainīgas politikas scenārija, no aprēķina tiek izslēgtas sekojošas izdevumu kategorijas: procentu izdevumi, subsīdiju izdevumi un kapitālo izdevumu transferti. Šāda pieeja tiek izmantota, jo tiek pieņemts, ka fiskālā telpa uz šīm izdevumu kategorijām netiek pārdalīta.

Jāatzīmē, ka šobrīd tiek pieņemts, ka visa fiskālā telpa ir sadalāma papildus izdevumiem, jo fiskālā nodrošinājuma rezerve tiks aprēķināta nākamā gada budžeta sagatavošanas procesā atbilstoši Fiskālo risku deklarācijai.

Savukārt, 2016.gadā prognozētais deficīts ir vienāds ar tā līmeni pie nemainīgas politikas, vienlaicīgi apzinoties, ka strukturālās budžeta bilances mērķis, kas ir -1,0% no IKP, tiek pārsniegts par 0,2% no IKP. Valdība apņemas diskutēt un lemt par pasākumiem, lai sasniegtu izvirzīto strukturālās bilances mērķi 2016.gadā, nākamā gada budžeta sagatavošanās procesā.

Tādējādi, **fiskālās attīstības scenārijs paredz vispārējās valdības budžeta deficītu 2015.gadā 1,5% no IKP, 2016.gadā 1,6% no IKP, 2017.gadā 1,3% no IKP un 2018.gadā 1,7% no IKP.**

3.11.tabula. Vidējā termiņa fiskālās attīstības scenārijs

		2014	2015	2016	2017	2018
	EKS kods	% no IKP				
Neto aizdevumi (+) vai aizņēmumi (-) (B.9) pa apakšsektoriem						
Vispārējā valdība	S.13	-1,4	-1,5	-1,6	-1,3	-1,7
Centrālā valdība	S.1311	-1,7	-1,9	-2,0	-2,0	-2,5
Vietējā valdība	S.1313	-0,1	0,1	0,0	0,1	0,1
Sociālās nodrošināšanas fondi	S.1314	0,4	0,4	0,4	0,6	0,8
Vispārējā valdība (S.13)						
Kopējie ieņēmumi	TR	35,0	34,2	32,7	32,7	32,3
Kopējie izdevumi	TE	36,4	35,6	34,3	34,0	34,0
Procentu izdevumi	D.41	1,4	1,2	1,2	1,1	1,0
Cikliskā attīstība						
Budžeta bilances cikliskā komponente		0,2	-0,1	-0,1	0,0	0,0
Strukturālā bilance		-1,2	-1,4	-1,2	-0,9	-1,2
Cikliski koriģētā primārā bilance		-0,2	-0,2	-0,3	-0,2	-0,7
Prognozes pie nemainīgas politikas						
Vispārējās valdības bilance	B.9	-1,4	-1,5	-1,6	-0,2	0,2
Kopējie ieņēmumi	TR	35,0	34,2	32,7	32,7	32,3
Kopējie izdevumi	TE	36,4	35,6	34,3	32,9	32,1

Tiek prognozēts, ka vidējā termiņā vispārējās valdības budžeta ieņēmumu īpatsvars IKP samazināsies, galvenokārt samazinoties nodokļu slogam no 28,2% no IKP 2015.gadā līdz 27,6% no IKP 2018.gadā, kā arī samazinoties saņemtajiem maksājumiem no EK, noslēdzoties 2007.-2013.gada plānošanas periodam. Nodokļu ieņēmumu pieaugums vispārējās valdības budžetā 2016.gadā būs salīdzinoši mērens, t.i. 3,1%. To galvenokārt ietekmēs sociālās apdrošināšanas iemaksu likmes palielinājums iemaksām 2.pensiju līmenī, kā arī paredzētais iedzīvotāju ienākuma nodokļa likmes samazinājums. Savukārt, 2017. un 2018.gadā nodokļu ieņēmumu pieaugums būs straujāks – ap 5-6%, jo pašreiz nav paredzētas izmaiņas nodokļu politikā ar būtiski negatīvu ietekmi uz ieņēmumiem. Tiek prognozēts, ka vispārējās valdības budžeta izdevumu īpatsvars IKP samazināsies un 2016.-2018.gadā būs nemainīgs.

Centrālās valdības budžetā tiek prognozēts:

- 2015.gadā tiek prognozēts deficīts 1,9% no IKP apmērā, paredzot straujāku izdevumu pieaugumu pret iepriekšējo gadu nekā ieņēmumu pieaugumu. Centrālās valdības budžeta prognožu pamatā ir likumā "Par valsts budžetu 2015.gadam" plānotais izdevumu līmenis;
- Savukārt, 2016.-2018.gadā centrālās valdības budžeta ieņēmumu pieaugumu nodrošinās ieņēmumi no ražošanas un importa nodokļiem, kā arī nodokļiem no ienākuma un mantas. Savukārt, prognozētie ieņēmumi no īpašuma, ko galvenokārt veido ieņēmumi par valsts kapitāla izmantošanu, saruks līdz 2017.gadam, jo pašreiz apstiprinātā kārtība paredz budžetā iemaksājamās peļņas daļas samazināšanu (2016.gadā 70% no gūtās peļņas un sākot ar 2017.gadu – 27%). Centrālās valdības budžeta izdevumi 2016.-2018.gadā pieaugs, bet procentuāli no IKP nedaudz samazināsies vai saglabāsies vienā līmenī, tādējādi īstenojot normatīvo aktu prasības attiecībā uz fiskālās disciplīnas nodrošināšanu. Izdevumu prognozēs tiek ņemts vērā nozaru ministriju iesniegtais un valdībā apstiprinātais bāzes finansējums turpmākajiem trim gadiem un straujāks finansējuma pieaugums aizsardzības jomai. Vienlaicīgi izdevumu prognozēs ir iekļauts iespējamais papildu finansējums (fiskālā telpa), par kura izmantošanu lēmums tiks pieņemts nākamā vidēja termiņa budžeta ietvara izstrādes laikā.

Sociālās nodrošināšanas fondos sagaidāms:

- 2015.gadā pārpalikums 0,4% no IKP apmērā un šāda tendence vērojama kopš pagājušā gada, kad stājās spēkā izmaiņas un līdzekļi pensiju piemaksu izmaksai tiek saņemti no centrālās valdības budžeta (transferts);
- Tiek prognozēts, ka 2016.-2018.gadā sociālās nodrošināšanas fondos arī saglabāsies pārpalikums, kas katru gadu nedaudz palielināsies, ieņēmumiem pieaugot straujāk nekā izdevumiem. Jāatzīmē, ka 2016.gadā ieņēmumu pieaugums būs minimāls, jo tiks paaugstināta sociālās apdrošināšanas iemaksu likme 2.pensiju līmenī par vienu procentpunktu, sasniedzot 6%, kā rezultātā lielāks ieņēmumu apjoms tiks novirzīts fondēto pensiju shēmā un tie nebūs uzskatāmi par budžeta ieņēmumiem. Vidējā termiņā tiek prognozēts pakāpenisks budžeta izdevumu pieaugums, kur ņemtas vērā prognozētās izmaiņas pabalstu saņēmēju skaitā un pabalstu vidējā apmērā.

Vietējās valdības budžetā tiek prognozēts:

- 2015.gadā tiek prognozēts pārpalikums 0,1% no IKP, kur nodokļu ieņēmumos ir sagaidāms pieaugums, taču izdevumu attīstība tiek prognozēta atbilstoši iepriekšējos gados novērotajām tendencēm. Tiek prognozēts, ka vietējās valdības budžetā izdevumu līmenis bruto pamatkapitāla veidošanai pamatfunkciju daļā saglabāsies 2014.gada līmenī, kā arī turpināsies ES fondu projektu īstenošana, izmantojot iepriekšējos gados saņemtos avansa maksājumus no centrālās valdības budžeta un ievērojot, ka šajā gadā

noslēdzas 2007.-2013.gada plānošanas perioda projektu apguve. Vienlaikus, 2015.gadā vietējās valdības budžeta izdevumus atslogo maksājumi par Dienvidu tilta būvniecību, jo izdevumi tika atzīti iepriekšējos gados objekta faktiskās būvniecības laikā;

- 2016.-2018.gadā vietējās valdības budžets tiek prognozēts sabalansēts vai ar nelielu pārpalikumu. Attiecībā uz nodokļiem no ienākuma, kas ir lielākā vietējās valdības budžeta ieņēmumu pozīcija, tiek ņemta vērā iespējamā darba tirgus attīstība un spēkā esošā nodokļu likumdošana. 2016.gadā tā paredz iedzīvotāju ienākuma nodokļa likmes samazinājumu par vienu procentpunktu līdz 22%, kas noteiks mērenu nodokļu ieņēmumu no ienākuma pieaugumu, savukārt, 2017. un 2018.gadā tie būtiski palielināsies, ņemot vērā bāzes efektu. Vienlaicīgi jāatzīmē, ka saskaņā ar atjaunotajām prognozēm, pārējās ieņēmumu pozīcijās būtiskas izmaiņas nav sagaidāmas. Tiek prognozēts, ka vietējās valdības budžeta izdevumi vidējā termiņā pieaugs visās pozīcijās, izņemot sociālajiem pabalstiem. Izdevumu līmenis bruto pamatkapitāla veidošanai pamatfunkciju daļā 2016.-2018.gadā tiek prognozēts vienādā līmenī, pieņemot, ka 2016. un 2017.gadā aizņemšanās varētu notikt, galvenokārt, pamatfunkciju projektu īstenošanai (piem., izglītības iestāžu, to sporta būvju atjaunošanai). Vienlaikus, izdevumi bruto pamatkapitāla veidošanai, realizējot ES fondu projektus, 2016.-2018.gadā būs zemāki, ņemot vērā to, ka jaunā 2014.-2020.gada ES fondu plānošanas perioda finansējuma apguve vēl nebūs intensīva. Vienlaikus, arī vidējā termiņā vietējās valdības budžeta izdevumus turpinās atslogot maksājumi par Dienvidu tilta būvniecību, jo izdevumi tika atzīti iepriekšējos gados objekta būvniecības laikā.

3.4. VALDĪBAS PARĀDA VIDĒJA TERMIŅA ATTĪSTĪBAS TENDENCES

Saskaņā ar valsts budžeta deficīta un parāda 2015.gada aprīļa notifikācijas datiem, kuri sagatavoti atbilstoši EKS 2010 metodoloģijai, vispārējās valdības parāds 2014.gada beigās sasniedza 9 633,2 milj. *euro* jeb 40,0% no IKP. Vispārējās valdības parāda līmeni galvenokārt ietekmē valsts parāds, kas uz 2014.gada beigām bija 9 012,3 milj. *euro*.

Valsts parāda vadības pamatprincipus un uzdevumus vidējam termiņam nosaka Valsts parāda vadības stratēģija, kuru apstiprina finanšu ministrs. Saskaņā ar Valsts parāda vadības stratēģiju valsts parāda vadības mērķis ir nodrošināt nepieciešamos finanšu resursus valsts parāda pārfinansēšanai, valsts budžeta izpildei un finanšu resursu rezerves uzturēšanai ar iespējami zemākām izmaksām, ierobežojot finanšu riskus un ņemot vērā Latvijas valsts makroekonomikas attīstību un finanšu tirgus integrāciju kopējā *euro* zonas finanšu tirgū.

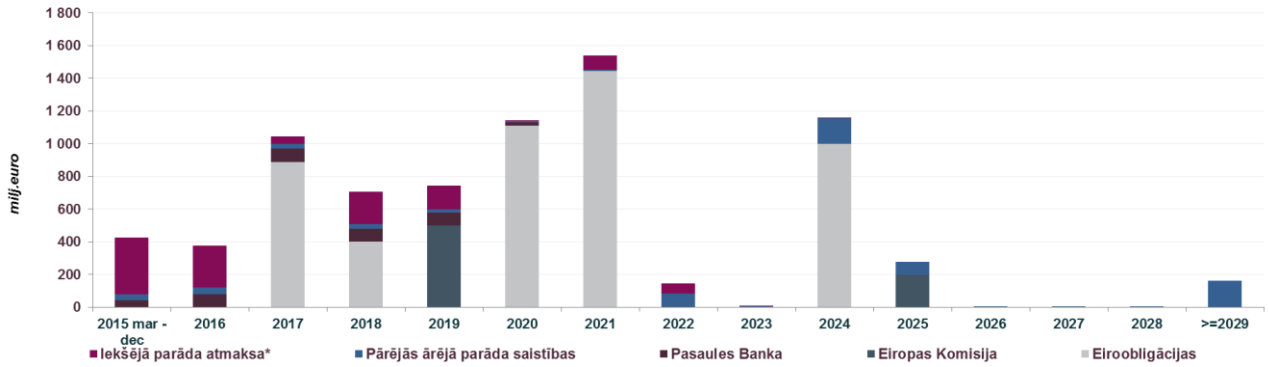
Aizņemšanās apjomu un valsts parāda līmeni vidējā termiņā ietekmē kopējā finansēšanas nepieciešamība, kuru galvenokārt veido valsts budžeta izpildes nodrošināšanai un valsts parāda saistību atmaksai attiecīgajā periodā nepieciešamais resursu apjoms. Valsts parāda un budžeta saistību izpildē tiek izmantota stratēģiska pieeja valsts aizņemšanās un parāda vadības procesa nodrošināšanā, saglabājot pēc iespējas lielāku elastību finanšu tirgos veicamo aizņēmumu nosacījumu (aizņemšanās laiks, valūta, apjoms, termiņš) izvēlē. Tas ļauj ierobežot finanšu riskus vidējā termiņā, kā arī nodrošināt kopējās finansēšanas nepieciešamības segšanai nepieciešamos resursus ar pēc iespējas labvēlīgākiem un izdevīgākiem nosacījumiem.

2014.gadā Latvija pēc vairāku gadu pārtraukuma atgriezās *euro* finanšu tirgos, VK organizējot divas etalona vērtspapīru emisijas *euro* valūtā. 2014.gada janvārī tika emitētas 7 gadu obligācijas 1 mljrd. *euro* apmērā un aprīlī tika emitētas 10 gadu obligācijas 1 mljrd. *euro* apmērā. Eiroobligāciju emisiju rezultātā tika nodrošināti resursi finansēšanas nepieciešamības segšanai, kā arī ekonomiskās krīzes laikā Latvijai piešķirtā starptautiskā aizdevuma daļas kārtējai atmaksai (2014.gada 25.martā EK tika atmaksāta aizdevuma daļa 1 mljrd. *euro* apmērā un 2015.gada 16.janvārī otrā daļa 1,2 mljrd. *euro* apmērā). Abas eiroobligāciju emisijas veiktas

vidēja termiņa aizņemšanās stratēģijas ietvaros, savlaicīgi nodrošinot resursus finansēšanas nepieciešamības segšanai, t.sk. apjoma ziņā lielāko valsts parāda saistību izpildei 2014. un 2015.gadā. Ekonomiskā izaugsme, pievienošanās *euro* zonai, saņemtie Latvijas kredītreitingu uzlabojumi, investoru augstais novērtējums par paveikto Latvijas valsts ekonomikā iepriekšējos gados un ticība Latvijas attīstībai ilgtermiņā ir ļāvuši aizņemties finanšu resursus starptautiskajos tirgos ar labvēlīgiem nosacījumiem.

Iekšējā finanšu tirgū tika turpinātas regulāras valsts iekšējā aizņēmuma vērtspapīru izsoles, 2014.gadā investoriem izsolēs piedāvājot gan parādzīmes, gan obligācijas. Ar mērķi sekmēt valsts vērtspapīru tirgus attīstību un otrreizējā tirgus aktivitāti no 2013.gada februāra darbojas primāro dīleru sistēma. Savukārt, lai veicinātu privātpersonu ieguldījumus iekšzemes finanšu tirgus instrumentos, kopš 2013.gada jūnija Latvijas iedzīvotājiem (tikai fiziskām personām) ir pieejamas valsts emitētās krājobligācijas.

Ņemot vērā līdz 2015.gada 28.februārim uzņemtās valsts parāda saistības, saskaņā ar valsts parāda atmaksas grafiku 2015.gada martā – 2017.gada decembrī jāpārfinansē valsts parāda saistības ~1,8 mljrd. *euro* apmērā. Ievērojamu daļu no pārfinansējamā parāda apjoma veido starptautiskajos finanšu tirgos emitētās eiroobligācijas un starptautiskā aizņēmuma programmas ietvaros saņemtais finansējums no Pasaules Bankas.



** nav iekļauti sektori S130130, S130140, S130330, S130340, kā arī pieprasījuma un īstermiņa noguldījumi aprēķinos tika izmantoti ECB 31.12.2014. noteiktie valūtu kursi*

3.7.attēls. Centrālās valdības aizņēmumu atmaksas grafiks
(līdz 2015.gada 28.februārim uzņemtās saistības, nominālvērtībā)

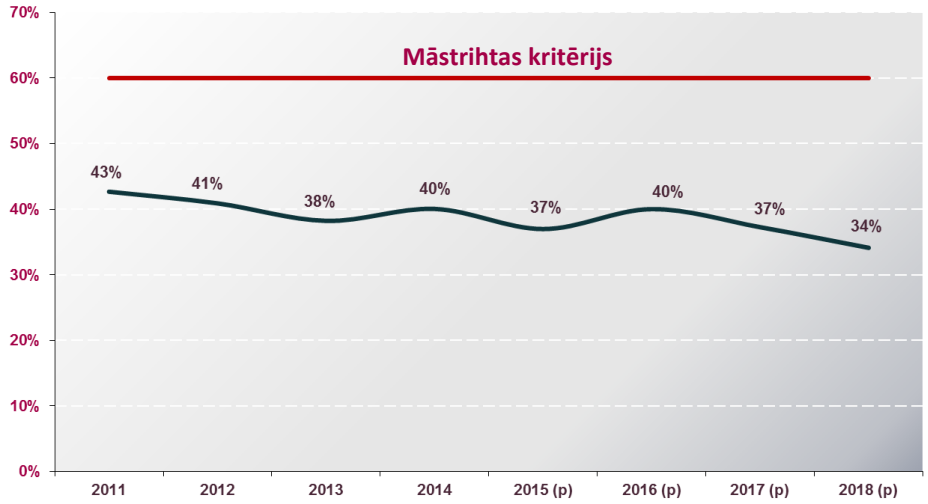
Saskaņā ar vidējā termiņa aizņemšanās stratēģiju, kopējās finansēšanas nepieciešamības segšanai vidējā termiņā plānots veikt šādus pasākumus aizņemšanās jomā:

- turpināt aizņemšanos starptautiskajos finanšu tirgos, galvenokārt organizējot regulāras publiskas valsts parāda vērtspapīru emisijas, lai nodrošinātu valsts parāda saistību pārfinansēšanu ar aizņēmumu likmju un termiņu ziņā labvēlīgiem nosacījumiem;
- nodrošināt valsts vērtspapīru investoru loka diversifikāciju un paplašināšanu, īstenojot regulāru, pastāvīgu dialogu un ilgtermiņa darbu ar investoru sabiedrību un sadarbības partneriem, lai veicinātu dažādu pasaules reģionu investoru aktīvu dalību valsts ārējā aizņēmuma vērtspapīru sākotnējā izvietošanā;
- veicināt iekšējā finanšu tirgus attīstību un nodrošināt atbilstošas ieguldījumu iespējas iekšzemes finanšu tirgus dalībniekiem, lai pilnvērtīgāk izmantotu aizņemšanās iekšējā finanšu tirgū potenciālu.

Ņemot vērā aizņemšanās stratēģiskos mērķus, kā arī, lai nodrošinātu valsts parāda pārfinansēšanas riska novēršanu un valsts parāda vadības izdevumu optimizēšanu vidējā termiņā, tuvākajos gados tieši ārējā aizņēmuma instrumenti veidos būtiskāko daļu no kopējā piesaistāmā finanšu resursu apjoma. Aizņēmumus starptautiskajos tirgos plānots balstīt uz publiskiem darījumiem globālajos finanšu tirgos, veicot etalona apjoma eiroobligāciju emisijas

galvenokārt Eiropas finanšu tirgū, kā arī vēršoties pie citu reģionu investoriem. Iekšējā finanšu tirgū arī turpmāk plānots uzturēt pieprasījumam atbilstošu vērtspapīru piedāvājumu, sekmējot valsts vērtspapīru tirgus aktivitāti primāro dīleru sistēmas ietvaros.

Veicot savlaicīgus aizņemšanās pasākumus atbilstoši vidējā termiņa stratēģijai, kā arī turpinot īstenot ilgtspējīgu fiskālo politiku, ir iespējams ar likmju un termiņu ziņā labvēlīgiem nosacījumiem pārfinansēt pašreiz uzņemtās valsts parāda saistības, kā arī ilgtermiņā panākt valsts parāda līmeņa samazināšanos un stabilizēšanos ilgtspējīgā līmenī, pārliecinoši ievērojot Māstrihtas līgumā noteikto vispārējās valdības parāda apjoma kritēriju.



p -prognoze

3.8.attēls. Vispārējās valdības parāda attīstības tendences (% no IKP)

4. JUTĪGUMA ANALĪZE UN SALĪDZINĀJUMS

4.1. MAKROEKONOMISKĀ SCENĀRIJA RISKI

Makroekonomiskās attīstības scenārijs 2015. – 2018.gadam izstrādāts, balstoties uz konservatīviem pieņēmumiem par ārējā un iekšējā pieprasījuma pieaugumu un ņem vērā gan iekšējos, gan ārējos riskus. Vidējā termiņā makroekonomiskās attīstības scenārija pozitīvie un negatīvie riski ir sabalansēti, tomēr īstermiņā vairāk dominē negatīvie riski, no kuriem būtiskākie ir ārējās vides riski, kas saistīti ar ģeopolitisko situāciju reģionā, Krievijas ekonomikas nonākšanu recesijā un vājo ekonomikas izaugsmi *euro* zonā.

Papildus ārējās vides riskiem makroekonomiskā scenārija izpildi ietekmēs arī iekšējie faktori – situācija darba tirgū, uzņēmumu spējas piesaistīt finanšu līdzekļus un īstenot investīciju projektus, lai palielinātu ražošanas jaudas, kreditēšanas attīstība u.c. faktori, kas tiešā veidā ietekmē valsts kredītreitingu, procentu likmes, konfidences rādītājus un iekšzemes pieprasījumu.

Negatīvie riski:

- Būtiskākais negatīvais risks Latvijas ekonomikas attīstībai joprojām ir **ģeopolitiskā situācija reģionā.** Krievijas un rietumvalstu konflikta tālāka saasināšanās var būtiski samazināt gan vietējās, gan ārvalstu investīcijas reģionā, vājinot Latvijas ekonomikas izaugsmi gan īstermiņā, gan mazinot izaugsmes potenciālu vidējā termiņā un ilgtermiņā.
- **Jaunu ES un Krievijas savstarpēju ekonomisku sankciju ieviešana** var negatīvi skart atsevišķus Latvijas ekonomikas sektorus, tajā skaitā ar Krieviju saistītās apstrādes rūpniecības nozares, kas līdz šim nav bijušas pakļautas sankcijām, kā mašīnbūve, metālu, elektronisko iekārtu, farmaceitiskā rūpniecība. Potenciālas sankcijas var skart arī transporta nozari, kuras būtisku daļu veido Krievijas kravu tranzīts caur Latvijas ostām, un finanšu pakalpojumu nozari, kurā salīdzinoši augsts īpatsvars ir nerezidentu apkalpošanai.
- **Krievijas kopējās ekonomiskās situācijas tālāka pasliktināšanās** un rubļa kursa turpmāks kritums vēl vairāk samazinātu pieprasījumu pēc Latvijas precēm Krievijas tirgū, kā arī negatīvi ietekmētu ekonomisko situāciju un pieprasījumu citās reģiona valstīs.
- Būtiski pieaugušie ārējās vides riski var ietekmēt ekonomikas attīstību arī netiešā veidā, būtiski pasliktinot **patērētāju un uzņēmēju noskaņojumu**. Tā rezultātā var bremzēties privātā patēriņa pieaugums, iedzīvotājiem atliekot savus tēriņus un pastiprināti veidojot uzkrājumus, savukārt uzņēmēji var ieņemt nogaidošu pozīciju attiecībā uz investīciju lēmumiem.
- Ilgstoši **zems investīciju pieaugums var negatīvi ietekmēt ekonomikas izaugsmes potenciālu vidējā termiņā**. Investīciju būtisks pieaugums Latvijā nav fiksēts jau kopš 2012.gada vidus, pat neskatoties uz to, ka jaudu noslodzes rādītāji daudzās rūpniecības apakšnozarēs sasnieguši vēsturiski augstākos līmeņus. Papildus tam šāda situācija rada risku, ka situācijā, kad ārējā vide sāk uzlaboties, Latvijas uzņēmēji nespēs ātri palielināt ražošanas apjomus un tādējādi var tikt zaudētas eksporta tirgus daļas.
- Lai gan **ekonomiskās izaugsmes rādītāji** *euro* zonā pakāpeniski uzlabojas, riski monetārās savienības ekonomikas tālākai attīstībai joprojām saglabājas augsti un ekonomikas pieaugums var nesasniegt prognozēto. Tajā skaitā ekonomiskās un monetārās stimulēšanas pasākumi var izrādīties nepietiekami, lai novērstu *euro* zonas ieslīgšanu deflācijā un ilgstošas stagnācijas iestāšanos. Savukārt politiskie riski attiecībā

uz strukturālo reformu īstenošanu vai nenoteiktība par Grieķijas turpmāko politiku var radīt jaunus satricinājumus finanšu tirgos.

- **Deflācija un ilgstoši zema izaugsme *euro* zonā, ne tikai īstermiņā, bet arī ilgtermiņā var būtiski ietekmēt Latvijas ekonomikas attīstību**. Kā rāda Japānas piemērs kopš 20.gs. deviņdesmitajiem gadiem, deflācija vai ļoti zema inflācija negatīvi ietekmē investīcijas un izaugsmi. Deflācija palielina reālās procentu likmes un bremzē investīcijas, kas jau šobrīd *euro* zonā ir ļoti zemā līmenī. Šāda kombinācija var novest gan pie parādu krīzes atjaunošanās, gan pie politiskiem satricinājumiem. Papildus tam arvien vairāk pieaug bažas, ka zemais investīciju līmenis *euro* zonā ir kļuvis par strukturālu fenomenu, kas plašāk pazīstams kā sekulārā stagnācija, kad ekonomikas izaugsmes tempiem mazinoties, uzkrājumu līmenis būtiski pārsniedz investīcijas un rezultātā veidojas ilgstoša ekonomikas stagnācija.
- Uzlabojoties ASV ekonomikas izaugsmei**, Federālo rezervju sistēma var sākt īstenot mazāk ekspansīvu monetāro politiku**, tajā skaitā procentu likmju paaugstināšanu, kas nozīmētu izmaiņas pasaules kapitāla plūsmās un mazāku naudas piedāvājumu, bremzējot kopējos pasaules attīstības tempus. No otras puses, dolāra kursa kāpums citām pasaules nozīmīgākajām valūtām, tajā skaitā *euro*, būtu labvēlīgs *euro* zonas valstu eksportam.
- **No iekšējiem riskiem vidējā termiņā būtisks risks ir darbspējas vecuma iedzīvotāju skaita samazināšanās**. Darbaspēka izmaksu pieaugums, ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaita samazināšanās, darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma nesabalansētības prasmju un ģeogrāfiskās pieejamības ziņā, darbaspēka novecošanās atsevišķās profesijās vidējā termiņā var radīt problēmas darba devējiem darbaspēka resursu nodrošināšanā, mazināt Latvijas eksporta apjomu kāpumu, eksporta konkurētspēju, kā arī investīcijas.
- Iepriekšējo gadu straujās ekonomiskās izaugsmes inercē balstīts **darba samaksas pieaugums, kas būtiski pārsniedz produktivitātes pieaugumu**, var mazināt Latvijas uzņēmēju starptautisko konkurētspēju, vēl tālāk vājinot Latvijas eksporta iespējas un palēnināt kopējo ekonomikas izaugsmi.
- **Augšupvērsti pasaules izejvielu cenu šoki**, kā arī pieprasījuma puses faktori vietējā tirgū var veicināt straujāku cenu pieaugumu nekā prognozēts.

Pozitīvie riski:

- Sekmīga Latvijas lielākā metālu ražošanas uzņēmuma **"Liepājas metalurgs" darbības atjaunošana** ļautu palielināt apstrādes rūpniecības apjomu, atgūt zaudētās darba vietas, kā arī kāpināt eksporta apjomus.
- Sekmīga **EK investīciju plāna realizēšana**, laikā līdz 2017.gadam piesaistot ekonomikā vismaz 315 miljardu *euro* papildu publiskās un privātās investīcijas, kā arī ECB īstenotie monetārās stimulēšanas pasākumi, paplašinot jau līdz šim īstenoto aktīvu iegādes programmu ar valdību vērtspapīriem, veiksmīgi realizētas strukturālās reformas var nodrošināt **straujāku nekā prognozēts *euro* zonas un visas ES ekonomikas izaugsmi**, kas ļautu arī Latvijas ekonomikai attīstīties straujāk nekā prognozēts.
- **Naftas cenu, kā arī citu izejvielu cenu tālāka samazināšanās**, samazinot Latvijas ražotāju izmaksas, kā arī patērētāju izdevumus degvielai, apkurei un pārtikai, var nodrošināt straujāku nekā prognozēts, ražošanas un privātā patēriņa pieaugumu.
- ***Euro* kursa pazemināšanās** pret citām nozīmīgākajām pasaules valūtām, kā arī pret Latvijas lielāko eksporta partnervalstu valūtām var palielināt Latvijas eksporta

konkurētspēju šo valstu tirgos, palielinot apstrādes rūpniecības izlaides un eksporta apjomus.

- **Ģeopolitiskās situācijas stabilizēšanās gadījumā Latvijā sagaidāms spēcīgāks privāto investīciju pieaugums.** Ņemot vērā iepriekšējo gadu zemos investīciju rādītājus un to, ka jaudu noslodze Latvijas rūpniecībā ir tuvu vēsturiski augstākajam līmenim, šāds investīciju kāpums nodrošinātu pamatu straujākai ekonomikas izaugsmei vidējā termiņā.
- **Kreditēšanas apjomu straujāks pieaugums** varētu ļaut uzņēmumiem palielināt investīcijas un mājsaimniecībām nedaudz palielināt patēriņu, jo šobrīd daļa no ienākumiem tiek novirzīta esošo kredītu atmaksai. Neskatoties uz pozitīvo ekonomikas izaugsmi pēdējos četros gados, uzņēmumiem un mājsaimniecībām izsniegto kredītu apjomi turpina samazināties. Izmaiņas kreditēšanas tendencēs pozitīvi ietekmētu eksporta un investīciju, kā arī privātā patēriņa apjomus, sevišķi vidējā termiņā.
- Krievijas ekonomiskās situācijas pasliktināšanās var aizkavēt šīs valsts ostu un dzelzceļa transporta infrastruktūras attīstības projektus, kā rezultātā Krievija uz laiku var atlikt kravu pārorientācijas plānus uz savām Baltijas jūras ostām, kas vidējā termiņā nodrošinātu **lielāku kravu plūsmu Latvijas tranzīta koridorā nekā prognozēts iepriekš.**
- **Augstāka nekā prognozēts pasaules ekonomikas attīstība**, t.sk. ASV un attīstības valstīs var dot papildu stimulu Eiropas un Latvijas ekonomikas attīstībai.

4.2. JUTĪGUMA ANALĪZE

Balstoties uz iepriekšējā nodaļā apskatīto makroekonomisko risku iespējamo ietekmi uz tautsaimniecību, ir izstrādāti divi alternatīvie makroekonomiskās attīstības scenāriji.

Straujāka ekonomikas izaugsme nekā pašlaik prognozēts un optimistiskā scenārija īstenošanās iespējama gadījumā, ja 2015.gada pirmajā pusē būs vērojami būtiski uzlabojumi ārējā ekonomiskajā vidē. Nozīmīgākie ārējās vides faktori, kas varētu uzlabot Latvijas ekonomikas izaugsmes rādītājus, ir ģeopolitiskās spriedzes mazināšanās un konflikta noregulēšana Ukrainā, kā rezultātā tiktu atceltas Krievijas un ES savstarpējās sankcijas. Papildus tam ES dalībvalstis turpina īstenot strukturālās reformas, kas kopā ar ECB īstenotajiem monetārās stimulēšanas pasākumiem un EK investīciju plānu ieviešanu ievērojami palielina ekonomikas izaugsmes tempus ES.

Šāda notikumu attīstība būtiski uzlabotu uzņēmēju un investoru noskaņojumu, kā arī palielinātu pieprasījumu pēc Latvijas eksporta precēm. Tādējādi salīdzinājumā ar centrālo scenāriju būtu sagaidāms straujāks investīciju un eksporta pieauguma temps, kas vienlaikus ar patēriņu stimulējošiem faktoriem, kā darba algu pieaugums, veicinātu straujāku nekā centrālajā scenārijā prognozēts privātā patēriņa izaugsmi.

4.1.tabula. Optimistiskais makroekonomiskais scenārijs

	2014	2015	2016	2017	2018
Iekšzemes kopprodukts, faktiskajās cenās, milj. *euro*	24058,1	25304,7	26908,4	28682,9	30590,9
pieaugums faktiskajās cenās , %	3,6	5,2	6,3	6,6	6,7
pieaugums salīdzināmās cenās, %	2,4	3,5	4,0	4,0	4,0
PCI, (gada vidējā), %	0,6	0,9	2,4	2,5	2,5
Vidējā darba samaksa tautsaimniecība, *euro*	765,2	807,2	855,7	907,0	959,6
pieaugums faktiskajās cenās, %	6,8	5,5	6,0	6,0	5,8
Nodarbinātība, tūkst. cilvēku	884,6	889,0	894,4	899,7	905,1
pieaugums, %	-1,0	0,5	0,6	0,6	0,6
Bezdarba līmenis (gada vidējais), % no ekon. aktīviem iedzīvotājiem	10,8	9,8	9,0	8,3	7,8
Eksporta pieauguma tempi faktiskajās cenās, %	0,9	4,4	5,2	6,7	7,2
Importa pieauguma tempi faktiskajās cenās, %	1,1	3,0	5,2	6,7	7,4

Optimistiskā scenārija gadījumā IKP salīdzināmās cenās 2015.gadā palielinātos par 3,5%, savukārt vidējā termiņā par 4,0% katru gadu. Īstenojoties optimistiskajam scenārijam, nodokļu ieņēmumi 2015.gadā būtu par 126,7 milj. *euro*, jeb 0,5% no IKP augstāki nekā bāzes scenārijā. Savukārt 2016., 2017. un 2018.gadā nodokļu ieņēmumi būtu par attiecīgi 0,9% (227,8 milj. *euro*), 1,0% (272,2 milj. *euro*) un 1,1% (325,2 milj. *euro*) no IKP augstāki nekā bāzes scenārijā.

Pesimistiskā scenārija realizēšanos noteiktu viena vai vairāku negatīvo risku īstenošanās, tomēr būtiskākais no riskiem joprojām ir ģeopolitiskā situācija reģionā. Pesimistiskais scenārijs veidots, pieņemot, ka ģeopolitiskā situācija reģionā turpina saasināties un Ukrainā notiek karadarbības eskalācija. Tā rezultātā starp ES un Krieviju tiek noteiktas jaunas abpusējas sankcijas un šo sankciju rezultātā turpina samazināties Latvijas, kā arī Lietuvas, Igaunijas un citu Latvijai būtisku tirdzniecības partnervalstu eksports uz Krieviju. Šie efekti būtu savstarpēji papildinoši, kā rezultātā Lietuvas un Igaunijas izaugsmes samazināšanās papildus bremzētu ekonomisko izaugsmi Latvijā.

Papildus tiešajiem efektiem ekonomikas turpmāko izaugsmi ietekmētu arī netiešie faktori. Ekonomikas izaugsmei vēl vairāk sabremzējoties, pasliktinātos patērētāju un uzņēmēju noskaņojums. Uzņēmējiem kļūstot piesardzīgiem, mazinātos investīcijas, kā arī pasliktinātos situācija darba tirgū, uzņēmējiem izvēloties nogaidīt ar jaunu darbinieku pieņemšanu un darba samaksas turpmāku paaugstināšanu. Tādējādi mazinātos iedzīvotāju ieņēmumi un pieaugtu viņu piesardzība attiecībā uz tēriņiem, kas bremzētu privātā patēriņa attīstību.

4.2.tabula. Pesimistiskais makroekonomiskais scenārijs

	2014	2015	2016	2017	2018
Iekšzemes kopprodukts, faktiskajās cenās, milj. *euro*	24058,1	24289,9	24876,9	26140,8	27752,0
pieaugums faktiskajās cenās , %	3,6	1,0	2,4	5,1	6,2
pieaugums salīdzināmās cenās, %	2,4	0,0	1,1	2,8	3,5
PCI, (gada vidējā), %	0,6	-0,4	1,2	1,9	2,5
Vidējā darba samaksa tautsaimniecība, *euro*	765,2	790,4	810,2	846,6	893,2
pieaugums faktiskajās cenās, %	6,8	3,3	2,5	4,5	5,5
Nodarbinātība, tūkst. cilvēku	884,6	871,3	867,0	869,6	873,1
pieaugums, %	-1,0	-1,5	-0,5	0,3	0,4
Bezdarba līmenis (gada vidējais), % no ekon. aktīviem iedzīvotājiem	10,8	11,6	11,2	10,5	10,3
Eksporta pieauguma tempi faktiskajās cenās, %	0,9	-2,2	1,5	7,1	7,1
Importa pieauguma tempi faktiskajās cenās, %	1,1	-3,6	1,9	7,1	7,4

Negatīvā scenārija gadījumā Latvijas IKP salīdzināmās cenās 2015.gadā saglabātos 2014.gada līmenī, savukārt 2016. un 2017.gadā izaugsme būtu tikai 1,1% un 2,8%. Tādējādi ekonomika atgrieztos pie iepriekš prognozētajiem izaugsmes tempiem tikai 2018.gadā.

Īstenojoties negatīvajam scenārijam, ievērojami samazinātos nodokļu ieņēmumi. Salīdzinājumā ar bāzes scenāriju negatīvā scenārija gadījumā nodokļu ieņēmumi 2015.gadā būtu par 154,2 milj. *euro* jeb 0,6% no IKP zemāki nekā bāzes scenārijā. Savukārt 2016., 2017. un 2018.gadā nodokļu ieņēmumi būtu par attiecīgi 1,3% (332 milj. *euro*), 1,5% (427,6 milj. *euro*) un 1,5% (455,2 milj. *euro*) no IKP zemāki nekā bāzes scenārijā.

5. VISPĀRĒJĀS VALDĪBAS BUDŽETA BILANCES UN PARĀDA PROGNOŽU SALĪDZINĀJUMS AR LATVIJAS STABILITĀTES PROGRAMMU 2014.-2017.GADAM

IKP pieaugums 2014.gadā ir bijis lēnāks, nekā to paredzēja 2014.gada Stabilitātes programmas scenārijs. Lēnāka ekonomikas izaugsme saistīta galvenokārt ar ģeopolitiskās situācijas saasināšanos reģionā, Krievijas un ES savstarpējām ekonomiskajām sankcijām un Krievijas kopējās ekonomiskās situācijas pasliktināšanos naftas cenu un rubļa kursa krituma rezultātā, kā arī lēno *euro* zonas ekonomiskās izaugsmes atjaunošanos. Tā rezultātā investīciju un eksporta pieaugums nav sasniedzis prognozēto, bremzējies arī privātais patēriņš, savukārt sabiedriskā patēriņa pieaugums bijis straujāks, nekā paredzēja 2014.gada Stabilitātes programmas scenārijs. Ārējo faktoru ietekmē arī 2015.gadā un turpmākajos divos gados IKP pieaugums tiek prognozēts zemāks nekā 2014.gada Stabilitātes programmas scenārijā.

5.1.tabula. Salīdzinājums ar 2014. – 2017.gada Stabilitātes programmas prognozēm

	EKS kods	2014	2015	2016	2017	2018
IKP pieaugums (%)	B1g					
2014. gads		4,0	4,0	4,0	4,0	-
2015. gads		2,4	2,1	3,0	3,6	3,6
Izmaiņas		-1,6	-1,9	-1,0	-1,4	-
Faktiskā budžeta bilance (% no IKP)	B.9					
2014. gads		-1,0	-0,8	-0,7	-0,7	-
2015. gads		-1,4	-1,5	-1,6	-1,3	-1,7
Izmaiņas		-0,4	-0,7	-0,9	-0,6	-
Vispārējās valdības kopējais parāds (% no IKP)						
2014. gads		38,8	32,9	34,2	31,3	-
2015. gads		40,0	37,0	40,0	37,3	34,1
Izmaiņas		+1,2	+4,1	+5,8	+6,0	-

FM vērtējumā vispārējās valdības budžeta deficīts 2014.gadā bija par 0,4 procentpunktiem augstāks nekā tika prognozēts iepriekšējā Stabilitātes programmā. Deficīta palielināšanos pamatā ietekmēja zemāki nodokļu ieņēmumi, ņemot vērā ekonomikas pieauguma tempu palēnināšanos, un izdevumu pieaugums sociālajiem pabalstiem, kapitālajiem izdevumiem, kā arī citi vienreizējie izdevumi. Aktualizētās vispārējās valdības budžeta prognozes paredz deficītu 2015.gadā 1,5% no IKP, 2016.gadā 1,6% no IKP, 2017.gadā 1,3% no IKP un 2018.gadā 1,7% no IKP apmērā. Vispārējās valdības budžeta prognozes ir balstītas uz aktualizētām nodokļu ieņēmumu prognozēm atbilstoši jaunākajam makroekonomikas attīstības scenārijam, kas ir būtiski zemākas nekā prognozēts iepriekš. Vispārējās valdības budžeta bilance turpmākajiem gadiem tiek noteikta, ņemot vērā strukturālās budžeta bilances mērķi, izmaiņas budžeta bilances cikliskajā komponentē atbilstoši makroekonomikas attīstības scenārijam, kā arī vienreizējos izdevumus (*one-off*) straujākai finansējuma palielināšanai aizsardzības jomā.

Vispārējās valdības parāda prognoze ir palielināta, salīdzinot ar 2014. – 2017.gada Stabilitātes programmas prognozēm, ņemot vērā aktualizētu valsts budžeta izpildes prognozi un precizētu aizņemšanās stratēģiju vidējam termiņam, kā arī aktualizētās ekonomikas attīstības prognozes.

6. VALSTS FINANŠU KVALITĀTE

6.1. VALSTS BUDŽETA LĪDZEKĻU EFEKTIVITĀTE UN IZLIETOJUMA KONTROLE

Valsts budžeta izstrādāšanas, apstiprināšanas un izpildes kārtību un atbildību budžeta procesā nosaka LBFV. Par valsts budžeta izpildes procesa organizāciju un vadību atbildīgs ir finanšu ministrs.

Saskaņā ar LBFV budžeta finansētu institūciju, budžeta nefinansētu iestāžu un pašvaldību, kā arī kapitālsabiedrību, kurās ieguldīta valsts vai pašvaldību kapitāla daļa, vadītāji ir atbildīgi par minētajā likumā noteiktās kārtības un prasību ievērošanu, izpildi un kontroli, kā arī par budžeta līdzekļu efektīvu un ekonomisku izlietošanu atbilstoši paredzētajiem mērķiem.

Saskaņā ar LBFV finanšu ministrs nodrošina gadskārtējā valsts budžeta likuma projekta izstrādi. Izstrādājot gadskārtējo valsts budžeta likuma projektu, finanšu ministrs izvērtē budžeta pieprasījumu atbilstību paredzētajiem mērķiem, sasniedzamajiem rezultātiem, ekonomiskuma un efektivitātes principiem un, ja nepieciešams, pieprasa papildu informāciju. Pamatojoties uz izvērtējumu un sniegto informāciju, finanšu ministrs (līdz gadskārtējā valsts budžeta likuma projekta iesniegšanai MK) pieņem lēmumu par budžeta pieprasījumu iekļaušanu gadskārtējā valsts budžeta likuma projektā. Finanšu ministrs jebkurā valsts budžeta likuma projekta izskatīšanas stadijā var izteikt savu viedokli, pievienot nepieciešamos atzinumus, kā arī atsevišķu revīziju rezultātus.

Saskaņā ar LBFV valsts budžeta izpildītāji var veikt valsts budžeta izdevumus vai uzņemties īstermiņa saistības tikai to finansēšanas plānos noteikto asignējumu ietvaros, kurus izsniedz VK. Savukārt VK piešķir asignējumus izdevumiem, pamatojoties uz gadskārtējā valsts budžeta likumā noteikto apropriāciju un nodrošina to izpildi MK noteiktajā kārtībā. Budžeta iestādes var uzņemties valsts budžeta ilgtermiņa saistības, nepārsniedzot saimnieciskā gada valsts budžeta likumā noteiktos valsts budžeta ilgtermiņa saistību maksimāli pieļaujamos apjomus.

Lai nodrošinātu valsts budžeta izpildes uzraudzību, kā arī veicinātu budžeta izlietojuma kontroli, VK gatavo pārskatus par valsts un pašvaldību budžetu izpildi, nodrošinot ministriju, citu centrālo valsts iestāžu, FM, kā arī sabiedrības informēšanu par budžeta izpildes gaitu.

Vienlaikus budžeta mērķu sasniegšanai nozaru ministrijas un citas centrālās valsts iestādes reizi ceturksnī sagatavo pārskatus par valsts budžeta izpildes gaitu un iesniedz tos FM. Pārskatos tiek sniegta informācija par valsts budžeta izpildi attiecīgajā pārskata periodā – veikto izdevumu salīdzinājums ar iepriekšējā gada pārskata periodu, salīdzinājums ar pārskata perioda plānu, pārskats par veiktajām un neveiktajām aktivitātēm, informācija par finanšu vadības uzlabošanas pasākumiem u.c.

Finanšu ministrs informē Saeimas Budžeta un finanšu (nodokļu) komisiju gadskārtējā valsts budžeta likumprojekta vai tā grozījumu izstrādes procesa laikā par valsts budžeta plānošanas gaitu, kā arī ne retāk kā reizi ceturksnī — par valsts budžeta izpildes gaitu.

Sākot ar 2012.gada valsts budžeta izstrādi ir uzlabota darbības līmeņa rezultātu un to rezultatīvo rādītāju plānošanas un atspoguļošanas kārtība ministriju un citu centrālo valsts iestāžu budžetu pieprasījumos. Minētā informācija ir ietverta gadskārtējam valsts budžeta likumam pievienotajos paskaidrojumos, tādā veidā nodrošinot parlamenta un sabiedrības informēšanu.

Ministrijas un citas centrālās valsts iestādes to izpildē esošajām budžeta programmām un apakšprogrammām izvirza noteiktu mērķi ar tā sasniegšanas pakāpi raksturojošiem darbības rezultātiem un to rezultatīvajiem rādītājiem, kuriem tiek plānotas tendences arī vidējā termiņā un vienlaikus atspoguļota vēsturiskā informācija trīs gadu periodam.

Sagatavojot pārskatu par valsts budžeta izpildes analīzi ministrijas un citas centrālās valsts iestādes sniedz skaidrojumus par iepriekš plānotajiem darbības rezultātiem un to rezultatīvajiem rādītājiem, to izpildi gada laikā, kā arī par rezultatīvo rādītāju vērtību izpildes novirzēm no plānotajām rezultatīvo rādītāju vērtībām, kas pārsniedz 15 procentus (gan pozitīvā, gan negatīvā nozīmē). FM apkopo, izvērtē un nodrošina valsts budžeta programmu (apakšprogrammu) darbības rezultātu un to rezultatīvo rādītāju uzkrāšanu.

Saskaņā ar 2012.gada 31.jūlija MK noteikumiem Nr.523 "Noteikumi par budžeta pieprasījumu izstrādāšanas un iesniegšanas pamatprincipiem" budžeta programmu struktūra tiek noteikta atbilstoši institūcijas darbības stratēģijā definētajiem darbības (rīcības) virzieniem vai atbilstoši ministrijas vai citas centrālās valsts iestādes nolikumā noteiktajām funkcijām.

Politikas rezultātus primāri plāno attīstības plānošanas dokumentos. Par politikas plānošanas dokumentiem tiek sagatavoti pārskata dokumenti informatīvo ziņojumu veidā gan politikas plānošanas dokumenta ieviešanas vidus posmā, gan arī pēc tā darbības termiņa beigām.

VK piešķir asignējumus izdevumiem saskaņā ar gadskārtējā valsts budžeta likumā noteikto apropriāciju un nodrošina to izpildi MK noteiktajā kārtībā, savukārt ministrijas un citas centrālās valsts iestādes ir atbildīgas par gadskārtējā valsts budžeta likumā noteiktās apropriācijas izpildes kontroles sistēmas izveidi un par VK norēķinu kontos ieskaitīto valsts budžeta līdzekļu izlietojuma kontroli atbilstoši paredzētajiem mērķiem.

Bez tam LBFV ir noteikts, ka valsts budžeta iestādes asignējumu saņemšanai un izdevumu veikšanai no valsts budžeta līdzekļiem atver valsts pamatbudžeta un valsts speciālā budžeta kontus tikai VK. Budžeta nefinansētas iestādes atver norēķinu kontus tikai VK.

Valsts budžeta līdzekļu saņemšanai un no tiem finansēto izdevumu izdarīšanai budžeta finansētas institūcijas (izņemot valsts budžeta iestādes) atver norēķinu kontus tikai VK, ja citos normatīvajos aktos nav noteikts citādi. Pašvaldības un no valsts budžeta daļēji finansētas atvasinātas publiskas personas, kā arī kapitālsabiedrības, kurās ieguldīta valsts vai pašvaldību kapitāla daļa, var atvērt norēķinu kontus VK.

Lai stiprinātu līdzekļu izlietojuma kontroles iespējas, LBFV ir ietverta norma, kas nosaka, ka finanšu ministrs var aizkavēt vai samazināt asignējumu uz laiku līdz trim mēnešiem, dodot rīkojumu par to VK, ja pastāv vismaz viens no šādiem nosacījumiem:

- triju mēnešu periodā valsts budžeta nodokļu un nenodokļu faktiskie ieņēmumi attiecībā pret attiecīgajā periodā paredzētajiem ieņēmumiem samazinās vairāk nekā par 0,5 % no gadskārtējā valsts budžeta likumā noteiktās IKP prognozes;
- faktiskais uzkrātais valsts budžeta finansiālais deficīts triju mēnešu periodā pārsniedz attiecīgajam periodam paredzēto valsts budžeta finansiālo deficītu vairāk nekā par 0,5 % no gadskārtējā valsts budžeta likumā noteiktās IKP prognozes;
- ja VK budžeta kontos nav pietiekama līdzekļu apjoma, lai segtu nākamajam mēnesim plānotās maksājumu saistības.

Galvenās LBFV noteiktās sankcijas par neatbilstošu rīcību ar budžeta līdzekļiem:

- par valsts budžetam pienākošos summu nesavlaicīgu vai nepilnīgu iemaksu VK budžeta kontos – VK (ja tas nav paredzēts citas valsts institūcijas kompetencē) piedzen iemaksāšanai pamatbudžeta ieņēmumos neiemaksāto summu un var piedzīt nokavējuma naudu 0,1 % apmērā no laikā nenomaksātās summas par katru nokavēto maksājuma dienu, ja normatīvajos aktos nav noteikta cita kārtība;
- ja jāsedz budžetam radušies zaudējumi – VK var ieskaitīt summas pamatbudžeta ieņēmumos, atsaukt vai apturēt asignējumus, ja nav laikā iesniegti vai ir nepilnīgi ziņojumi par budžetu un finanšu vadību, ja likumā noteiktajā kārtībā

nav reģistrēti budžeta līdzekļi un darījumi ar šiem līdzekļiem, kā arī nav ziņots par tiem, ja uzskaite neatbilst noteiktajai kārtībai un tādējādi tiek slēpti budžetam pienākošie līdzekļi, kā arī, ja budžeta finansētas institūcijas vadītājs ir uzņēmies saistības, pārsniedzot VK sniegto asignējumu;

- ja budžeta finansētas institūcijas, budžeta nefinansētas iestādes un pašvaldības, kā arī kapitālsabiedrības, kurās ir ieguldīta valsts vai pašvaldību kapitāla daļa, ir pārkāpušas LBFV paredzētos finanšu vadības noteikumus, finanšu ministrs, VK pārvaldnieks, ministriju un citu centrālo valsts iestāžu vadītāji (atbilstoši savai kompetencei) var uz laiku atņemt pilnvarojumu asignēt vai rīkot budžeta ieņēmumus vai izdevumus, noteikt kontu lietošanas ierobežojumus, atsaukt vai apturēt asignējumus, lai tiktu atlīdzināti nelikumīgi izlietotie līdzekļi, vai arī pieprasīt nelikumīgi izlietoto līdzekļu atmaksāšanu, iesniegt tiesā civilprasību vai nodot materiālus kompetentajām amatpersonām jautājuma par kriminālprocesa uzsākšanu izlemšanai, kā arī atsaukt vai apturēt maksājumus;
- VK, atbilstoši likumam „Par pašvaldību finanšu izlīdzināšanu" ir tiesības bezstrīdus kārtībā piedzīt no pašvaldības budžeta līdzekļiem naudas summas, ko attiecīgā pašvaldība nav savlaicīgi vai pilnā apmērā ieskaitījusi pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fondā, norakstot šīs summas no attiecīgās pašvaldības budžeta.

Lai saglabātu vispārējo ekonomisko līdzsvaru un nodrošinātu vienotu valsts finansiālo politiku, gadskārtējā valsts budžeta likumā atsevišķi tiek noteikti pašvaldību aizņēmumu un galvojumu kopējā palielinājuma apjomi. No summas, kas pašvaldībai pienākas no iedzīvotāju ienākuma nodokļa, vai no pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fonda dotācijas VK ir tiesības ieturēt summas šādos gadījumos un šādā apmērā:

- ja pašvaldība nenodrošina valsts aizdevumu līgumos noteikto saistību savlaicīgu izpildi – savlaicīgi nesamaksātās summas apmērā;
- ja pašvaldība nenodrošina valsts aizdevuma izmantošanu atbilstoši aizdevumu līgumā noteiktajam mērķim – pēc finanšu ministra rīkojuma neatbilstoši līgumā noteiktajam mērķim izmantotās aizdevuma summas apmērā.

Tāpat LBFV paredz, ka MK reglamentē kārtību, kādā valsts budžeta iestādes piešķir valsts budžeta finansējumu privātpersonām, tai skaitā, nevalstiskajām organizācijām valsts pārvaldes uzdevumu veikšanai un uzrauga piešķirtā finansējuma izlietojumu. Tādējādi ir ieviesti vienoti principi valsts pārvaldes deleģēto uzdevumu finansēšanai, izlietotā finansējuma kontrolei, atskaitīšanās par izlietoto valsts budžeta finansējumu kārtībai, kā arī minētā procesa publicitātes nodrošināšanai.

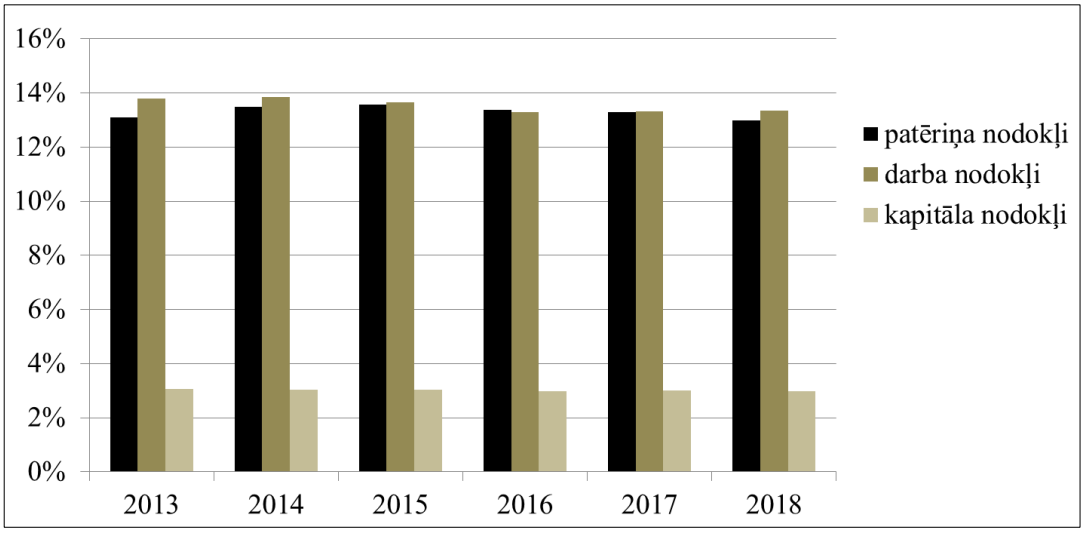
6.2. IEŅĒMUMU STRUKTŪRAS UN SISTĒMAS EFEKTIVITĀTE

Viens no būtiskiem valsts finanšu kvalitātes aspektiem ir stabilu un prognozējamu nodokļu ieņēmumu nodrošināšana budžetā valdības prioritāro sociālo un ekonomisko pasākumu finansēšanai.

6.1.tabula. Nodokļu ieņēmumi vispārējās valdības budžetā (S.13), milj. *euro*

	Kods (EKS)	2014	2015	2016	2017	2018
Nodokļu ieņēmumi						
1. Ražošanas un importa nodokļi	D.2	3424,5	3591,4	3731,8	3926,5	4072,1
2. Ienākuma un mantas kārtējie nodokļi	D.5	1834,4	1866,5	1896,9	2044,8	2177,2
3. Kapitāla nodokļi	D.91	2,4	2,5	2,7	2,9	3,2
4. Sociālās iemaksas	D.61	2041,5	2091,0	2132,5	2257,5	2400,2
No tā faktiskās sociālās iemaksas	*D.611 un D.613*	*1981,3*	*2030,8*	*2072,3*	*2197,3*	*2340,0*

Latvijā lielāko daļu no visiem nodokļu ieņēmumiem veido darba nodokļi, taču pēdējos gados nodokļu politika ir vērsta uz darba nodokļu īpatsvara samazināšanu kopējos nodokļu ieņēmumos. Veikto izmaiņu rezultātā darba nodokļu īpatsvars samazinājās no 47,0 % 2012.gadā līdz 45,6 % 2014.gadā, līdz ar to patēriņa, kapitāla nodokļu ieņēmumu īpatsvars kopējos nodokļu ieņēmumos pakāpeniski palielinājās no 53,0 % 2012.gadā līdz 54,4 % 2014.gadā.



6.1.attēls. Nodokļu ieņēmumi atbilstoši ekonomiskajām funkcijām, % no IKP

Vidēja termiņa nodokļu politikas izmaiņas ir vērstas uz darbaspēka nodokļu sloga samazināšanu un ēnu ekonomikas ierobežošanu, kā arī ekonomiskās aktivitātes, investīciju un nodarbinātības veicināšanai.

Lai samazinātu **darbaspēka nodokļu slogu**, ar 2014.gada 1.janvāri tika paaugstināts nodokļa atvieglojums par apgādībā esošu personu no 113,83 *euro* līdz 165 *euro* un neapliekamais minimums no 64,03 *euro* līdz 75 *euro*, kā arī tika samazināta valsts sociālās obligātās apdrošināšanas iemaksu likme no 35,09% līdz 34,09 %.

Savukārt no 2015.gada 1.janvāra tika paaugstināta minimālā mēneša darba alga no 320 *euro* līdz 360 *euro*, un IIN likme tika samazināta no 24% līdz 23%.

Arī vidējā termiņa būtiskākie veicamie uzdevumi ir turpināt darbaspēka nodokļu sloga samazināšanu, vienlaikus nodrošinot nodokļu ieņēmumu stabilitāti. Saskaņā ar likumā paredzēto, no 2016.gada 1.janvāra plānots IIN likmi samazināt vēl par 1 procentpunktu (no 23% uz 22%). Vienlaicīgi atbilstoši Valdības rīcības plāna Deklarācijai ("Deklarācija par Laimdotas Straujumas vadītā MK iecerēto darbību īstenošanai") 2015.gadā tiks izvērtētas iespējas diferencētā neapliekamā minimuma ieviešanai un darbaspēka nodokļu sloga mazināšanai.

Otrs īstenotais nodokļu politikas virziens saistāms ar **ēnu ekonomikas ierobežošanas pasākumu ieviešanu**. Ar 2015.gadu stājās spēkā vairāki ēnu ekonomikas apkarošanas pasākumi:

- informācijas apmaiņas procesa uzlabošana starp finanšu iestādēm, Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas dienestu un VID (2014.gada 12.novembra MK sēdes protokola Nr.62. 2.punkts paredz līdz 2015.gada 1.jūlijam iesniegt MK grozījumus Kredītiestāžu likumā, kas paredz elektroniskās informācijas apmaiņas nodrošināšanu starp kredītiestādēm un VID);
- valdes locekļa personiskās atbildības noteikšana noteiktos gadījumos par kapitālsabiedrības nokavētajiem nodokļu maksājumiem ar mērķi mazināt negodīgu komercuzņēmumu ieviestu praksi par nodokļu parādu nomaksas neveikšanu un parādu uzkrāšanu;
- Uzņēmuma reģistra rīcības noteikšana par informācijas saņemšanu no VID par riska adresēm, kas nosaka, ka uzņēmuma reģistrācija tiek atlikta, ja tiek konstatēts, ka uzņēmuma pieteikumā norādītā adrese atbilst riska adresei;
- noteikti principi, kādos gadījumos nodokļu parādniekam ir aizliegts veikt skaidras naudas darījumus;
- noteikti papildus kritēriji ārvalstnieka uzņēmuma amatpersonas sasniedzamībai, kas nosaka, ja juridisko personu pārstāv tikai tādas amatpersonas, kas ir ārvalstu pilsoņi, vismaz vienai no tām personīgi jāiesniedz dokumenti Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrā pirms ieraksta izdarīšanas par juridiskās personas reģistrāciju (grozījumi likumā "Par nodokļiem un nodevām" ir pieņemti, stāsies spēkā vienlaicīgi ar grozījumiem Komerclikumā);
- lai padarītu caurspīdīgāku uzņēmējdarbības vidi Latvijā, tiks publiskota informācija par komersantu samaksāto nodokļu apmēru;
- lai novērstu negodīgu komercpraksi un neatstātu nelabvēlīgu ietekmi uz uzņēmējdarbības vidi, ir nodalītas biedrību un nodibinājumu saimnieciskās darbības no darbības, kurām ir peļņas gūšanas mērķis;
- ieviesta jauna informatīvā deklarācija, kas nosaka pienākumu nodokļu maksātājam, kas sniedz līzinga un kreditēšanas pakalpojumus, iesniegt informatīvo deklarāciju par Latvijas Republikas rezidenta veiktajiem līzinga un/vai kredīta un ar to saistīto procentu maksājumiem, kuru summa mēnesī pārsniedz 360 *euro*, vai šādu iemaksu kopsumma kalendārā gada laikā pārsniedz 4320 *euro* (dots deleģējums MK līdz 2015.gada 1.jūnijam noteikt kārtību, kādā līzinga un kreditēšanas pakalpojumu sniedzēji sniedz informāciju VID);
- nodokļu administrēšanas uzlabošanas pasākumi, kas ietver jaunu un efektīvāku metožu ieviešanu, darbības efektivitātes un produktivitātes paaugstināšanu, kā arī darba organizācijas reformu īstenošanu;
- akcīzes nodokļa ieviešana tabakas lapām un citām tabakas lapu ražošanas izejvielām;
- akcīzes nodokļa piemērošana dīzeļdegvielai (gāzeļļai), tās aizstājējproduktiem un komponentiem, kurai ir pievienota no rapšu sēklu eļļas iegūta biodīzeļdegviela;
- noteikti lauksaimniecības tehnikas veidi, kuros atļauts izmantot dīzeļdegvielu (gāzeļļu), kam piemērojama akcīzes nodokļa likme 50 *euro* par 1000 litriem.

Ēnu ekonomika atstāj negatīvu ietekmi uz kopējo valsts ekonomikas izaugsmi, kā arī apdraud valsts tiesiskumu un godīgu konkurenci uzņēmējdarbībā. Līdz ar to viena no valdības darbības prioritātēm ir ēnu ekonomikas mazināšana valstī, kuras īstenošanai 2014.gada

16.septembrī ir izveidota Ēnu ekonomikas apkarošanas padome. Padomes uzdevums ir ēnu ekonomikas apkarošanas jomā koordinēt un uzraudzīt atbildīgo institūciju darbību ar mērķi būtiski mazināt "aplokšņu algas", apkarot nodokļu izkrāpšanas shēmas un citus negodprātīgas uzņēmējdarbības principus, kam vidējā termiņā tiks pievērsta pastiprināta uzmanība - it īpaši VID aktīva vēršanās pret nodokļu nemaksāšanu, tādejādi uzlabojot nodokļu iekasēšanu.

Papildus vēlamies norādīt, ka šobrīd noris darbs pie ieceres no 2015.gada 1.jūlija **paaugstināt akcīzes nodokļa likmes alkoholiskajiem dzērieniem un alum**, ar iespējamu likmju paaugstināšanu arī turpmākajos gados – ar 2016.gada 1.aprīli un 2017.gada 1.aprīli.

Pievienotās vērtības nodoklis

Neskatoties uz PVN ieņēmumu pieauguma tempa samazinājumu, sagaidāms stabils PVN ieņēmumu kāpums, atbilstoši prognozētajai valsts ekonomikas izaugsmei.

Turklāt PVN ieņēmumu pieaugums vidējā termiņā tiks veicināts, turpinot īstenot valdības pieņemtos pasākumus - cīņu pret nodokļu nemaksāšanu un izvairīšanos no nodokļu maksāšanas, uzlabojot nodokļa iekasēšanas efektivitāti. Uzlabojot nodokļa iekasējamību, pakāpeniski pieaugs nodokļa ieņēmumu apjoms pret IKP. PVN ieņēmumus ietekmē arī pasākumi, kas nav tieši saistīti ar PVN likuma izmaiņām, bet veicinās tā ieņēmumu pieaugumu.

6.2.tabula. Nodokļu politikas būtiskāko izmaiņu ietekme[18] uz PVN ieņēmumiem, milj. *euro*

	2015	2016	2017	2018
Cīņa ar ēnu ekonomiku un citi pasākumi, lai uzlabotu nodokļu administrēšanu (nodokļu administrēšanas uzlabošanas pasākumi, informācijas apmaiņas procesa uzlabošana starp finanšu iestādēm, Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas dienestu un VID u.c. pasākumi)	+34,3	+1,4		
Akcīzes nodokļa likmes paaugstināšana cigaretēm, cigāriem un cigarillām un smēķējamai tabakai	+0,5	+0,7	+0,8	+0,9
Ietekme no mēneša minimālās algas paaugstināšana no 320 *euro* līdz 360 *euro*	+2,7			
Izmaiņu ietekme kopā:	**37,5**	**2,1**	**0,8**	**0,9**

Uzņēmumu ienākuma nodoklis

Tiek paredzēts, ka UIN likme – 15 %, kas ir spēkā no 2004.gada un ir viena no zemākajām ES, saglabāsies nemainīga. Pēc ekonomiskās lejupslīdes, ekonomikai sekmīgi attīstoties un uzlabojoties uzņēmumu finanšu rādītājiem, kopš 2011.gada UIN ieņēmumi ir būtiski pieauguši.

2015.gada UIN ieņēmumus ietekmēs 2014.gadā pieņemtās likumdošanas izmaiņas, kas paredz jaunu UIN atlaižu ieviešanu vai esošo atcelšanu, kā arī cīņu ar ēnu ekonomiku un citus pasākumus, lai uzlabotu nodokļu administrēšanu.

Visbūtiskākās un fiskāli ietilpīgākās likumdošanas izmaiņas paredz UIN atlaižu ieviešanu vai atcelšanu:

- lai veicinātu investīcijas un ieguldījumus pētniecībā un attīstībā ir pagarināta iespēja (līdz 2020.gadam) piemērot nodokļa atvieglojumu jaunajām ražošanas tehnoloģiskajām iekārtām (piemērojot koeficientu 1,5);
- sākot ar 2014.gada 1.jūliju tiks ieviests atvieglojums, kas paredz iespēju noteiktām pētniecības un attīstības izmaksām piemērot koeficientu 3;

[18] Šeit un turpmākajās nodokļu politikas izmaiņu ietekmes tabulās atspoguļota ieviešanas gada ietekme

- ir pagarināts termiņš (līdz 2020.gadam) nodokļa atlaidēm par veiktajiem ieguldījumiem atbalstāmajos projektos, vienlaikus nosakot minimālo ieguldījuma apmēru 10 miljonu *euro* apmērā;
- 2014.gadā tika atcelti tādi atvieglojumi kā nodokļa atvieglojums (apliekamā ienākuma samazinājums) par nosacītu kredītprocentu summu un iespēja pārnest zaudējumus uzņēmumu grupā;
- no 2015.gada 1.janvāra tiks atcelts esošais mazāk atbalstāmais atvieglojums pētniecības un attīstības izmaksām;
- no 2017.gada 1.janvāra tiks atcelts nodokļa atvieglojums par saņemtajām subsīdijām lauksaimniecībai.

6.3.tabula. Nodokļu politikas būtiskāko izmaiņu ietekme uz UIN ieņēmumiem, milj. *euro*

	2015	2016	2017
UIN atlaižu ieviešana vai atcelšana	+14,1	+0,03	
Atvieglots UIN režīms augstskolām, koledžām un zinātniskajām institūcijām	-0,7		
Cīņa ar ēnu ekonomiku un citi pasākumi, lai uzlabotu nodokļu administrēšanu (nodokļu administrēšanas uzlabošanas pasākumi, informācijas apmaiņas procesa uzlabošana starp finanšu iestādēm, Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas dienestu un Valsts ieņēmumu dienestu u.c. pasākumi)	+8,9	+1,9	+1,0
Izmaiņu ietekme kopā:	**+22,3**	**+1,9**	**+1,0**

Papildus iepriekš minētajām likuma „Par uzņēmumu ienākuma nodokli" likumdošanas izmaiņas ar 2015.gadu paredz arī citus pasākumus, kuriem nav būtiskas ietekmes uz nodokļu ieņēmumiem:

- lai novērstu nevienlīdzīgu pieeju UIN piemērošanai nerezidentu gūtajam ienākumam no sniegtajiem vadības un konsultatīvajiem pakalpojumiem, kā arī no Latvijā esoša īpašuma izmantošanas, nerezidentam tiek nodrošinātas tiesības, iesniedzot nodokļa aprēķina pārskatu par minēto ienākumu (ienākumu, kas gūts sākot ar 2015.gada 1.janvāri), veikt nodokļa samaksu no apliekamā ienākuma, kas samazināts par izdevumiem, kas saitīti ar šo ienākumu gūšanu un piemērojot 15% likmi;
- likuma normas paredz personālsabiedrības sadalāmajā peļņas daļā, kas aprēķināta par taksācijas periodu, kas sākās 2015.gada 1.janvārī un turpmākajos periodos, attiecībā uz fizisko personu iekļaut arī tāda veida kapitāla ienākumus, kuri personālsabiedrības līmenī nav tikuši iekļauti ar UIN apliekamajā ienākuma aprēķinā. Lai nodrošinātu minēto ienākumu aplikšanu ar IIN vienlaicīgi ir veikti grozījumi likumā "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli";
- tiek noteikts speciāls UIN režīms Attīstības finanšu institūcijai, pēc būtības nodokļa piemērošanā pielīdzinot to kredītiestādei.

Akcīzes nodoklis

Saskaņā ar 2014.gada 17.decembra grozījumiem likumā „Par akcīzes nodokli" noteiktas vairākas izmaiņas akcīzes nodokļa piemērošanā:

- ar 2015.gada 1.aprīli ar akcīzes nodokli tiks apliktas tabakas lapas un citas tabakas izstrādājumu ražošanas izejvielas, piemērojot nodokļa likmi 55,49 *euro* par 1000 gramiem tabakas lapu, bet ar 2018.gada 1.janvāri likme tiks paaugstināta līdz 60 *euro* par 1000 gramiem tabakas lapu.

- ar 2015.gada 1.janvāri akcīzes nodokļa atbrīvojums tiek piemērots dabasgāzei, kuru izmanto siltumnīcu siltumapgādē, neatkarīgi no tā, kādas lauksaimniecības kultūras tajās tiek audzētas.
- ar 2015.gada 1.janvāri dīzeļdegvielai (gāzeļļai), tās aizstājējproduktiem un komponentiem, kam pievienota no rapšu sēklu eļļas iegūta biodīzeļdegviela un minētā biodīzeļdegviela veido vismaz 30 tilpumprocentus no kopējā produktu daudzuma, atcelta samazinātā akcīzes nodokļa likme 233,35 *euro* par 1000 litriem, un tās vietā tiek piemērota akcīzes nodokļa likme 332,95 *euro* par 1000 litriem minētās dīzeļdegvielas.
- ar 2015.gada 1.jūliju dīzeļdegviela (gāzeļļa) un dīzeļdegviela (gāzeļļa), kurai ir pievienota no rapšu sēklu eļļas iegūta biodīzeļdegviela un kuru izmanto lauksaimniecības produkcijas ražošanai, lauksaimniecības zemes apstrādei, kā arī tādas meža vai purva zemes apstrādei, kur kultivē dzērvenes vai mellenes, un zemes zem zivju dīķiem apstrādei (turpmāk – lauksaimniecībā izmantotajai dīzeļdegvielai), vairs nebūs atbrīvota no akcīzes nodokļa, kā arī vairs nebūs noteikts maksimālais kopējais dīzeļdegvielas daudzums, kam piemērojams citādāks nodokļa režīms. Tā vietā tiks piemērota samazināta akcīzes nodokļa likme 50 *euro* apmērā par 1000 litriem minētās dīzeļdegvielas. Papildus noteikts, ka, lai piemērotu samazināto akcīzes nodokļa likmi, lauksaimniecībā izmantojamā dīzeļdegviela būs jāmarķē. Vienlaicīgi noteikti lauksaimniecības tehnikas veidi, piemēram, traktortehnika un lauksaimniecības pašgājējmašīnas, kuros atļauts izmantot lauksaimniecībā izmantojamo dīzeļdegvielu, kā arī noteikta minētās dīzeļdegvielas iegādes limita diferenciācija pa lauksaimniecības nozarēm.

Akcīzes nodokļa piemērošana tabakas lapām un to lauksaimniecības tehnikas veidu noteikšana, kuros drīkst izmantot dīzeļdegvielu, kam piemēro samazināto akcīzes nodokļa likmi, ir daļa no ēnu ekonomikas ierobežošanas pasākumiem.

Saskaņā ar 2013.gada 6.novembra likumu „Grozījumi likumā "Par akcīzes nodokli" ar 2014.gada 1.jūliju tika mainīta akcīzes nodokļa cigaretēm struktūra, paaugstinot nodokļa specifiskās likmes daļu, bet samazinot procentuālo daļu līdz 25%. Atbilstoši likuma „Par akcīzes nodokli" pārejas noteikumiem akcīzes nodokļa specifisko likmi un minimālo nodokļa līmeni par 1000 cigaretēm paredzēts paaugstināt arī 2015.gadā un turpmākajos gados:

- ar 2015.gada 1.jūliju specifiskā likme noteikta 54,20 *euro* un minimālais nodokļa līmenis 89,80 *euro* par 1000 cigaretēm;
- ar 2016.gada 1.jūliju specifiskā likme noteikta 56,20 *euro* un minimālais nodokļa līmenis 93,70 *euro* par 1000 cigaretēm;
- ar 2017.gada 1.jūliju specifiskā likme noteikta 58,20 *euro* un minimālais nodokļa līmenis 97,00 *euro* par 1000 cigaretēm
- ar 2018.gada 1.jūliju specifiskā likme noteikta 60,00 *euro* un minimālais nodokļa līmenis 100,00 *euro* par 1000 cigaretēm

Saskaņā ar 2011.gada 14.aprīlī veiktajiem grozījumiem likumā „Par akcīzes nodokli" ar 2016.gada 1.janvāri tiks paaugstināta akcīzes nodokļa likme cigāriem un cigarillām no 39,84 *euro* līdz 42,69 *euro,* bet ar 2018.gada 1.janvāri līdz 45,00 *euro* par 1000 cigāriem vai cigarillām. Ar 2018.gada 1.janvāri akcīzes nodoklis tiks paaugstinātas arī smēķējamai tabakai no 55,49 *euro* par 1000 gramiem līdz 60,00 *euro* par 1000 gramiem.

6.4.tabula. Nodokļu politikas būtiskāko izmaiņu ietekme uz akcīzes nodokļa ieņēmumiem, milj. *euro*

	2015	2016	2017	2018
Akcīzes nodokļa likmes paaugstināšana cigaretēm, cigāriem un cigarillām un smēķējamai tabakai	+2,6	+3,2	+3,8	+4,2
Akcīzes nodokļa piemērošana tabakas lapām	+0,3			
Traktortehnikas veidu noteikšana, kuros atļauts izmantot lauksaimniecības produkcijas ražošanai paredzēto dīzeļdegvielu, kam piemēro samazināto akcīzes nodokļa likmi	+0,7			
Nodokļu administrēšanas uzlabošanas pasākumi	+1,2			
Izmaiņu ietekme kopā:	**+4,8**	**+3,2**	**+3,8**	**+4,2**

Nekustamā īpašuma nodoklis

No 2012.gada pašvaldībām ir tiesības ar saistošiem noteikumiem noteikt nodokļa likmi no 0,2% līdz 3,0% no nekustamā īpašuma kadastrālās vērtības. Nodokļa likme var pārsniegt 1,5% robežu tikai gadījumos, ja nekustamais īpašums netiek apsaimniekots atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajai kārtībai. Pašvaldības arī ir tiesīgas turpināt piemērot nodokļa apmēra pieauguma ierobežojumu zemei vai saglabāt nodokļa apmēru zemei iepriekšējā taksācijas gada līmenī, kā arī noteikt ierobežojuma apmēru un piemērošanas nosacījumus.

Būtiskākās likumdošanas izmaiņas, kas ir spēkā no 2015.gada 1.janvāra, nosaka, ka netiks piemērots atbrīvojums nekustamā īpašuma nodokļa saimnieciskās darbības veikšanai paredzētām uzceltām vai rekonstruētām ēkām uz 12 mēnešiem kopš ēkas nodošanas ekspluatācijā.

Iedzīvotāju ienākuma nodoklis

Sākoties ekonomikas lejupslīdei, 2009.gadā IIN ieņēmumi būtiski samazinājās, tomēr, ekonomikai atgūstoties, 2011.gadā IIN ieņēmumi pieauga, neskatoties uz 2011.gadā veiktajām izmaiņām likumdošanas normās, tai skaitā, likmes samazināšanu no 26% uz 25%, neapliekamā minimuma palielināšanu no 49,80 *euro* uz 64,03 *euro* mēnesī un atvieglojuma apmēra par apgādībā esošu personu palielināšanu no 89,64 *euro* uz 99,60 *euro* mēnesī.

Būtiskākās izmaiņas, kas ietekmēs iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumus 2015.gadā, saistāmas ar minimālās mēneša darba algas palielināšanu par 40 *euro* (no 320 *euro* līdz 360 *euro*), kā arī likmes samazināšanu par 1 procentpunktu (no 24% līdz 23%).

Papildus IIN ieņēmumus 2015. gadā ietekmēs arī citas likumdošanas izmaiņas:

- ēnu pasākumu ieviešana;
- ārvalstu pensionāru neapliekamā minimuma piemērošanas izmaiņas, kas paredz, ka persona, kurai ir piešķirta vecuma pensija saskaņā ar likumu "Par valsts pensijām" vai vecuma pensija atbilstoši ārvalsts normatīvajiem aktiem, pensionāru neapliekamo minimumu 235 *euro* mēnesī ir tiesīga saņemt, ja tā ir sasniegusi likumā "Par valsts pensijām" noteikto pensionēšanās vecumu;
- izmaiņas atvieglojumu par apgādājamajām personām piemērošanā, paredzot, ka turpmāk iedzīvotāju ienākuma nodokļu maksātājam varēs piemērot nodokļa atvieglojumu par apgādībā esošu personu, ja apgādājamā persona, kas mācās vispārējās, profesionālās, augstākās vai speciālās izglītības iestādē līdz 19 gadu vecumam, vasaras brīvlaikā saņems ar nodokli apliekamus ienākumus.

6.5.tabula. Nodokļu politikas būtiskāko izmaiņu ietekme uz IIN ieņēmumiem, milj. *euro*

	2015	2016	2017	2018
IIN likmes samazināšana 2015. gadā no 24% līdz 23% un 2016.gadā no 23% līdz 22%	-53,8	-59,6		
Valsts sociālās apdrošināšanas iemaksu griestu noteikšana 2014. gadā 46 400 *euro* apmērā	+2,3			
Valsts sociālās apdrošināšanas iemaksu griestu noteikšana 2015. gadā 48 600 *euro* apmērā		-0,2		
Mēneša minimālās algas paaugstināšana no 320 *euro* līdz 360 *euro*	+8,6			
Ārvalstu pensionāru neapliekamā minimuma piemērošanas izmaiņas	+0,4			
Pensiju indeksācija 2014. un 2015. gadā	+2,7	+1,9	+1,7	
2014., 2015. un 2016. gadā no IIN atbrīvotas saņemtās summas, kas izmaksātas kā valsts vai ES atbalsts lauksaimniecībai un lauku attīstībai				+2,2
Cīņa ar ēnu ekonomiku un citi pasākumi, lai uzlabotu nodokļu administrēšanu (t.sk., informācijas apmaiņas procesa uzlabošana starp finanšu iestādēm, Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas dienestu un VID u.c. pasākumi)	+7,9	+4,7		
Izmaiņu ietekme kopā:	**-31,9**	**-53,3**	**+1,7**	**+2,2**

Vidēja termiņa makroekonomiskās attīstības prognozes 2015.gadā paredz stabilu darba samaksas fonda palielināšanos, kas savukārt palielinās darba nodokļu ieņēmumus turpmāko gadu laikā, kā arī IIN ieņēmumus ietekmēs veiktās likumdošanas izmaiņas.

Sociālās apdrošināšanas iemaksas[19]

Vidēja termiņa sociālās apdrošināšanas iemaksu ieņēmumu dinamiku noteiks ne tikai prognozētais darba samaksas fonda pieaugums, bet arī veiktās izmaiņas likumdošanā un izmaiņas iemaksu likmēs valsts fondēto pensiju shēmā.[20]

Būtiskākās likumdošanas izmaiņas 2015.gadā, kas ietekmē sociālās apdrošināšanas iemaksu ieņēmumus, attiecas uz minimālās mēneša darba algas palielināšanas no 320 *euro* līdz 360 *euro* un ēnu ekonomikas pasākumu ieviešanu.

6.6.tabula. Nodokļu politikas būtiskāko izmaiņu ietekme uz sociālās apdrošināšanas iemaksu ieņēmumiem[21], milj. *euro*

	2015	2016	2017
Valsts sociālās apdrošināšanas iemaksu griestu noteikšana 2014.gadā 46 400 *euro* apmērā	-33,7		
Valsts sociālās apdrošināšanas iemaksu griestu noteikšana 2015.gadā 48 600 *euro* ampērā		+3,2	
Iemaksu likmes valsts fondēto pensiju shēmā paaugstināšana 2015.gadā no 4% līdz 5% un 2016.gadā no 5% līdz 6%	-68,6	-73,6	
Mikrouzņēmuma ienākuma nodokļa likmes paaugstināšana no 9% līdz 11% 2015.gadā , 2016.gadā no 11% līdz 13% un 2017.gadā no 13% līdz 15%. Izmaiņas piemērojamas mikrouzņēmumiem, kuru apgrozījums ir no 7 000 līdz 100 000 *euro*.	+7,0	+6,0	+5,1
Mēneša minimālās algas paaugstināšana no 320 *euro* līdz 360 *euro*	+12,4		
Cīņa ar ēnu ekonomiku un citi pasākumi, lai uzlabotu nodokļu administrēšanu (t.sk., informācijas apmaiņas procesa uzlabošana starp finanšu iestādēm, Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas dienestu un Valsts ieņēmumu dienestu u.c. pasākumi)	+4,1	+0,8	
Izmaiņu ietekme kopā:	**-78,8**	**-63,6**	**+5,1**

[19] Neskaitot iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā.

[20] Saskaņā ar EKS metodoloģiju, sociālās apdrošināšanas iemaksas, kas tiek novirzītas valsts fondēto pensiju shēmā, netiek uzskaitītas kā vispārējās valdības budžeta ieņēmumi.

[21] Neskaitot iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā.

Sociālās apdrošināšanas iemaksu apmēru valsts speciālajā budžetā ne tikai 2015.gadā, bet arī vidējā termiņā, būtiski ietekmē iemaksu likme valsts fondēto pensiju shēmā, kas 2015.gadā ir paaugstināta no 4 % līdz 5%, savukārt 2016.gadā tā tiks paaugstināta līdz 6 procentiem.

Subsidētās elektroenerģijas nodoklis

Subsidētās elektroenerģijas nodokli piemēro apliekamajiem ienākumiem, kas gūti no 2014.gada 1.janvāra līdz 2017.gada 31.decembrim. Nodoklis ir ieviests uz laiku līdz 2017.gada beigām, paredzot tā samazinājumu vai izbeigšanu, ja tiek faktiski panākts obligātā iepirkuma komponentes ietvaros izmaksājamo subsīdiju apjoma samazinājums.

Ar subsidētās elektroenerģijas nodokli apliekami ienākumi, kas saņemti no obligātā iepirkuma ietvaros pārdotās elektroenerģijas, no saņemtās garantētās maksas par koģenerācijas stacijā vai elektrostacijā uzstādīto elektrisko jaudu, kā arī no pārdotās elektroenerģijas, kas tiek pārdota publiskajam tirgotājam (licencētam elektroenerģijas pārvades vai sadales uzņēmumam) saskaņā ar Enerģētikas likuma 40. panta redakcijām, kas bija spēkā no 1998. gada 6. oktobra līdz 2005.gada 7.jūnijam, un attiecīgo MK noteikto kārtību.

Subsidētās elektroenerģijas nodoklis tika ieviests, lai ierobežot elektroenerģijas kopējās cenas pieaugumu, un tādejādi nodrošinātu tautsaimniecības konkurētspēju un nepalielinātu mājsaimniecību enerģētisko nabadzību, kā arī nodrošinātu valsts budžetu ar papildu ieņēmumiem, kas ļautu finansiāli nodrošināt elektroenerģijas lietotāju atbalsta pasākumu īstenošanu. Netieši subsidētās elektroenerģijas nodokļa mērķis ir veicināt konkurētspējīgu elektroenerģijas ražošanu no atjaunojamiem energoresursiem un efektīvā koģenerācijā, motivējot ražot enerģiju visefektīvākajā veidā un nodrošinot, ka turpmāk tirgū ienāk tikai konkurētspējīgas tehnoloģijas.

Subsidētās elektroenerģijas nodoklim ir noteiktas trīs diferencētas likmes – 15% dabasgāzes stacijām, 10% atjaunojamo energoresursu stacijām un 5% stacijām, kas nodrošina ar siltumenerģiju centralizētās sistēmas un kuru subsidētās elektroenerģijas nodokļa likmei ir tieša ietekme uz siltumenerģijas gala tarifu lietotājiem.

6.7.tabula. Nodokļu politikas būtiskāko izmaiņu ietekme uz subsidētās elektroenerģijas nodokļa ieņēmumiem, milj. *euro*

	2014	**2018**
Subsidētā elektroenerģijas nodokļa ieviešana	+32,8	-32,8
Izmaiņu ietekme kopā:	**+32,8**	**-32,8**

7. PUBLISKO FINANŠU ILGTSPĒJA

7.1. PUBLISKO FINANŠU ILGTERMIŅA ATTĪSTĪBAS SCENĀRIJS

Valsts finanšu ilgtspējai ir būtiska loma tautsaimniecības izaugsmē. Ilgtspēju ietekmē ne tikai budžeta sākotnējā pozīcija, bet arvien aktuālāks Eiropā kļūst jautājums par demogrāfisku izmaiņu ietekmi uz budžetu, sevišķi saistībā ar sabiedrības novecošanos. Tā var būtiski ietekmēt budžeta izdevumus, veicinot to pieaugumu ilgtermiņā.

Saskaņā ar EK 2012.gada Fiskālās ilgtspējas ziņojumu (*Fiscal Sustainability Report*) Latvija ir novērtēta kā valsts ar zemu risku attiecībā uz publisko finanšu ilgtspēju. Lai ierobežotu sabiedrības novecošanās negatīvo ietekmi uz publiskajām finansēm ilgtermiņā, 2012.gadā tika veikta būtiska reforma Latvijas pensiju sistēmā, nosakot pakāpenisku pensionēšanās vecuma paaugstināšanu līdz 65 gadu vecumam 2025.gadā.

EK sadarbībā ar dalībvalstīm AWG vienu reizi trijos gados izstrādā ar sabiedrības novecošanos saistīto vispārējās valdības budžeta izdevumu ilgtermiņa prognozes, kā arī novērtē publisko finanšu ilgtspēju katrai dalībvalstij. Ilgtermiņa prognožu pamatā ir demogrāfiskās prognozes, ko sniedz *Eurostat*, un pieņēmumi par ekonomisko izaugsmi un tās noteicošajiem faktoriem ilgtermiņā. Aktualizētās ilgtermiņa ar sabiedrības novecošanos saistīto izdevumu prognozes visām dalībvalsīm tiks iekļautas EK 2015.gada Novecošanās ziņojumā (*Ageing Report*), kas tiks apstiprināts un publicēts 2015.gada maijā. Savukārt, aktualizēto Fiskālās ilgtspējas ziņojumu EK plāno publicēt 2015.gada otrā pusē.

2014.gadā *Eurostat* publicēja demogrāfiskās prognozes *EUROPOP2013* un Latvijā līdz 2060.gadam tiek prognozēta iedzīvotāju skaita samazināšanās, neskatoties uz tendenci ES kopumā iedzīvotāju skaitam pieaugt. *Eurostat* bāzes scenārijā prognozē, ka Latvijas iedzīvotāju kopējais skaits samazināsies no 2,0 miljoniem 2013.gadā līdz 1,4 miljoniem 2060.gadā. Tajā skaitā tiek prognozēts, ka darbspējas vecuma (15-64) iedzīvotāju skaits samazināsies par 42,0% jeb no 1,3 miljoniem 2013.gadā līdz 0,8 miljoniem iedzīvotāju 2060.gadā. Savukārt, iedzīvotāju skaits vecumā virs 65 gadiem 2060.gadā salīdzinājumā ar 2013.gadu palielināsies par 3,0% un kopumā būs 0,4 miljoni iedzīvotāju.

Saskaņā ar AWG makroekonomiskajiem pieņēmumiem tiek prognozēts, ka demogrāfisko izmaiņu ietekmē būs vērojamas izmaiņas nodarbinātības tendencēs. Paredzams, ka ilgtermiņā pieaugs gan līdzdalības līmenis darba tirgū, gan samazināsies bezdarbs. Tas daļēji ļaus kompensēt darbspējas vecuma iedzīvotāju skaita samazināšanās ietekmi uz nodarbinātību. Tiek prognozēts, ka produktivitāte ilgtermiņā būs noteicošais ekonomiskās izaugsmes faktors un tas būs konverģences pamats ilgtermiņā.

Tiek plānots, ka aktualizētās ilgtermiņa budžeta izdevumu prognozes tiks apstiprinātas un publicētas 2015.gada maijā un atbilstoši AWG bāzes scenārija projektam tiek prognozēts, ka Latvijā 2060.gadā salīdzinājumā ar 2013.gadu ar sabiedrības novecošanos saistīto izdevumu īpatsvars iekšzemes kopproduktā samazināsies no 16,2% no IKP līdz 14,4% no IKP. Samazinājumu pamatā noteiks pensiju izdevumu īpatsvara kritums iekšzemes kopproduktā.

Ilgtermiņa budžeta izdevumu bāzes scenārija projekts paredz, ka:

- Pensiju izdevumu īpatsvars IKP samazināsies no 7,7% no IKP 2013.gadā līdz 4,6% no IKP 2060.gadā;
- Veselības aprūpes izdevumu īpatsvars IKP palielināsies no 3,8% no IKP 2013.gadā līdz 4,4% no IKP 2060.gadā;
- Ilgstošās aprūpes izdevumu īpatsvars IKP palielināsies no 0,6% no IKP 2013.gadā līdz 0,8% no IKP 2060.gadā;
- Izglītības izdevumu īpatsvars IKP palielināsies no 3,8% no IKP 2013.gadā līdz 4,5% no IKP 2060.gadā;

- Izdevumu bezdarbnieku pabalstiem īpatsvars IKP samazināsies no 0,3% no IKP 2013.gadā līdz 0,1% no IKP 2060.gadā.

Likumdošanas izmaiņas, kas ir ņemtas vērā, sagatavojot pensiju izdevumu ilgtermiņa prognozes, ir atbilstošas likumam „Par valsts pensijām", kas paredz, ka:

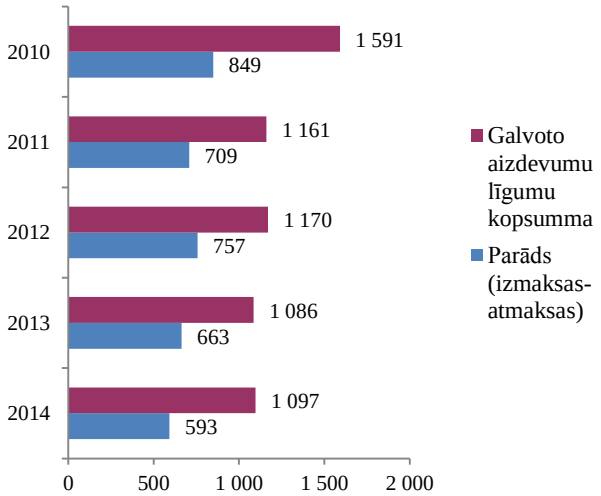
- pakāpeniski par trīs mēnešiem katru gadu pieaugs pensionēšanās vecums, sasniedzot 65 gadus līdz 2025.gadam (62 gadi 6 mēneši 2015.gadā). Vienlaikus ir saglabāta iespēja pieprasīt vecuma pensiju priekšlaicīgi divus gadus pirms vispārējā pensionēšanās vecuma (60 gadi 6 mēneši 2015.gadā);
- pieaug minimālais nepieciešamais apdrošināšanas stāžs, kas ļauj kvalificēties vecuma pensijas saņemšanai, no 10 uz 15 gadiem, un, sākot ar 2025.gadu, no 15 uz 20 gadiem. Palielinot nepieciešamo minimālo stāžu vecuma pensijas saņemšanai, tiek stimulēta valsts sociālās apdrošināšanas iemaksu veikšana;
- kopš 2013.gada ir atjaunota piešķirto pensiju indeksācija, sākotnēji indeksējot mazās pensijas, bet jau ar 2014.gadu indeksējot pensijas vai tās daļas apmēru līdz 285 *euro*, ņemot vērā faktisko patēriņa cenu indeksu un 25% no apdrošināšanas iemaksu algu summas reālā pieauguma procentiem. Sākot ar 2015.gadu, valsts pensija vai tās daļas apmērs, kas nepārsniedz 50% no iepriekšējā kalendārā gada vidējās apdrošināšanas iemaksu algas valstī, tiek indeksēts reizi gadā 1.oktobrī, ņemot vērā faktisko patēriņa cenu indeksu un 25% no apdrošināšanas iemaksu algas reālā pieauguma procentiem.

Tāpat 2012.gadā tika veikti grozījumi Valsts fondēto pensiju likumā, kas paredz pakāpeniskāku iemaksu likmes paaugstināšanu pensiju sistēmas 2.līmenī – 2015.gadā iemaksu likmi palielinot no 4% līdz 5% un 2016.gadā līdz 6%.

7.2. VALSTS SNIEGTIE GALVOJUMI

2014.gadā saskaņā ar likumu „Par valsts budžetu 2014.gadam" bija plānots izsniegt galvojumus 40,9 milj. *euro* apmērā tikai studējošo kreditēšanas (12,8 milj. *euro*) un studiju kreditēšanas (28,1 milj. *euro*) programmu īstenošanai. 2014.gadā faktiski izsniegtie valsts galvojumi par studiju un studējošo saistībām bija 10,6 milj. *euro*.

Valsts galvoto aizdevumu atlikums 2014.gada beigās sasniedza 592,6 milj. *euro*, kas salīdzinājumā ar valsts galvoto aizdevumu atlikumu 2013.gada beigās ir samazinājies par 70,3 milj. *euro*.



7.1.attēls. Valsts galvoto aizdevumu atlikums attiecīgā gada beigās (milj. *euro*)

Likumā „Par valsts budžetu 2015.gadam" paredzēti valsts galvojumi 37,8 milj. *euro* apmērā, tai skaitā studējošo kreditēšanai 10,8 milj. *euro* apmērā, studiju kreditēšanai 25,2 milj. *euro* apmērā un Eiropas Investīciju bankas finansēto projektu finansēšanai Āfrikas, Karību jūras reģiona un Klusā okeāna valstīs un Aizjūras zemēs un teritorijās – 1,8 milj. *euro* apmērā.

Izvērtējot informāciju par aizņēmēju finansiālo stāvokli, līdzšinējo kredītvēsturi, nodrošinājuma likviditāti un apjomu, kā arī citu pieejamo informāciju, kā relatīvi riskantāki tiek novērtēti galvojumi 16 aizņēmējiem, lielāko daļu no kuriem veido slimnīcu atbalstam izsniegtie galvotie aizdevumi. Minētajiem aizņēmējiem galvoto aizņēmumu neatmaksātais atlikums 2014.gada 31.decembrī veidoja 58% no kopējā galvoto aizdevumu neatmaksātā atlikuma. Ņemot vērā minēto izvērtējumu, pastāv varbūtība, ka relatīvi riskanto valsts galvoto aizdevumu saistības vai to daļa varētu netikt izpildītas noteiktajā termiņā. Attiecīgi likumā „Par valsts budžetu 2015.gadam" valdības rīcības pieļaujamās robežas, lai segtu izdevumus, kas var rasties, pildot uz valsts budžetu attiecināmās valsts galvotā parāda saistības 2015.gadā, ir noteiktas 133,8 milj. *euro* apmērā (~0,5 % no IKP).

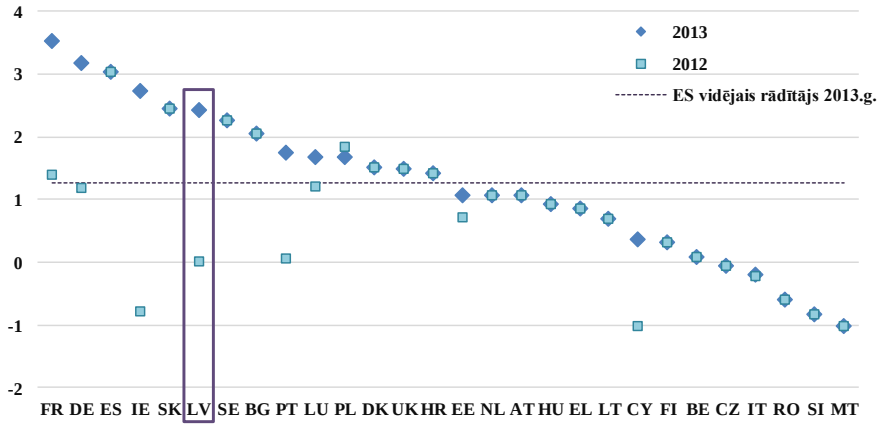
2014.gada 8.jūlijā stājās spēkā jaunie MK noteikumi Nr.391 „Kārtība, kādā gadskārtējā valsts budžeta likumprojektā iekļauj pieprasījumus valsts vārdā sniedzamajiem galvojumiem, un galvojumu sniegšanas un uzraudzības kārtība", kas tika izstrādāti valsts galvojumu politikas pilnveidošanas procesa ietvaros, nosakot stingrākas normas un iekļaujot paaugstināta aizdevuma atmaksas riska noteikšanas kritērijus, pastiprinot valsts galvoto saistību uzraudzību, palielinot nozares ministrijas atbildību par projekta biznesa plāna īstenošanas gaitu, lai nodrošinātu tā atbilstību attiecīgās nozares ministrijas politikas plānošanas dokumentos noteikto mērķu sasniegšanai, kā arī paredzēta rīcība, kad pasliktinās valsts galvojuma saņēmēja finanšu rādītāji un komercķīlas priekšmeta vērtība, lai maksimāli tiktu nodrošināta valsts interešu aizsardzība.

8. VALSTS FINANŠU INSTITUCIONĀLĀS IEZĪMES

8.1. VALSTS BUDŽETA NOTEIKUMU IEVIEŠANA UN CITAS INSTITUCIONĀLĀS ATTĪSTĪBAS ATTIECĪBĀ UZ VALSTS FINANSĒM

Kopš FDL stāšanās spēkā 2013.gada 6.martā gan 2014.gada, gan 2015.gada valsts budžeta un Ietvara likuma veidošanas procesā tika nodrošināta fiskālo nosacījumu ieviešana. Vienlaikus jāatzīmē, ka EK vērtējumā Latvija ir viena no dalībvalstīm, kas pilnībā atbilst SIP nosacījumiem, ierindojot Latviju tādu valstu vidū, kā Vācija, Nīderlande, Luksemburga, Īrija un Slovākija.

Tāpat jāatzīmē, ka saskaņā ar EK datu bāzi par ES dalībvalstu fiskālo pārvaldību[22] Latvija 2013.gadā ir viena no divām valstīm, kas būtiski ir uzlabojusi fiskālo pārvaldību, un ieņem sesto vietu kā viena labākajām, kam kopējais fiskālo nosacījumu stiprumu indekss ir augsts. Fiskālo nosacījumu indekss tiek aprēķināts, ņemot vērā spēkā esošos skaitliskos fiskālos nosacījumus un to attiecināšanu uz vispārējās valdības sektoriem, kā arī institucionālās iezīmes, to tiesiskumu, sabiedrības ieinteresētību.



8.1.attēls. Fiskālo nosacījumu indekss

Atbilstoši FDL Ietvara likuma un gadskārtējā valsts budžeta likuma, un to grozījumu sagatavošanā un izpildē ir jāievēro sekojoši fiskālie nosacījumi:

1. **Bilances nosacījums.** FDL paredz sabalansētu budžetu strukturālajā izteiksmē, nosakot, ka strukturālā bilance nedrīkst būt mazāka par -0,5% no IKP;
2. **Izdevumu pieauguma tempa nosacījums.** FDL paredz, ka papildus tam, ka tiek ierobežots strukturālais deficīts, tiek noteikts arī, ka izdevumi, izslēdzot IKP deflatoru, nedrīkst augt ātrāk kā vidējais potenciālā IKP pieaugums. Jāmin, ka šim nosacījumam ir paredzēti izņēmumi saskaņā ar Padomes Regulas Nr. 1175/2011 9.pantā noteiktajām atkāpēm;
3. **Valsts budžeta izdevumu sliekšņu noteikšana vidējā termiņā.** FDL dod sākotnējos fiskālos rādītājus, saskaņā ar kuriem tiek izstrādāts Ietvara likums. Šajā likumā viens no būtiskākajiem rādītājiem ir valsts izdevumu sliekšņi turpmākajiem 3 gadiem. FDL nosaka, ka kā standarta nosacījums darbojas šo izdevumu sliekšņu stabilitātes nosacījums – Ietvara likuma pirmā un otrā gada izdevumu sliekšņi tiek pārmantoti no iepriekšējā Ietvara likuma otrā un trešā gada izdevumu sliekšņiem. Kā atkāpe no minētā

[22] Fiscal governance in the EU Member States
http://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/fiscal_governance/index_en.htm

nosacījuma – izdevumu sliekšņi netiek pārmantoti, ja sliekšņu lielums saskaņā ar atjaunotajām makroekonomiskajām prognozēm atšķiras no pārmantotajiem sliekšņiem vairāk kā par 0,1% no IKP.

Papildu stingru fiskālo nosacījumu ieviešanai, par to uzraudzību gan Ietvara likuma un gadskārtējā valsts budžeta plānošanas procesā, gan arī izpildes stadijā ir atbildīga Fiskālā disciplīnas padome, kura tika izveidota 2013.gadā un sāka darboties 2014. gadā. Izstrādājot likumu "*Par valsts budžetu 2015.gadam*" un likumu "*Par vidēja termiņa budžeta ietvar 2015., 2016. un 2017.gadam*", Padome sagatavoja pirmo fiskālās disciplīnas uzraudzības ziņojumu, kurā norādīja, ka kopumā tiek ievēroti FDL principi un nosacījumi.

2014.gadā tika ieviests viens no FDL instrumentiem – fiskālo risku vispārējās vadība, kuras mērķis ir nodrošināt fiskālo rādītāju stabilitāti vidējā termiņā neatkarīgi no ārējo faktoru izraisītām izmaiņām, kā arī mazināt ārējo faktoru izraisīto izmaiņu ietekmi uz fiskālajiem rādītājiem katrā Ietvara likuma perioda gadā. Sadarbībā ar centrālajām valsts iestādēm tika apkopota informācija par tās kompetencē esošiem fiskālajiem riskiem, un balstoties uz to tika izstrādāta fiskālo risku deklarācija, kurā ir noteikts fiskālās nodrošinājuma rezerves apjoms 2017.gadam 0,1% no IKP apmērā. Jāatzīmē, ka Ietvara likuma projektam 2015., 2016. un 2017.gadam tika pievienota Fiskālo risku deklarācija, kurā fiskālie riski tika iedalīti kvantificējamos un nekvantificējamos riskos.

Fiskālie riski tiek apkopoti fiskālo risku reģistrā, kas ir viens no fiskālo risku vispārējās vadības galvenajiem instrumentiem, kurā ikgadēji tiek atjaunota informācija. Sākot ar 2015.gadu centrālās valsts iestādes katru gadu iesniedz FM fiskālo risku vadības ziņojumus par to uzraudzībā esošajiem fiskālajiem riskiem.

8.2. VIDĒJA TERMIŅA BUDŽETA PLĀNOŠANA

Atbilstoši LBFV vidēja termiņa valsts budžeta plānošana — process, kurā tiek noteikti pieejamie resursi vidējam termiņam un nodrošināta šo resursu izlietošana atbilstoši valdības noteiktajām prioritātēm. Vidējs termiņš — triju gadu periods, ko veido saimnieciskais gads, kuram plāno valsts budžetu, un tam sekojošie divi saimnieciskie gadi.

Sākot ar 2007.gadu valstī tiek sagatavots Ietvars nākamajiem trijiem saimnieciskajiem gadiem, iekļaujot tajā vidēja termiņa valsts makroekonomiskās situācijas analīzi, valdības fiskālās politikas mērķus vidējam termiņam, valsts budžeta ieņēmumu prognozes un maksimāli pieļaujamo valsts budžeta kopējo izdevumu apjomu katrai ministrijai un citām centrālajām valsts iestādēm vidējam termiņam. Ņemot vērā, ka Ietvaram nebija juridiski saistošs raksturs un tas tikai indikatīvi norādīja maksimāli pieļaujamo valsts budžeta kopējo izdevumu apjomu vidējam termiņam, radās nepieciešamība nostiprināt vidējā termiņa budžeta plānošanas sistēmu. Līdz ar to tika veikti attiecīgi grozījumi LBFV un, sākot ar 2012.gada 1.janvāri, Ietvaru, ko kopš 2007.gada tika apstiprinājis MK, sāka izstrādāt likuma formā kā Ietvara likumu, kuru apstiprina Saeima. Tādējādi Ietvara likumā iekļautajiem sasniedzamajiem finanšu rādītājiem ir juridiski saistošs spēks un uz tiem ir jābalstās gadskārtējā valsts budžeta likuma izstrādāšanā, kā arī turpmāko Ietvara likumu izstrādāšanā.

Ietvara likumu izstrādā katru gadu, nākamo triju gadu periodam, pie tam katra nākamā Ietvara likuma perioda pirmajam un otrajam gadam tiek izmantoti iepriekšējā Ietvara likumā noteiktie rādītāji, kas precizēti atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajiem gadījumiem, savukārt trešajā gadā plānotie rādītāji ir jauni. Turklāt Ietvara likums tiek sasaistīts ar attīstības plānošanas dokumentiem, nodrošinot pieejamo resursu sasaisti ar valdības politikas prioritātēm vidējā termiņā un tas pakļaujas FDL noteiktajiem fiskālajiem nosacījumiem, nodrošinot pārredzamu un atbildīgu fiskālo politiku. Tādējādi Ietvara likums ir galvenais instruments fiskālās disciplīnas ievērošanā.

Ietvara likuma darbības perioda pirmais gads tiek detalizēti izvērsts gadskārtējā valsts budžeta likumā. Ietvara likumā katram likuma perioda gadam tiek norādīti vidēja termiņa budžeta mērķi un Nacionālajā attīstības plānā noteiktie prioritārie attīstības virzieni, valdības fiskālās politikas mērķu formulējums, maksimāli pieļaujamais valsts budžeta izdevumu kopapjoms (arī izdevumu kopapjoms katram budžeta resoram), iekšzemes kopprodukta prognozes, valsts budžeta ieņēmumu prognozes, valsts budžeta finansiālās bilances apjoms (maksimālais deficīta līmenis un vai minimālais pārpalikuma līmenis). Pirmais Saeimas apstiprinātais Ietvara likums tika izstrādāts 2013. – 2015.gadu periodam, savukārt paskaidrojumus vidēja termiņa Ietvara likumam sāka pievienot, gatavojot likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam". Turklāt atbilstoši FDL nosacījumiem vienlaikus ar likumprojektu "Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016., un 2017.gadam" tika pirmo reizi izstrādāta Fiskālo risku deklarācija, kuras mērķis ir nodrošināt fiskālo risku vispārēju vadību, kā arī fiskālo rādītāju stabilitāti vidējā termiņā.

Saskaņā ar normatīvajos aktos noteiktajiem termiņiem Ietvara likumprojektu 2014.-2016.gadu periodam un likumprojektu „Par valsts budžetu 2014.gadam" Saeima apstiprināja 2013.gada 7.novembrī, Ietvara likumprojektu 2015.-2017.gadu periodam un likumprojektu „Par valsts budžetu 2015.gadam" Saeima apstiprināja 2014.gada 17.decembrī.

Attiecībā uz vidēja termiņa mērķiem un iniciatīvām LBFV ir noteikts, ka ministrijas un citas centrālās valsts iestādes sagatavo priekšlikumus JPI, ja attiecīgajos nākamajos saimnieciskajos gados atbilstoši aktuālākajām makroekonomiskās attīstības prognozēm būs pieejami līdzekļi JPI finansēšanai. Priekšlikumus JPI iesniedz vidēja termiņa budžeta ietvara likuma projekta un gadskārtējā valsts budžeta likuma projekta izstrādes un iesniegšanas grafikā noteiktajā termiņā. Priekšlikumus JPI gatavo, pamatojoties uz Nacionālajā attīstības plānā, Valsts aizsardzības koncepcijā un citos attīstības plānošanas dokumentos noteiktajām prioritātēm un mērķiem, tostarp ņemot vērā nepieciešamību veikt budžeta iestāžu kapacitātes (administratīvās spējas) stiprināšanas pasākumus. Tādējādi tiek nodrošināta valstī noteikto prioritāšu sasaiste ar valsts budžetā pieejamajiem resursiem vidējam termiņam.

8.3. BUDŽETA PROCEDŪRAS, T.SK. VALSTS FINANŠU STATISTIKAS PĀRVALDE

8.3.1. Budžeta procedūras

Latvijas Republikas Satversme nosaka, ka Saeima ik gadu pirms saimnieciskā gada sākšanās lemj par valsts ienākumu un izdevumu budžetu, kura projektu tai iesniedz MK. **Gadskārtējo valsts budžeta likumu apstiprina Saeima.**

Valsts budžeta līdzekļu izdevumu plānošanā sākotnēji tiek aprēķināti un saskaņoti bāzes izdevumi. Bāzes izdevumu aprēķinu un to sasaistes principus ar Ietvara likumu nosaka MK 2012.gada 11.decembra noteikumi Nr.867 „Kārtība, kādā nosakāms maksimāli pieļaujamais valsts budžeta izdevumu kopapjoms un maksimāli pieļaujamais valsts budžeta izdevumu kopējais apjoms katrai ministrijai un citām centrālajām valsts iestādēm vidējam termiņam". Tādējādi tiek noteikts nepieciešamais izdevumu apjoms, lai nodrošinātu valsts funkciju izpildi nemainīgā līmenī.

Aprēķinot maksimāli pieļaujamo valsts budžeta izdevumu kopapjomu, kas sastāv no valsts pamatbudžeta un valsts speciālā budžeta bāzes izdevumiem un valsts pamatbudžeta un valsts speciālā budžeta attīstības izdevumiem, ja MK ir pieņemts lēmums par JPI, FM pamatojas uz Ietvara likumu, prognozēm par makroekonomisko attīstību, kā arī ievēro valstī noteiktos fiskālos nosacījumus.

Pamatojoties uz MK apstiprināto maksimāli pieļaujamo izdevumu apjomu katram budžeta resoram, ministrijas un citas centrālās valsts iestādes izstrādā un iesniedz FM budžeta

pieprasījumus saskaņā ar MK 2012.gada 31.jūlija noteikumiem Nr.523 „Noteikumi par budžeta pieprasījumu izstrādāšanas un iesniegšanas pamatprincipiem". Noteikumi nosaka vienotus budžeta programmu veidošanas principus, valsts pamatbudžeta un valsts speciālā budžeta pieprasījumu sagatavošanas pamatprincipus, kā arī budžeta pieprasījuma sastāvu.

Lai nodrošinātu sabiedrībai uzskatāmu priekšstatu par to, kādi resursi ir iesaistīti valsts pamatfunkciju īstenošanā, un kādi – ES un citu ārvalstu politiku instrumentu pasākumu ieviešanā, budžets tiek sagatavots šādās sadaļās:

- Valsts pamatfunkciju īstenošana (izņemot ES politiku instrumentu un pārējās ārvalstu finanšu palīdzības līdzfinansētos un finansētos projektus un pasākumus);
- ES politiku instrumentu un pārējās ārvalstu finanšu palīdzības līdzfinansēto un finansēto projektu un pasākumu īstenošana.

Valsts budžeta pieprasījumus ministrijas un citas centrālās valsts iestādes izstrādā un iesniedz FM saskaņā ar Ietvara likuma projekta un gadskārtējā valsts budžeta likuma projekta izstrādes un iesniegšanas grafiku, kuru atbilstoši LBFV finanšu ministrs iesniedz MK.

Gadskārtējā valsts budžeta likumprojekta sagatavošanas procesā tiek kompleksi vērtēti un pēc tam atspoguļoti valsts budžeta likumā šādi rādītāji:

- valsts budžeta ieņēmumi sadalījumā pa ieņēmumu veidiem (sadalījumā pa atbildīgajām ministrijām);
- valsts budžeta izdevumi sadalījumā pa programmām (apakšprogrammām) un izdevumu veidiem atbilstoši ekonomiskajai būtībai;
- valsts budžeta finansiālā bilance;
- maksimālais valsts parāda maksimāli pieļaujamais apjoms saimnieciskā gada beigās;
- valsts vārdā izsniedzamo galvojumu apmērs;
- valsts budžeta aizdevumu kopējais palielinājums;
- valsts budžeta mērķdotāciju apmērs pašvaldībām, kā arī valsts budžeta dotācijas apmērs pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fondam;
- pašvaldību aizņēmumu kopējais palielinājums un pašvaldību sniegto galvojumu kopējais palielinājums;
- citi nosacījumi, piemēram, valsts fondēto pensiju shēmas iemaksu likme un iemaksu summa.

Gadskārtējā valsts budžeta likumprojekta paskaidrojumos tiek ietverts makroekonomiskās attīstības scenārija apraksts, fiskālais apskats, ieņēmumu prognožu analīze, valsts budžeta izdevumu plānošanas būtiskākie elementi, budžeta programmu paskaidrojumi, valsts budžeta izdevumi funkcionālajā, administratīvajā un ekonomisko kategoriju sadalījumā, kā arī informācija par plānotajiem investīciju projektiem, informācija par valsts finansiālajām saistībām (kopsavilkums), kā arī informācija par budžeta likumprojektu paketes ietvaros veiktajiem grozījumiem normatīvajos aktos. Katrai valsts budžeta likumprojektā ietvertajai pamatbudžeta vai speciālā budžeta programmai (apakšprogrammai) budžeta paskaidrojumi tiek sagatavoti atsevišķā sadaļā, kas satur informāciju par programmas (apakšprogrammas) mērķiem, galvenajām aktivitātēm un institūcijām, kas nodrošinās programmas (apakšprogrammas) izpildi, darbības rezultātiem un to rezultatīvajiem rādītājiem, papildus piešķirto finansējumu JPI realizācijai, finansiāliem rādītājiem un kopējo izdevumu izmaiņām. Tāpat paskaidrojumos ir pieejama arī informācija par vidējo amata vietu skaitu un atlīdzību budžeta resorā.

Valsts budžeta likumprojekta izstrādes gaitā notiek LPS un FM sarunas, kuru rezultātā tiek sagatavots MK un LPS vienošanās un domstarpību protokola projekts. Protokola projektā tiek iekļauti jautājumi par pašvaldību nodokļu ieņēmumiem, valsts budžeta transfertiem pašvaldībām, aizņēmumiem, galvojumiem, ilgtermiņa saistībām, pašvaldību finanšu izlīdzināšanu, kā arī citi ar pašvaldību darbību un finansēm saistīti jautājumi. Protokola projekts tiek iesniegts izskatīšanai paplašinātajā MK komitejas sēdē. Saskaņā ar likumu "Par pašvaldību budžetiem" protokola projekts jāpievieno gadskārtējā valsts budžeta likumprojektam, MK to iesniedzot Saeimā. LBFV paredz rīkot sarunas ar LPS arī vidēja termiņa budžeta ietvara likumprojekta izstrādes gaitā par pašvaldību intereses saistošiem jautājumiem, un sarunu rezultātus protokola veidā pievieno likumprojektam, to virzot uz Saeimu.

Atbilstoši likumam „Par pašvaldību budžetiem", pašvaldības izstrādā savus budžetus ne vēlāk kā divu mēnešu laikā pēc gadskārtējā valsts budžeta likuma izsludināšanas.

Ir pastiprināta neatkarīgo iestāžu (tiesas, Valsts kontrole, Tiesībsargs un citas) loma budžeta procesā. LBFV nosaka, ka MK, sagatavojot Ietvara likuma projektu un gadskārtējā valsts budžeta likuma projektu, ir jāuzklausa neatkarīgo iestāžu viedoklis par attiecīgo iestāžu finansējuma sadaļām, jāpamato MK viedoklis finansējuma samazinājuma gadījumā, kā arī minēto sarunu rezultāti protokola veidā ir jādara zināmi likumdevējam, pievienojot tos attiecīgajiem likumprojektiem.

Ja līdz saimnieciskā gada sākumam pašvaldības budžets nav apstiprināts, pašvaldības izdevumi mēnesī nedrīkst pārsniegt divpadsmito daļu no iepriekšējā gada izdevumiem ar noteikumu, ka salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu pašvaldībai nesamazinās izpildāmo funkciju apjoms.

MK ir tiesības noteikt valsts un pašvaldību budžeta plānošanas un izpildes papildu nosacījumus, lai nodrošinātu makroekonomisko procesu izraisīto paaugstināto fiskālo, ekonomisko un sociālo risku ietekmes mazināšanas un novēršanas pasākumus un nodrošinātu starptautiskajās saistībās noteikto fiskālo kritēriju izpildi.

8.3.2. Valsts finanšu statistikas pārvaldība

CSP apkopo valsts finanšu statistiku, kas aprēķināta atbilstoši EKS 2010 prasībām.

Vispārējās valdības sektora (S.13) ietvars Latvijā atbilstoši EKS 2010 metodoloģijai sastāv no trim apakšsektoriem: centrālās valdības apakšsektora (S.1311), pašvaldību apakšsektora (S.1313) un sociālās apdrošināšanas apakšsektora (S.1314).

Vispārējās valdības sektorā uz 2014.gada 31.decembri bija 1130 neatkarīgas budžeta iestādes, no tām centrālās valdības apakšsektorā - 255 iestādes, pašvaldību apakšsektorā – 874 iestādes un sociālās apdrošināšanas fonda apakšsektorā – viena iestāde, bez tam - 128 valsts un pašvaldību kontrolēti un finansēti komersanti, no tiem valsts kontrolēti – 49 komersanti, pašvaldību kontrolēti – 79 komersanti.

Uz vispārējās valdības sektoru attiecināmo komersantu sarakstu sastāda CSP, pārbaudot komersanta atbilstību sekojošiem kritērijiem:

- vai tam ir institucionālas vienības pazīmes;
- vai tas ir piederīgs publiskajam sektoram (valsts un pašvaldību līdzdalība komersanta pamatkapitālā pārsniedz 50 %);
- vai tas ir uzskatāms par ārpustirgus publiskā sektora institucionālo vienību.

Ja vienības galvenā funkcija ir līdzdalība nacionālā ienākuma un bagātības pārdalē un tai ir piešķirts Vispārējās ekonomiskās darbības klasifikācijas NACE 2.red. kods, kas sākas ar "84" (klasifikācijas nodaļa "Valsts pārvalde un aizsardzība; obligātā sociālā apdrošināšana"),

vienība tiek attiecināta uz vispārējās valdības sektoru. Piederību vispārējās valdības sektoram nosaka, analizējot vienības gada pārskatā sniegtos datus par finansiālo darbību. Analīzē tiek lietoti pēdējo piecu gadu pārskatu dati. Ja stabili (pēdējos trijos gados) izpildās nosacījums, ka vienības neto apgrozījums mīnus saņemtie valsts vai pašvaldības budžeta asignējumi ir mazāk kā 50% no vienības darbības izmaksām, vienība tiek attiecināta uz vispārējās valdības sektoru. Bez tam, ja vienības galvenais ienākuma avots ir citu valdības vienību maksa par pakalpojumiem, tā tiek attiecināta uz vispārējās valdības sektoru.

CSP katru ceturksni gatavo detalizētu informāciju par vispārējās valdības sektora ieņēmumiem, izdevumiem, kā arī finanšu kontiem un valdības parādu, kuru sniedz ES Statistikas birojam *Eurostat* trīs mēnešus pēc pārskata perioda beigām.

Bez tam noteiktajos termiņos (divas reizes gadā – līdz 1. aprīlim (operatīvie dati) un līdz 1. oktobrim – (gala dati) tiek gatavota vispārējās valdības budžeta deficīta un parāda notifikācija, kura tiek regulāri sūtīta ES institūcijām pēc visām ES dalībvalstīm noteiktas vienotas formas. Par notifikācijas sagatavošanu atbildīgā iestāde ir CSP, kura vada regulāras starpinstitūciju darba grupas sanāksmes. Notifikācijas sagatavošanā ir iesaistīti speciālisti no FM, VK un Ekonomikas ministrijas, kā arī no Latvijas Bankas. Vajadzības gadījumā papildus tiek piesaistīti speciālisti no citām institūcijām (Aizsardzības ministrijas, Labklājības ministrijas, Rīgas Domes u.c).

Ar vispārējās valdības budžeta deficīta un parāda notifikāciju ES dalībvalstis informē EK par savas valsts rīcībā esošiem budžeta līdzekļiem un to izlietojumu.

Notifikāciju rezultāti tiek izmantoti valstu izvērtēšanai par to, kā tiek nodrošināta ekonomisko rādītāju atbilstība Māstrihtas līgumā noteiktajiem kritērijiem, t.i., plānotā un faktiskā vispārējās valdības sektora budžeta deficīta attiecība pret iekšzemes kopproduktu tirgus cenās nedrīkst pārsniegt 3 % un valdības parāda attiecība pret iekšzemes kopproduktu tirgus cenās nedrīkst būt lielāka par 60 %, kas aprēķināti atbilstoši EKS 2010 prasībām.

Visai iepriekš minētajai informācijai galvenie datu avoti ir FM „Gada pārskats par valsts budžeta izpildi un par pašvaldību budžetiem n-1 gadā" (operatīvajiem datiem –VK „Oficiālais mēneša pārskats par budžeta izpildi n-1 gada janvārī – decembrī"), Valsts un pašvaldību budžeta iestāžu grāmatvedības bilanču kopsavilkumi uz n-1 gada beigām (operatīvajiem datiem – Kopsavilkums par finanšu aktīviem un pasīviem n-1 gadā), kā arī informācija no CSP statistikas pārskata veidlapas 1- FAP „Finanšu aktīvi un pasīvi n-1 gadā" (operatīvajiem datiem – 2-FAP „Finanšu aktīvi un pasīvi n-1 gadā").

PIELIKUMI

1a.tabula. Izaugsme un ar to saistītie faktori

	EKS Kods	2014	2014	2015	2016	2017	2018
		milj. *euro*	Pieaugums %				
1. IKP 2010. gada cenās	B1*g	21333,4	2,4	2,1	3,0	3,6	3,6
2. IKP faktiskajās cenās	B1*g	24058,1	3,6	3,3	5,0	6,2	6,2
IKP pēc izlietojuma 2010. gada cenās							
3. Privātais patēriņš	P3	13373,3	2,3	2,4	3,1	3,8	3,8
4. Sabiedriskais patēriņš	P3	3637,9	3,6	2,8	2,8	2,8	2,8
5. Kopējā pamatkapitālā veidošana	P51	4751,4	1,6	-1,5	3,5	4,1	4,5
6. Krājumu pārmaiņas un vērtslietu iegāde	P52+P53		-25,9	-0,4	0,8	1,0	1,1
7. Eksports	P6	12242,2	1,9	0,8	4,0	4,5	5,0
8. Imports	P7	12882,0	1,5	0,0	4,2	4,6	5,3
Ieguldījums IKP izaugsmē							
9. Kopējais iekšzemes pieprasījums			2,4	1,6	3,2	3,7	3,8
10. Krājumu pārmaiņas un vērtslietu iegāde	P52+P53		-0,3	0,0	0,0	0,0	0,0
11. Preču un pakalpojumu ārējā sektora bilance	B11		0,2	0,5	-0,2	-0,2	-0,3

1b.tabula. Patēriņa cenu izmaiņas

	EKS Kods	2014	2014	2015	2016	2017	2018
		līmenis	Pieaugums %				
1. IKP deflators			1,2	1,2	1,9	2,5	2,5
2. Privātā patēriņa deflators			0,6	0,4	1,9	2,5	2,5
3. SPCI izmaiņas (gads pret gadu)			0,6	0,4	1,9	2,5	2,5
4. Sabiedriskā patēriņa deflators			-0,1	0,0	1,0	2,0	2,0
5. Investīciju deflators			1,8	2,0	2,6	2,9	2,9
6. Eksporta (preču un pakalpojumu) deflators			-1,0	-1,3	1,0	2,0	2,0
7. Importa (preču un pakalpojumu) deflators			-0,3	-2,0	1,0	2,0	2,0

1c.tabula. Darba tirgus attīstība

	EKS Kods	2014	2014	2015	2016	2017	2018
		Līmenis	Pieaugums %				
1. Nodarbinātība, cilvēki, tūkst		884,6	-1,0	0,0	0,2	0,4	0,4
2. Nodarbinātība, darba stundas		1303265233	1,0	0,0	0,2	0,4	0,4
3. Bezdarba līmenis (%)			10,8	10,2	9,8	9,3	9,0
4. Darba ražīgums, uz nodarbināto			3,4	2,1	2,8	3,2	3,2
5. Darba ražīgums, uz darba stundu			1,3	2,1	2,8	3,2	3,2
6. Atlīdzība nodarbinātajiem, milj. *euro*, faktiskās cenās	D.1	10281,7	7,3	4,5	5,2	5,9	5,9
7. Atlīdzība nodarbinātajam, *euro*		765,2	6,8	4,5	5,0	5,5	5,5

1d.tabula. Sektoru bilances

% no IKP	EKS kods	2014	2015	2016	2017	2018
1. Tekošais un kapitāla konts	B.9	-0,6	0,5	0,3	0,2	-0,1
t.sk.:						
- Preču un pakalpojumu bilance		-2,9	-2,2	-2,2	-2,3	-2,4
- Ienākumu un pārvedumu bilance		-0,3	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
- Kapitāla konts		2,5	2,9	2,8	2,7	2,5
2. Neto aizdevumi/ aizņemšanās privātajā sektorā	B.9	0,8	1,9	1,9	1,5	1,6
3. Neto aizdevumi/ aizņemšanās vispārējās valdības sektorā	EDP B.9	-1,4	-1,5	-1,6	-1,3	-1,7
4. Statistiskā novirze		*4,1*	*0,0*	*0,0*	*0,0*	*0,0*

2a.tabula. Vispārējās valdības budžeta attīstība

	EKS kods	2014*	2014*	2015	2016	2017	2018
		milj. *euro*	% no IKP				
Neto aizdevumi (+) vai aizņēmumi (–) (B.9) pa apakšsektoriem							
1. Vispārējā valdība	S.13	-339,8	-1,4	-1,5	-1,6	-1,3	-1,7
2. Centrālā valdība	S.1311	-410,1	-1,7	-1,9	-2,0	-2,0	-2,5
3. Pavalsts valdība	S.1312						
4. Vietējā valdība	S.1313	-30,0	-0,1	0,1	0,0	0,1	0,1
5. Sociālās nodrošināšanas fondi	S.1314	100,3	0,4	0,4	0,4	0,6	0,8
Vispārējā valdība (S.13)							
6. Kopējie ieņēmumi	TR	8414,3	35,0	34,2	32,7	32,7	32,3
7. Kopējie izdevumi	TE	8754,0	36,4	35,6	34,3	34,0	34,0
8. Budžeta bilance	B.9	-339,8	-1,4	-1,5	-1,6	-1,3	-1,7
9. Procentu izdevumi	D.41	343,3	1,4	1,2	1,2	1,1	1,0
10. Primārā bilance		3,5	0,0	-0,2	-0,4	-0,2	-0,7
11. Vienreizēji un citi īslaicīgi pasākumi		-89,5	-0,4		-0,3	-0,4	-0,5
Ieņēmumu sadaļas							
12. Nodokļi kopā (12=12a+12b+12c)		4722,2	19,6	22,0	21,6	21,6	21,3
12a. Ražošanas un importa nodokļi	D.2	2888,6	12,0	14,5	14,3	14,2	13,8
12b. Ienākuma un mantas kārtējie nodokļi	D.5	1831,0	7,6	7,5	7,3	7,4	7,4
12c. Kapitāla nodokļi	D.91	2,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
13. Sociālās iemaksas	D.61	2067,5	8,6	8,4	8,2	8,2	8,2
14. Īpašuma ienākumi	D.4	184,3	0,8	0,7	0,5	0,3	0,2
15. Pārējie ieņēmumi		1440,2	6,0	3,1	2,4	2,7	2,6
16. Kopējie ieņēmumi	TR	8414,3	35,0	34,2	32,7	32,7	32,3
Nodokļu slogs (D.2**+D.5+D.61+D.91-D.995)		6861,7	28,5	28,2	27,7	27,8	27,6
Izdevumu sadaļas[23]							
17. Atlīdzība nodarbinātajiem un starppatēriņš	D.1+P.2	3674,1	15,3	15,9	15,4	15,8	16,1
17a. Atlīdzība nodarbinātajiem	D.1	2243,9	9,3	9,4	9,1	9,2	9,1
17b. Starppatēriņš	P.2	1430,2	5,9	6,5	6,3	6,6	7,0
18. Sociālie maksājumi (18=18a+18b)		2508,6	10,4	10,6	10,3	10,3	10,2
tai skaitā bezdarbnieku pabalsti		85,3	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
18a. Sociālie pārvedumi piegādāti caur tirgus ražotājiem	D.6311, D.63121, D.63131	233,4	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
18b. Sociālie pārvedumi, kas nav sociālie pārvedumi natūrā	D.62	2275,3	9,5	9,6	9,3	9,3	9,2
19.=9. Procentu izdevumi	D.41	343,3	1,4	1,2	1,2	1,1	1,0
20. Subsīdijas	D.3	143,8	0,6	0,6	0,6	0,7	0,8
21. Bruto kopējā pamatkapitāla veidošana	P.51	1036,4	4,3	4,0	3,4	3,2	3,1
22. Kapitālo izdevumu transferti	D.9	104,3	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0
23. Pārējie izdevumi		943,6	3,9	3,3	3,3	3,0	2,7
24.=7. Kopējie izdevumi	TE	8754,0	36,4	35,6	34,3	34,0	34,0
Valdības patēriņš	P.3	4084,5	17,0	17,8	17,2	17,1	17,1

* FM indikatīvs novērtējums

** Ieskaitot ES budžetā iekasēto nodokļu daļu

[23] Tiek pieņemts, ka visa izveidojusies fiskālā telpa, attiecīgi 2017.gadā 1,1% no IKP un 2018.gadā 1,9% no IKP tiek izmantota papildus izdevumiem, bet tā kā nav pieņemti politiski lēmumi par šīs starpības sadalījumu, tiek pieņemts, ka tā tiek sadalīta proporcionāli pa izdevumu kategorijām attiecīgajos gados, par pamatu pieņemot atsevišķu izdevumu kategoriju proporciju pret kopējiem izdevumiem pie nemainīgas politikas scenārija. Aprēķinot atsevišķu izdevumu kategoriju proporciju pret kopējiem izdevumiem pie nemainīgas politikas scenārija, no aprēķina tiek izslēgtas sekojošas izdevumu kategorijas: procentu izdevumi, subsīdiju izdevumi un kapitālo izdevumu transferti. Šāda pieeja tiek izmantota, jo tiek pieņemts, ka fiskālā telpa uz šīm izdevumu kategorijām netiek pārdalīta.

2b.tabula. Prognozes pie nemainīgas politikas

	2014	2014	2015	2016	2017	2018
	milj. *euro*	% no IKP				
1. Kopējie ieņēmumi pie nemainīgas politikas	8414,3	35,0	34,2	32,7	32,7	32,3
2. Kopējie izdevumi pie nemainīgas politikas	8754,0	36,4	35,6	34,3	32,9	32,1

2c.tabula. Izdevumi, kas tiek izslēgti no izdevumu kritērija

	2014	2014	2015	2016	2017	2018
	milj.*euro*	% no IKP				
1. Izdevumi ārvalstu finanšu palīdzības projektiem, kas atbilst saņemtajiem ārvalstu finanšu palīdzības ieņēmumiem	1210,7	5,0	4,6	3,8	3,8	3,7
2. Cikliskie izdevumi bezdarbnieku pabalstiem						
3. Diskrecionāri ieņēmumu pasākumi	2,5	0,0	0,3	0,7	0,1	0,1
4. Ieņēmumu palielinājums, kas apstiprināts ar likumu						

3.tabula. Vispārējās valdības izdevumi funkciju sadalījumā

% no IKP	COFOG kods	2013	2018
1. Vispārējie sabiedriskie pakalpojumi	1	4,6	4,2
2. Aizsardzība	2	0,9	2,0
3. Sabiedriskā kārtība un drošība	3	1,9	1,7
4. Ekonomiskā darbība	4	4,7	4,3
5. Vides aizsardzība	5	0,7	0,6
6. Mājoklis un komunālā saimniecība	6	1,2	1,1
7. Veselība	7	3,6	3,3
8. Atpūta, kultūra un reliģija	8	1,5	1,4
9. Izglītība	9	5,5	5,0
10. Sociālā aizsardzība	10	11,3	10,3
11. Kopējie izdevumi	TE	35,7	34,0

4.tabula. Vispārējās valdības parāda attīstība un parāda izmaiņas ietekmējošie faktori 2014.-2018.gadā

% no IKP	EKS Kods	2014	2015	2016	2017	2018
1. Bruto parāds		40,0	37,0	40,0	37,3	34,1
2. Bruto parāda izmaiņas		1,8	-3,1	3,0	-2,8	-3,1
Kopējā parāda izmaiņas ietekmējošie faktori						
3. Primārā bilance		0,0	-0,2	-0,4	-0,2	-0,7
4. Procentu maksājumi	EDP D.41	1,4	1,2	1,2	1,1	1,0
5. Krājumu izmaiņas, t.sk.		0,4	-4,5	1,5	-4,0	-4,8
- Starpības starp plūsmu un uzkrājumiem *		0,0				
- Finanšu aktīvu neto uzkrājums **		1,7				
- Pārvērtēšanas efekti un citi ***		0,4				
Valsts parāda netiešā procentu likme		3,8	3,1	3,4	2,8	2,8
Citi mainīgie						
6. Likvīdi finanšu aktīvi		5,0				
7. Neto finansiālais parāds (7=1-6)		35,0				
8. Parāda amortizācija		1,8	0,7	1,0	3,2	1,9
9. Ārvalstu valūtā denominētā parāda īpatsvars		25,9	27,7	26,8	22,8	24,9
10. Vidējā dzēšana		4,79 gadi				

Saskaņā ar valsts budžeta deficīta un parāda 2015.gada aprīļa notifikācijas 3.A tabulas datiem:
* rindā "Uzkrāto procentu (-) un samaksāto (+) procentu (EDP D.41) starpība"
** rindā "Finanšu aktīvu tīrā iegāde"
*** rindā "Korekcijas", izņemot rindas "Uzkrāto procentu (-) un samaksāto (+) procentu (EDP D.41) starpība"

5.tabula. Cikliskā attīstība

% no IKP	EKS Kods	2014	2015	2016	2017	2018
1. IKP pieaugums salīdzināmās cenās (%)	B1g	2,4	2,1	3,0	3,6	3,6
2. Faktiskā budžeta bilance	B.9	-1,4	-1,5	-1,6	-1,3	-1,7
3. Procentu izdevumi	D.41	1,4	1,2	1,2	1,1	1,0
4. Vienreizēji un citi īslaicīgi pasākumi		-0,4		-0,3	-0,4	-0,5
5. Potenciālā IKP pieaugums (%)		2,6	2,8	3,1	3,3	3,5
ieguldījums:						
- nodarbinātības		0,0	0,1	0,3	0,3	0,4
- kapitāla		1,1	1,0	1,0	1,1	1,1
- kopējās ražošanas faktoru produktivitāte		1,4	1,6	1,8	1,9	2,0
6. Starpība starp faktisko un potenciālo IKP (% no potenciālā IKP)		0,5	-0,1	-0,3	0,0	0,0
7. Budžeta bilances cikliskā komponente		0,2	-0,1	-0,1	0,0	0,0
8. Cikliski koriģētā bilance (2-7)		-1,6	-1,4	-1,5	-1,3	-1,7
9. Cikliski koriģētā primārā bilance (8+3)		-0,2	-0,2	-0,3	-0,2	-0,7
10. Strukturālā bilance (8-4)		-1,2	-1,4	-1,2	-0,9	-1,2

6.tabula. Salīdzinājums ar Stabilitātes programmas 2014.-2017.gadam prognozēm

	EKS kods	2014	2015	2016	2017	2018
IKP pieaugums (%)	B1g					
2014. gads		4,0	4,0	4,0	4,0	-
2015. gads		2,4	2,1	3,0	3,6	3,6
Izmaiņas		-1,6	-1,9	-1,0	-1,4	-
Faktiskā budžeta bilance (% no IKP)	B.9					
2014. gads		-1,0	-0,8	-0,7	-0,7	-
2015. gads		-1,4	-1,5	-1,6	-1,3	-1,7
Izmaiņas		-0,4	-0,7	-0,9	-0,6	-
Vispārējās valdības kopējais parāds (% no IKP)						
2014. gads		38,8	32,9	34,2	31,3	-
2015. gads		40,0	37,0	40,0	37,3	34,1
Izmaiņas		+1,2	+4,1	+5,8	+6,0	-

7.tabula. Publisko finanšu ilgtspēja[24]

	2013	2015	2020	2030	2040	2050	2060
Pieņēmumi							
Darba produktivitātes (stundā) pieaugums, %	2,4	2,6	4,0	2,4	1,9	1,8	1,5
Potenciālā IKP pieaugums, % salīdzināmās cenās	1,9	2,9	2,6	1,1	1,3	0,9	1,6
Līdzdalības līmenis, vīrieši (vecuma grupa 20-64)	82,7	83,6	84,1	84,7	84,9	84,8	86,4
Līdzdalības līmenis, sievietes (vecuma grupa 20-64)	76,2	77,2	77,6	78,6	78,5	78,8	80,6
Līdzdalības līmenis, kopā (vecuma grupa 20-64)	79,3	80,3	80,8	81,6	81,7	81,8	83,6
Bezdarba līmenis (vecuma grupa 20-64)	11,9	9,4	12,2	10,1	7,3	7,3	7,3
Iedzīvotāji (vecuma grupa 65+) % no kopējā iedzīvotāju skaita	18,9	19,4	20,7	25,5	27,9	28,3	28,0

7a.tabula Netiešās saistības

% no IKP	2014
Valsts un pašvaldību garantijas	**1,7**
No kurām saistītas ar finanšu sektoru	**0,2**

8.tabula. Ārējās vides pamata pieņēmumi

	2014	2015	2016	2017	2018
Īstermiņa procentu likme *euro* zonā (gada vidējā)		0,0	0,1	0,1	0,1
Ilgtermiņa procentu likme *euro* zonā (gada vidējā)		0,5	0,7	0,7	0,7
EUR/USD kurss (gada vidējais)	1,33	1,17	1,17	1,17	1,17
Nominālais efektīvais maiņas kurss ES	4,6	-7,0	-0,1	0	0
Pasaules IKP, izņemot ES, pieaugums salīdzināmās cenās, %	3,7	4,0	4,4	4,4	4,4
ES IKP pieaugums salīdzināmās cenās, %	1,3	1,7	2,1	2,1	2,1
Pasaules preču un pakalpojumu tirdzniecības apjomu izmaiņas ES eksporta tirgos, izslēdzot ES, %	3,2	4,5	5,2	5,2	5,2
Pasaules preču un pakalpojumu importa apjomu izmaiņas, izslēdzot ES, %	2,3	4,2	5,2	5,2	5,2
Naftas cena (Brent, USD par barelu)	99,7	53,0	61,5	61,5	61,5

[24] Datu avots: *The 2015 Ageing Report: Underlying Assumptions and Projection Methodologies*, 2014